

ЖЫЦЦЁ БЯЖЫЦЬ — МЫ СТАІМ...

Анатоль ЗЭКАЎ:
“На першым плане павінна быць адно: лёс Саюза беларускіх пісьменнікаў як арганізацыі, здольнай займаць сваё пачэснае месца ў грамадстве”.

3

НОВЫЯ ВЕРШЫ

Алеся КАСКО

8

АБРАЗКІ

Міколы СЯНКЕВІЧА

9

РОЗДУМ ПАСЛЯ ПАРЫЖСКАЙ ВЫСТАВЫ

Нататкі
Наталлі ШАРАНГОВІЧ

10—11

ЖЫЦЦЁВЫЯ ГІСТОРЫ

Фелікса ШКІРМАНКОВА

13

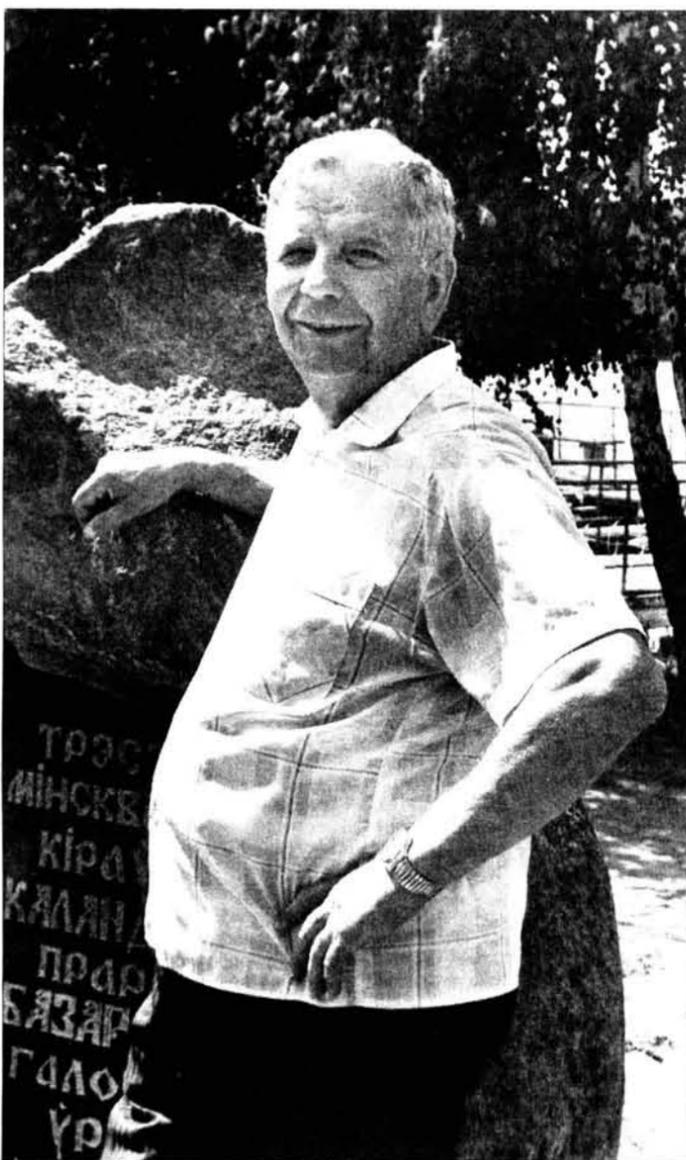
КАБ ЗАХАВАЦЬ СЯБЕ...

Сказы
Лукаша КАЛЮГІ

14

Гаспадар «Сасновага бору»

Галоўны ўрач санаторыя “Сасновы бор” Аляксей Хомчык

Раніца. Цяністая алея вядзе нас між стрункіх соснаў. Аднекуль чутны шум вадаспаду і дзіцячы смех. Мой суразмоўца — галоўны ўрач санаторыя “Сасновы бор”, Аляксей Хомчык.

Упершыню мы сустрэліся з Аляксеем Сідаравічам у Вязынцы, дзе адзначалася 120-годдзе з дня нараджэння Янкі Купалы. Я шукала людзей, якія ведаюць што-небудзь асаблівае, яшчэ невядомае пра вялікага паэта. І вось тады і натрапіла на Аляксея Сідаравіча з жонкай. Яны калісьці былі знаёмыя з “цёткай Уладззяй” (Уладзіславай Станкевіч, жонкай Янкі Купалы). Я вельмі ўзрадавалася гэтай сустрэчы. На развітанне мой новы знаёмы прызнаўся, што ён галоўны ўрач санаторыя, і запрасіў у госці, каб паказаць сваю незвычайную калекцыю...

І вось я ў “Сасновым бары”. Мясціна гэтая недалёка ад Мінска, каля 50 км. Але выглядае яна нягорш за розныя замежныя курорты: рака, астравы, пляж, вадаспады і шыкоўны сасновы водар, які пранізвае ўсё наваколле. Мы павольна аглядаем “уладанні” Аляксея Сідаравіча, і я слухаю яго расповед.

— Працюю я галоўным урачом санаторыя “Сасновы бор” ужо дваццаць два з паловай гады. Усё, як кажуць, пачынаў з нуля. З таго часу ў нас шмат што змянілася. Многа пабудавалі: і дарогу асфальтаваную, і гідрапарк, і лячэбны корпус. У нас цяпер ёсць і дыягностыка, і лячэнне, гразе- і водалячэбніцы, падводныя масажы, піццавы бювет (мы прабурылі свідравіну мінеральнай вады ў 85-м годзе). І вось завяршэнне — новы люксавы корпус, які мы будавалі 4 гады. За час, што мы адкрыліся, у нас пабывала ўжо болей 100 тысяч нашых працаўнікоў палёў, рабочых, навукоўцаў, урачоў, настаўнікаў.

(Заканчэнне на стар. 5)

**БУДЗЬМА РАЗАМ
У ДРУГОЙ ПАЛОВЕ
2002 ГОДА!**

Шаноўныя чытачы!
Падпіска на “ЛіМ” працягваецца.
Кошт індыўідуальнай падпіскі на адзін месяц — 1 950 рублёў, на тры — 5 850 рублёў.
Індыўідуальны індэкс — 63856.
Кошт ведамаснай падпіскі на адзін месяц — 3 500 рублёў, на тры — 10 500 рублёў.
Ведамасны індэкс — 63857.

Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка з рабочым візітам наведаў Расійскую Федэрацыю. Падчас сустрэчы ў Крамлі прэзідэнт Расіі Уладзімір Пуцін і Аляксандр Лукашэнка абмеркавалі тое, што зроблена на шляху да стварэння саюзнай дзяржавы і тое, што трэба яшчэ зрабіць. Прэзідэнтам Расіі было агучана некалькі варыянтаў далейшай інтэграцыі нашых краін, адзін з якіх нават прадугледжвае ўваходжанне Беларусі асобнымі абласцямі ў склад Расійскай Федэрацыі на аснове Расійскай Канстытуцыі. Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка выказаўся катэгарычна супраць такога варыянта. Ён, як і ўвесь беларускі народ, выступае за Беларусь незалежную і непадзельную.

ЮБІЛЕЙ ТЫДНЯ

9 жніўня споўнілася 85 гадоў з дня выхаду ў свет першага нумара газеты "Звязда". Шчыра віншваем сваіх калег журналістаў з юбілеем і жадаем ім і надалей плёну на ніве беларушчыны.

НОВАЕ ТЫДНЯ

У цэнтры Мінска адкрываецца Нацыянальная гімназія. Яна размесціцца ў будынку школы № 23 (проспект Скарныны, 45; насупраць крамы "Лянок"). Да 19 жніўня ўключна ў гімназію прымаюцца заявы ад бацькоў. У гэты ж дзень адбудзецца першы ўступны іспыт — дыктоўка па беларускай мове, 21-га — матэматыка пісьмова, 23-га — руская мова. Матэматыку можна будзе здаваць па выбары — на рускай альбо беларускай мове.

ЛАЎРЭАТ ТЫДНЯ

Доўгі час прэмію імя Міхаіла Шолахава прысуджалі ў галіне літаратуры, а з нядаўняга часу яна прысуджаецца і за вялікія дасягненні ў галіне мастацтва. Народны мастак ССРСР і Беларусі, акадэмік Міхаіл Савіцкі стаў першым у нашай краіне лаўрэатам гэтай прэстыжнай прэміі. Віншваем!

НАВАБРАНЦЫ ТЫДНЯ

У нашай краіне прайшоў чарговы прызыў у беларускую армію. З 12380 навабранцаў 8 тысяч накіраваны на камплектаванне Узброеных Сіл. Сярод прызыўнікоў амаль 7 працэнтаў маюць вышэйшую адукацыю. У гэтым годзе сярод навабранцаў няма ні аднаго, які меў бы судзімасць. Толькі два ваеннаслужачыя адмовіліся прымаць прысягу, матывуючы гэта сваімі перакананнямі. Яны будуць служыць у чыгуначных войсках.

ПЛАНЫ ТЫДНЯ

Урад нашай краіны разглядае варыянты павышэння з верасня гэтага года тарыфнай стаўкі і разраду для бюджэтных. У бліжэйшы час плануецца правядзенне карэкціроўкі бюджэту на другое паўгоддзе, якая дасць магчымасць выканаць планавыя паказчыкі па аплаце працы і выйсці на сярэднегадавы ўзровень аплаты працы ў цэлым па краіне на 105 долараў у месяц.

ПОСПЕХ ТЫДНЯ

З Шатландыі вярнулася каманда беларускіх вучняў, якая ў Глазга ўдзельнічала ў міжнароднай алімпіядзе па матэматыцы. Сярод сваіх равеснікаў з 84 краін свету нашы хлопцы і дзяўчаты былі ў ліку самых лепшых. Залаты медаль атрымаў Дзмітрый Дудко, сярэбраны медаль — у Вікторыі Лебедзь і Уладзіміра Колтуна, бронза — у Лены Піруткі. Усе яны прадстаўнікі ліцэя БДУ. Бронзавыя медалі таксама атрымалі Павел Карловіч з Баранавіч і Станіслаў Галаўнёў з Віцебска.

ЛІЧЫБЫ ТЫДНЯ

Да пачатку новага навучальнага года засталася два тыдні. У чым жа нашы дзеці пойдучы ў школу? На гэта ў кожнага свой адказ і асабліва, калі пойдзеш у краму і зірнеш на цэны. Кошт кашуль для хлопчыкаў вагаецца ад 4 да 9 тысяч рублёў, штаноў — ад 6 да 12 тысяч, пінжакоў — ад 16 да 20 тысяч, дзювачых сарафанаў — ад 10 да 24 тысяч, блузак — ад 8 да 13 тысяч рублёў. Спецыялісты Міністэрства гандлю лічаць, што апрануць у школу хлопчыка-першакласніка абыдзецца ў суму ад 60 да 178 тысяч рублёў і ў 84—200 тысяч — дзяўчынку. Экіпіроўка вучня старшакласніка будзе каштаваць ад 58 да 180 тысяч рублёў, а дзяўчыны — ад 76 да 300 рублёў. Словам, выбірайце як апрануць сваіх дзяцей перад школай і лічыце грошы...

МАРШРУТ ТЫДНЯ

Упершыню кругасветнае падарожжа на яхце і ўсюдыходзе зробіць беларуская экспедыцыя. Удзельнікі экспедыцыі "Палярнае кальцо" плануецца пераадолець адлегласць па моры і сушы ў 23000 міль за 250 сутак. Старт экспедыцыі на яхце "Інеса" назначаны на 20 кастрычніка гэтага года з Адэсы. Маршрут экспедыцыі пралёжа праз Гібралтар, Канарскія астравы, Карыбскія мора, Панама, Галапагосы, астравы Туамоту, Тонга, Гебрыды, Какававыя астравы, Мальдывы, Адэн і Адэсу. Паўднёвую, як і сухалупную частку маршруту, удзельнікі беларускай экспедыцыі пройдуць на ўсюдыходзе. Шчаслівай дарогі!

ПАДВЫШКА ТЫДНЯ

Пасля таго, як павысіліся тарыфы на праезд у гарадскім транспарце, павысіліся і тарыфы на легкавыя таксі. Цяпер кошт аднаго кіламетра праезду ў таксі з 6 да 22 гадзін складае 550 рублёў (было 450), адной гадзіны прастою пры ўключаным таксометры — 5500 рублёў (раней 4500 рублёў). У начны час, з 22 да 6 гадзін, кіламетр прабегу ў таксі будзе каштаваць пасажыру 825 рублёў (было 675 рублёў), а за адну гадзіну начнога прастою пры ўключаным таксометры цяпер давядзецца заплаціць 8250 рублёў (было 6750 рублёў). Кошт замовы таксі на сённяшні дзень складае 500 рублёў.

СТЫХІЯ ТЫДНЯ

Нарэшце і ў нашай краіне пайшлі дажджы. Праўда, асабліва радавацца з гэтай нагоды не выпадае... Моцныя дажджы з ураганам прайшлі і па краінах Цэнтральнай і Усходняй Еўропы. Паводле папярэдніх падлікаў, у сувязі з штармавымі вятрамі і дажджамі ў Еўропе загінула некалькі дзесяткаў чалавек. Тысячы людзей эвакуіраваны. Затоплена Прага і іншыя вялікія гарады Еўропы. Словам, дажджы, як перад пачаткам патупу. І ўсё ж верыцца, што стыхія супакоіцца і жыццё, як і рэкі, увайдзе ў свае звыклыя берагі...

13 жніўня 2002 года адбылося чарговае пасяджэнне арганізацыйнага камітэта па падрыхтоўцы і правядзенні XIV з'езда Саюза беларускіх пісьменнікаў, на якім аднагалосна вызначана дата з'езда — 24—25 верасня 2002 года.

Адкрываючы пасяджэнне старшыня аргкамітэта У.В. Гніламедаў яшчэ раз нагадаў, што гаворка ідзе аб падрыхтоўцы пісьменніцкага з'езда, рашэнне аб якім было прынята Радаю СБП яшчэ 19 сакавіка бягучага года. Наша задача — рэалізаваць гэтак рашэнне рады, паклапаціцца пра тое, каб з'езд прайшоў па дэлаваму, у дэмакратычных нормах і канструктыўным духу.

Таксама былі абмеркаваны прапановы сяброў аргкамітэта і пісьменнікаў па месцы правядзення XIV з'езда. Вырашана звярнуцца да кіраўніцтва Міністэрства культуры з просьбай, дазволіць правесці з'езд у памяшканні Нацыянальнага Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы. Гэтае рашэнне аргкамітэта матывавана тым, што ў год юбілею народных песняроў Янкі Купалы і Якуба Коласа сама атмасфера знакамтай залы паспрыяе аб'яднанню здаровых сіл, пад сцягам купалаўскай паэзіі дазволіць больш грунтоўна павесці гаворку аб усіх надзённых праблемах нашага літаратурнага жыцця.

Азнаёміўшыся з "рэцэптамі выратавання", прапанаванымі старшынёй СБП В. М. Іпатавай, якія тычацца далейшага існавання саюза пісьменнікаў толькі на "ўнёскі" для "вольнага плавання маленькага апарата СБП" ("ЛіМ" ад 26 ліпеня 2002 г.) аргкамітэт лічыць гэтую "праграму" яўна недастатковай, бо такі падыход не выратуе.

Трэба прызнаць за факт, што мы болей і болей становімся толькі фармальна існуючай творчай арганізацыяй з тае прычыны, што за апошняе дзесяцігоддзе (спачатку Міністэрствам культуры, потым Дзяржкамдракам, а цяпер Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь) дапушчана шэраг пралікаў у выніку якіх незаправаваным грамадствам стаў плён працы прафесійных беларускіх пісьменнікаў. І як вынік — у аб'яднаным выдавецтве "Мастацкая літаратура" чакае выхаду ў свет каля 300 прынятых і ўхваленых рукапісаў будучых кніг.

Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь як дзяржаўная ўстанова не ў поўным аб'ёме і даволі пасіўна праводзіць дзяржаўную палітыку па падтрымцы нацыянальнай літаратуры, кінуўшы яе на самастойнае плаванне ў віраток так званых рынкавых адносін. Не

забяспечаны тыражом дзяржаўны заказ на арыгінальную літаратуру, бо скасаваны тыражны камісіі, змізарнелі датацыі і аўтарскія ганарары. Створаны шэраг камерцыйных выдавецкіх структураў, якія з боку міністэрства карыстаюцца належнай падтрымкай, таму што ім аддаюцца эканамічна выгадныя заказы на літаратуру, у тым ліку падручнікі і кнігі "Школьнай бібліятэкі". Кніжна-таварны рынак рэспублікі захліснуў імпартным вал — больш як на 80 працэнтаў. Не праводзіцца праца з гандлёвай сеткай па прапагандзе беларускай кнігі, яе выданне не стала прыярытэтным для міністэрства. У існуючых умовах беларускай літаратуры не выжыць без кардынальных заступніцкіх рашэнняў Урада і Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь. У Міністэрстве інфармацыі, якому дзяржавай даручана справа айчыннага кнігавыдання, павінны зразумець нарэшце, што наша нацыянальная кніга мае не толькі таварную, аднак і духоўную вартасць, што яе страты — духоўныя страты жыцця ўсяго грамадства. Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, як і Саюз беларускіх пісьменнікаў, павінны стаць самым актыўным прапагандыстам беларускага мастацкага слова, аўтарытэтна спрыяць яго сустрэчы з чытачом. Толькі такі дзяржаўны падыход можа паспрыяць развіццю сучаснага літаратурнага працэсу, зрабіць яго паўнакроўным, вярнуць павагу і любоў нашага народа да творчасці славянскіх майстроў літаратурнага цэха.

Арганізацыйны камітэт лічыць мэтазгодным вынесці на разгляд XIV з'езда Саюза беларускіх пісьменнікаў прапрацоўку і прыняцце адпаведных дакументаў, накіраваных на адраджэнне нацыянальнага кнігавыдання.

У складаных для жыцця-дзейнасці айчынай літаратуры час неабходна:

— звярнуцца да Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь А. Р. Лукашэнка з прапановай увесці сваім распараджэннем 5-працэнтны падатак на ўсю імпартную друкаваную прадукцыю і выручаныя сродкі накіраваць на падтрымку нацыянальнага кнігавыдання і выдання літаратурна-мастацкіх часопісаў;

— прасіць Урад Рэспублікі Беларусь сумесна з кіруючымі органамі Саюза беларускіх пісьменнікаў распрацаваць

дзяржаўную праграму па падтрымцы развіцця роднай літаратуры;

— паграбаваць у Міністэрства інфармацыі правесці перарэгістрацыю камерцыйна-выдавецкіх структур і ў выдадзеныя ліцэнзіі на выдавецкую дзейнасць уключыць пункт аб падтрымцы прафесійнай беларускай літаратуры;

— прасіць міністэрствы асветы, культуры і інфармацыі ўзгадніць пазіцыі па заказе кніжнай прадукцыі дзяржаўных выдавецтваў для папаўнення існуючай бібліятэчнай сеткі рэспублікі;

— падтрымаць прапанову пісьменнікаў і навукоўцаў аб стварэнні часопіса "Замежная літаратура" на беларускай мове, на старонках якога будуць друкавацца лепшыя творы літаратур свету.

— Саюзу беларускіх пісьменнікаў сумесна з маладзёжнымі арганізацыямі Рэспублікі Беларусь і фондам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы культуры і мастацтва распрацаваць праграму: "Маладыя таленты Беларусі", каб падтрымаць пачынаючых літаратараў, выданне іх першых кніг і правядзенне літаратурных семінараў.

Аднагалосна было прынята рашэнне запрасіць прыняць удзел у рабоце XIV з'езда Саюза беларускіх пісьменнікаў:

Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь А. Р. Лукашэнка;

Прэм'ер-міністра Рэспублікі Беларусь Г. В. Навіцкага;

Старшыню Савета Рэспублікі Беларусь Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь А. П. Вайтовіча;

Старшыню Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь В. А. Папова.

На пасяджэнні аргкамітэта з прапановамі выступілі: Уладзімір Гніламедаў, Казімір Камейша, Раіса Баравікова, Валянціна Коўтун, Мікола Мятліцкі, Ганад Чарказян, Віктар Праўдзін, Анатоль Бутэвіч, Анатоль Сульянаў, Анатоль Эзкаў і іншыя.

Сябры аргкамітэта звяртаюцца да калег пісьменнікаў з просьбай выказацца па сутнасці вышэйпазначаных прапанов на старонках штодзённіка "ЛіМ", а таксама з трыбуны XIV з'езда Саюза беларускіх пісьменнікаў.

Дзеля кансалідацыі ўсіх творчых сіл аргкамітэт лічыць мэтазгодным запрасіць да ўдзелу ў чарговым пасяджэнні, якое адбудзецца 20 жніўня 2002 года, старшыню СБП Вольгу Іпатаву і кіраўнікоў творчых секцый.

АРГКАМІТЭТ

"ЛіМ" працягвае анкетаванне пісьменнікаў. Нагдваем пытанні:

1. Ці задавальняе вас стан спраў у Саюзе беларускіх пісьменнікаў?

2. Як нармалізаваць работу творчай арганізацыі?

Алесь КАМАРОЎСКІ, паэт, празаік:

1. Не толькі не задавальняе, але і абурэае. Давесці ўсё да разладу, да рэзруху, згубіць Літфонд, стварыць групоўкі, перасварыць амаль усіх... Ды і з'езд трэба было праводзіць вясной, калі можна было многае выратаваць, у тым ліку і выдавецтва "Юнацтва".

2. Выбраць сапраўднага старшыню Саюза пісьменнікаў, а ў той жа час і добрага гаспадарніка, які здолеў бы з дапамогай рады вярнуць Дом літаратара, акцыяніраваць дом творчасці "Іслач", падтрымаць маладых і знайсці фінансы для нармальнай жыццядзейнасці новага саюза беларускіх пісьменнікаў.

Васіль ТКАЧОЎ, празаік, драматург:

1. Ужо амаль год я не атрымліваю заробковую плату як сакратар Гомельскага абласнога аддзялення

Саюза беларускіх пісьменнікаў. Працую на грамадскіх пачатках. А паколькі з Мінска нішто не цікавіцца, што я ем, чым плачу за кватэру, за што купляю шкарпэткі і чаравікі, то, відаць, саюза і сапраўды няма. І з гэтым трэба пагадзіцца. Набрацца смеласці — і прызнаць... З іншага боку, нішто не пытае пра гэта, пэўна ж, і ў самой В. Іпатавай. Не пытаўся і ў бухгалтара С. Рыбаковай, якая за сваю шматмесячную працу так і не атрымала грашовага ўзнагароджання. Дзіўна ўсё гэта. Падобна на дзікунства. Але ж так ёсць.

Мне няпроста меркаваць, чаму такая катавасія разгарэлася ў стане кіраўніцтва (застаецца толькі здагадацца), але трэба дабурыць тое, што амаль разбурана, і пабудаваць нешта новае. Неадкладна. Чым раней, тым лепш. Але — як? За кошт чаго? І дзе ён, той прараб?

2. Жыве надзея, што адбудзецца ўсё ж наш пісьменніцкі з'езд, на якім будуць нарэшце расставлены ўсе кропкі над "і". Трэба выбраць такога кіраўніцтва, да якога б я мог прыйсці, калі мне цяжка, нявыкрутна, і сказаць: "Дапамажыце! Паўнейшы бардак! З 1988 г. ніводнай кніжкі не выдаў у дзяржаўным выдавецтве. Жыву далёка ад яго. Парогаў не абіваю. Пасад, якія б садзейнічалі выданню

твораў, даруйце, не займаю. Але я член творчага саюза. Вось мае пасведчанне, уручанае шанюнейшым Максімам Танкам. Чым вельмі ганаруся. Апошняя надзея памерла сёлета. "Юнацтва" мелася выдаць зборнічак апавяданняў староначак — усяго! — на 30, сабраў нават тыраж, як і трэба было зрабіць, 3000 асобнікаў, а там зноў нейкія аб'яднанні, перастаноўкі... Пшык, адным словам!" А кіраўніцтва саюза сучасна мяне і паспяшаюцца адразу набраць патрэбны нумар тэлефона...

Мары, канешне. Але хочацца. Каб так было. Хоць, па вялікім рахунку, так ужо не будзе. Адхіліліся мы ад той сцэжкі, па якой ішлі... Пара намацеяць новую. Больш цупкую.

А саюз, вядома ж, патрэбны. А як у вобласці без яго прадстаўніцтва? Гэта ж будзе паўнейшы жах: так засмеяць графаманы нашы бібліятэкі сваімі творамі, што потым нашчадкі стагоддзі будуць вымятаць той друз мётламі. А ўяўляеце, як будуць лезці яны ў школьныя класы і чым забіваць галаву дзятве? Вольнаму ж — воля...

Таму трэба тэрмінова ратаваць не толькі наш прафесійны саюз, але і сітуацыю!

Угодкі песняра

Хуткаплыннасць чалавечага жыцця найбольш усведамляецца, калі прыходзіш на могілкі і чытаеш рытуальныя дошкі на помніках — даты нараджэння касуюцца датамі смерці. Але ёсць на Вайсковых могілках Мінска адзін помнік, на якім напісаны ўсяго два словы — Якуб Колас, і гэтага дастаткова, каб узгадаць чалавека, велічная постаць якога стала знакавай у віхурыстай плыні XX стагоддзя.

Жыў і тварыў на Зямлі Пэат, але забрала яго Вечнасць, а Песня — душа яго — жыве і сёння сярод нас. Такі праўдзівы мастацкі вобраз належыць паэту Сяргею Грахоўскаму, які неаднойчы бачыўся з Коласам, ведаў яго.

13 жніўня, у 46-ю гадавіну смерці паэта, пакланіцца яго светлай памяці прыйшлі прыхільнікі творчасці Песняра: беларускія літаратары Генрых Далідовіч, Уладзімір Карызна, Раман Тармола-Мірскі, Браніслаў Спрычан, Казімір Камейша, Мікола Мятліцкі, навукоўцы Міхась

Выступае малодшы сын Якуба Коласа Міхась Міцкевіч

Мушынскі і Уладзімір Содаль, вядомыя журналісты, артысты, супрацоўнікі літаратурных музеяў Мінска, малодшы сын Якуба Коласа Міхась Міцкевіч.

Ганна ЗАЙЦАВА
Фота К. ДРОБАВА

Раман
Тармола-Мірскі

Два каласы

Мусіць, угледзеўся
ён сонечным ранкам —
Красак зямлі і душы уладар:
Побач са свежаю
хлеба буханкай
Будзе пакладзен ягоны дар.

Жыта хвалюецца...
Сэрца на ўздыме,
Сэрца чакала такога даўно...
Слаўлю таго, хто
абраў сваім імем
Колас, напоўнены
спелым зярном.

Колас красуе — слова паэта,
Колас красуе —
хлеб зямлі...

Першы красуе зімой і летам.
Трэба другому — з сонцам палі.

Два каласы — дзве праўдзівыя
песні
Поплеч, як сёстры, ідуць у
свет...
Колькі вы радасці людзям
прывеслі,
Колас жытнёвы і Колас — паэт!
1968

Ёсць дабавіць што, нельга адняць
Анічога ад дзядзькі Якуба:
З яго песняй нам сеяць, араць,
ён падмурак Айчыннага зруба!
ён прадбачыў відущча здаля
Неўміручасць геннага слова —
Беларуская наша зямля
Беларусам спрадвек будзе новай.
І для новасці гэтай пясняр
Сваё сэрца прыклаў так дзівосна,
Што душа замірае ад чар
Беларусі зорачна-роснай...
13.8.2002

Жыццё бяжыць — мы стаім...

У апошнія гады ў мяне стварылася ўражанне, што мы, пісьменнікі, у такім паняцці як саюз твораў пачынаем усведамляць сябе, бадай, толькі перад чарговым (ці пазачарговым) з'ездам. Як гэта ні крыўдна, але, сягнуўшы разам з усім чалавецтвам у XXI стагоддзе, мы па-ранейшаму застаемся ў мінулым — і нават не ў 90-ых гадах, а яшчэ ў ранейшым, савецкім часе, калі былая наша дзяржава СССР жыла «ад з'езда да з'езда». Ва ўсялякім разе так сцвярджала тагачасная афіцыйная ідэалогія, ды і мы — не будзем адмаўляцца — са сваіх трыбун.

З тае пары многае змянілася ў грамадстве. Нешта — у лепшы бок, нешта — у горшы, але сутнасць, урэшце, не ў гэтым. У любым выпадку жыццё не стаіць на месцы, яно рухаецца наперад нават тады, калі шмат яшчэ хто хоча вярнуць краіну назад, на старыя рэйкі. А куды імкнёмся мы, пісьменнікі? Наперад? У сваіх прамовах і заявах — быццам так. Хоць, праўда, у таго-сяго (і далёка не аднаго!) і прарываецца яшчэ настальгія па былым: маўляў, і выдалі, і перакладалі, і прэміі ўручалі, і дэкады нацыянальных літаратур праводзілі, і зрэздз за мяжу камандзіравалі... «Выбраныя класікі» і папраўдзе не былі абдзеленыя ўвагай. Так, яны пры падзеле «вялікага і магутнага» куды больш страцілі, чым набылі. А абсалютная большасць астатніх, так званых шэраговых сяброў пісьменніцкай арганізацыі? Урэшце, і не страцілі нічога, і не набылі — за рэдкім выключэннем хіба.

Дык што рабіць, як жыць і працаваць далей? Спадзяваюцца на дзяржаву ці толькі на свой талент, альбо на першае і другое адначасова? Пытанні, адным словам. шмат. А адказаў? Ды і ад каго іх чакаць, калі мы самі сядзім склаўшы рукі? Добра яшчэ што хоць не ляжым у такой жа позе! Але і да гэтага, паверце, недалёка.

Згадайма, колькі разоў было напружанае жыццё, здаецца, зусім «цёплынкага» XIII з'езда і з якім спадзяваннем мы ішлі на яго? Правялі, пагаварылі, паабураліся, выбралі новае кіраўніцтва... І што? Аказалася: не тых выбралі. І вось вышлі склікаць новы аналагічны форум. Цяпер — пад лозунгам «Далю! Іпатаву!» Не сумняваюся: у старшыні будзе іншае прозвішча.

Ведаю, якое выклічу абурэнне ў стане сяброў Рады Саюза пісьменнікаў, але тым не

менш скажу: усе яны павінны падаць у адстаўку разам са сваім кіраўніком. Гэта не рада, на вачах якой, па многіх сённяшніх сцвярджэннях, СБП «прыватызаваўся» адным чалавекам і па сутнасці разваліўся. Дзе вы былі, шановныя? Чаму не змаглі сабраць нават неабходны кворум, каб спыніць негатывныя працэсы на самым пачатку? Скажу больш: такімі сваімі паводзінамі кіруючы орган СБП паставіў пад пагрозу існаванне самой творчай арганізацыі.

Кашу, завараную ў пісьменніцкім асяродку, расхлёбваць нам самім. І тут зусім не важна, хто яе варыў, а каму — есці. На першым плане павінна быць адно: лёс Саюза беларускіх пісьменнікаў як арганізацыі, здольнай займаць сваё пачэснае месца ў грамадстве.

Магчыма, для гэтага і патрэбныя плануемы з'езд. Ды і як быць інакш, калі ў рабочым парадку праблема аказалася невырашальнай.

Ні ў якім разе на з'ездзе нельга звесці размову выключна да выбараў старшыні пісьменніцкага саюза. Так, з'езд збіраецца і для гэтага таксама. Але ж ці толькі? Значна больш важна, як мне здаецца, вызначыць прыярытэтныя задачы самой арганізацыі, прыняць праграму развіцця нацыянальнай літаратуры і прапаганды беларускай кнігі на сучасным этапе. І не проста зрабіць гэта рэвалюцыйна, а выпрацаваць

канкрэтны план дзеянняў, у якім знайшося б месца для выкарыстання сіл і пісьменнікаў, і выдаўцоў, і распаўсюджвальнікаў. Больш таго, скіраваць потым усе намаганні на тое, каб гэтая праграма стала дзяржаўнай.

Пісьменнікі з'езд — усяго вяршыня той агромністай работы, якую трэба правесці аргкамітэту падчас яго падрыхтоўкі, каб выйсці на трыбуну з грунтоўнымі распрацоўкамі, а не нейкімі дробязнымі рэзалюцыямі. Так, можна яшчэ раз сабрацца і пагаварыць пра няўвагу дзяржаўных чыноў да літаратуры, але няўжо тыя адразу пачнуць насіць пісьменнікаў на руках? Паверце: каб вымавіць слова «дрэнна», вялікага таленту не трэба; а вось як зрабіць, каб гэтае слова назусім знікла з нашых разоў-прамоў — тут варта шмат думаць. І перш за ўсё самім пісьменнікам. Бо каб улады нешта для нас рэалізоўвалі, трэба гэтае «нешта» мець і даць ім у рукі. А далей ужо дабівацца, каб там яго не паклалі пад сукно. Дабівацца штодзённа, калі хочаце — штохвілінна. Менавіта такая доля і наканавана новаму кіраўніцтву Саюза беларускіх пісьменнікаў.

Зрэшты, больш хвалявацца павінен і саюз. Досыць выбіраць у кіруючыя органы па пісьменніцкім стажы і рэгаліях. Трэба пусціць да кіраўніцтва 30- і 40-гадовых, а то яшчэ і маладзейшых. Мы можам і самі зарабляць грошы, аднавіўшы, напрыклад, тое ж Бюро прапаганды літаратуры ці стварыўшы нешта накшталт гэтага (я ў тым упэўніўся на «Беларускай лясной газеце», якая за год з датацыйнай ператварылася ў прыбытковую і з'яўляецца такой ужо чатыры гады). Пісьменнікі-ветэраны, не ўвайшоўшы ў раду, пры такім раскладзе наўрад ці пакрыўдзяцца: будуць сродкі і матэрыяльна падтрымаць іх, і наладзіць вечарыну з нагоды юбілею, і, прабачце, годна правесці ў апошні шлях. Але няхай жывуць доўга. Як і сам Саюз пісьменнікаў. Беларускі, незалежны, адзіны.

Анатоль ЗЭКАЎ

Будзе прэзідэнцкі аркестр

Распараджэннем Прэзідэнта Беларусі ад 6 жніўня Кіраўніцтва справамі Прэзідэнта даручана стварыць пры Палацы Рэспублікі музычны калектыў. Гэта будзе Прэзідэнцкі аркестр Рэспублікі Беларусь. Міністэрству культуры даручана ў трохмесячны тэрмін правесці конкурс на замяшчэнне вакантных пасадаў галоўнага дырыжора і творчага складу новага калектыву.

У нашай краіне ёсць нямала таленавітых музыкантаў, высакакласных прафесійнікаў, адзначаных на міжнародных конкурсах. Пэўна, яны і прыйдуць працаваць у гэты аркестр — магчыма, на зайздрасць артыстам сталічнай філармоніі, будынак якой з-за аварыйнага стану зачынены, вымагае капітальнага рамонту (г.зн. вялікіх сродкаў і часу), што стварае крытычныя варункі для рэпетыцыйнага працэсу і канцэртнай дзейнасці ў наступным сезоне.

Цікава, што ідэя стварэння пры Палацы Рэспублікі ўзорнага Прэзідэнцкага аркестра ўпершыню была выказана... у «ЛіМе»! Калі сённяшні чытач не залянуецца пагартаць газету за 1998 год, дык у нумары за 27 лютага знойдзе інтэрв'ю пад назвай «Сяргей Багданаў, прадзюсер і летуценнік», дзе вядомы мінскі музыкант гэту ідэю і сфармуляваў. Хто ведае: мо тады да яго і прыслухаліся?

Пры канцы восені, пасля завяршэння конкурсу сярод кандыдатаў на пасады аркестрантаў і маэстра, мусяць акрэсліцца творчыя планы маладога калектыву. У кожным разе, новы год Беларусь сустрэне з новым аркестрам.

С. БЕРАСЦЕНЬ

Яе пладаносны жнівень

Да літаратурнай карты Віцебска

Выключна важную справу распачалі ў Нацыянальным навукова-асветным цэнтры імя Ф. Скарыны, выдаўшы першую кнігу мяркуемага трохтомніка "Літаратурныя мясціны Беларусі". Шкада волькі, што выхад яе не займеў шырокага розгаласу. І справа тут не ў тым, каб ухваліць (хаця і гэта трэба) альбо прынізіць заслугі аўтараў. А хутчэй — у тым, каб заўважыць, падказаць на прапушчаныя імёны, даць падставы на будучае дапоўненне і выпраўленае выданне.

Чытаем віцебскія старонкі "Літаратурных мясцін Беларусі". Ці ёсць прагалі?.. Горад цесна пераплецены і з гісторыяй рускай літаратуры. Вось факты, пра якія не забыліся аўтары даведніка. У 1920—1925 гадах у Віцебску жыў і працаваў рускі літаратуразнавец і філосаф Міхаіл Бахцін. У 1810 годзе горад наведаў рускі пісьменнік Уладзімір Бранеўскі (вядомая яго кніга "Путешествие от Триеста до С.-Петербурга в 1810" — Масква, 1828). У 1899 годзе ў Віцебску пабыў Іван Бунін. Велічынна гэтага мастака, той факт, што ён — лаўрэат Нобелеўскай прэміі, ці не падставай да надання адной з гарадскіх вуліц імя выдатнага рускага пісьменніка? У 1912 годзе ў Віцебску нарадзіўся рускі драматург Якаў Волчак. У 1828 годзе праездам па дарозе ў Пецярбург горад наведаў Мікалай Гоголь. 25 чэрвеня 1800 міністр юстыцыі ва ўрадзе Паўла Гаўрыіл Дзяржавін расследаваў у Віцебску прычыны голаду. У сямі віцебскага купца нарадзіўся рускі крытык Сцяпан Дудушкін (1820—1866). Некалькі месяцаў (у 1825) жыў у Віцебску рускі паэт Антон Дэльвіг. Пералік можна доўжыць. Але гэтыя і іншыя імёны ўжо зафіксаваны, засведчаны. А мы ж звернемся да тых прозвішчаў, якіх у "Літаратурных мясцінах Беларусі" няма.

У 1907 годзе ў вёсцы Слабада Полацкага раёна нарадзіўся Мікалай Хрысанфовіч Еселеў. Закончыў Ленінградскі гісторыка-лінгвістычны інстытут. Друкуецца з 1929 года. Член Саюза пісьменнікаў СССР. Аўтар кніг "А. Т. Твардоўскі" (1954), "Георгій Маркаў", "Пісьменнікі-землепраходцы" (1971). У серыі "Жизнь замечательных людей" выйшла яго кніга "Шышоў" (1973). Памёр наш зямляк недзе да 1981 года, бо ў адрасным даведніку членаў Саюза пісьменнікаў СССР за 1981 год яго адраса ўжо няма.

Міхаіл Якаўлевіч Лапіраў-Скобла (нарадзіўся ў Віцебску ў 1888) хоць і займаўся навукамі, меў навуковую ступень доктара тэхнічных навук, усё ж наш зямляк быў блізка да літаратуры, напісаў мастацкую кнігу "Эдзісон".

У 1911 годзе ў Віцебску нарадзіўся літаратар Барыс Ісаакавіч Расін. Друкуецца з 1926 года. Першая кніга — "Восьмая ўдарная" — пачыла свет у 1931 годзе. У 1963 "Жизнь замечательных людей" выдала кнігу Б. Расіна "Падбэльскі".

Васіль Рыгоравіч Анастасевіч (1775—1845), перакладчык, бібліяграф, паэт, нарадзіўся ў Кіеве. Пасля 1794 года служыў у вайскавай часці ў Полацку. Пераклаў на рускую мову п'есу польскага драматурга І. Марэвіча "Вызваленая вольнасць".

У Віцебску нарадзіўся драматург, празаік Сямён Ан-скі (сапраўдн. — Шлоіме Зейнвіл Рапапорт) — у 1863 годзе. Пад пагрозай высылкі за "валнадумства" выехаў у Дзвінск. Аўтар апавесці "Гісторыя аднаго сямейства" (часопіс "Восход", 1884, нумары 9—12). Асабліва вядомасць набыла п'еса Сямёна Акімавіча "Гадзібук". Абышла многія сцэны тэатраў самых розных краін свету. Вось бы паставіць яе ў Віцебску!

У раздзеле, які прысвечаны Гарадоцкаму раёну, забыліся аўтары "Літаратурных мясцін Беларусі" на крытыка, публіцыста, дзеяча рэвалюцыйнага руху Ангела Багдановіча (1860—1907). Нарадзіўся ў самім Гарадку. У сям'і павятовага судзі. Рэдактар часопісаў "Мир божий", "Современный мир". Між іншым, біяграфія Ангела Багдановіча ёсць у "Энцыклапедыі літаратуры і мастацтва Беларусі".

У Лепельскім павеце ў 1868—1900 жыў вядомы маэнтку празаік Уладзімір Войт (1819—1900), які нарадзіўся ў Таржку Цвярской губерні. Апошні твор (напісаны ва ўзросце 84 гадоў) — Успаміны пра графа М. Мураўёва... (Санкт-Пецярбург, 1898).

Багаты на літаратурную гісторыю Полацк. Гэта выдатна відзець і па "Літаратурных мясцінах Беларусі". Але дадзім імя яшчэ аднаго літаратара, пра якога не згадаецца ў краязнаўчым даведніку. Перакладчык Павел Гаеўскі (1797—1875), які нарадзіўся ў Палтаўскай губерні, у 1812—1816 гадах выхоўваўся ў Полацкай іезуіцкай акадэміі. У 1823—1825 гадах служыў у канцылярыі Віцебскага генерал-губернатара. П. Гаеўскі — перакладчык твора польскага пісьменніка Ф. Бернатовіча "Пятая, дачка Лездзейкі", альбо Літоўцы ў XIV стагоддзі".

Забуты і мемуарыст, дзекабрыст Іван Гарбачэўскі (1800—1869), які ў 1813 годзе закончыў Віцебскае народнае вучылішча, а ў 1817 — Віцебскую губеранскую гімназію. Яшчэ адно імя — нарысіст, паэт Пётр Горскі (1826—1877). Адукацыю атрымаў у 1839—1844 у Полацкім кадэцкім корпусе.

Як бачым, прасцягаў для далейшых пошукаў звышдастаткова. Зараз ідзе работа над працягам "Літаратурных мясцін Беларусі". Вельмі хацелася б, каб тыраж кнігі быў больш масавым. Тады можна разлічваць і на шырэньшую ўвагу да выдання краязнаўцаў.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Аксана Фёдаруна Куляшова... Ёй, мужнай беларускай жанчыне, лёс наканавы нямаля горкіх выпрабаванняў. З ранняга дзяцінства яна засталася сіратой і выхоўвалася ў сям'і старэйшай сястры Ніны, жонкі вядомага грамадскага дзеяча Беларусі, пісьменніка Платона Галавача. У юнацкія гады перажыла трывожную ноч арышту Платона Раманавіча, калі павялі з кватэры не толькі самога гаспадара, але пакавалі, везлі ўслед у НКУС і яго архіў.

— Я прыціснула да грудзей папку з толькі што дапісанымі старонкамі рамана "Ён". У нейкі момант, калі следчыя адварнуліся, захацелася схаваць яе падалей ад іхніх вачэй. Але мне ўспомніліся малыя дзеці сястры. Толькі страх за іх лёс суняў мой парыў, — зараз праз гадзі ўспамінае Аксана Фёдаруна тую ахвярную ноч, шкадуе, што тады не хапіла расшчэпаці.

Пазней, на кватэры Платона Галавача, упершыню сустрэў сваю будучую прыгажуню-жонку ўжо вядомы паэт Аркадзь Куляшоў.

З апаленага полымем вайны Мінска ёй выпала з малымі дзецьмі

на руках рушыць дарогай выгнання... Пасля вайны сям'я Куляшовых ішчасліва сабралася ў Мінску ўся. Дачка Валянціна, сын Уладзімір і пасляваенны сын Аляксандр сталіся галоўным матуліным клопамам.

Доўгі час Аксана Фёдаруна працавала метадыстам у Доме літаратара, рыхтавала творчыя вечары беларускіх пісьменнікаў.

У 1954 годзе для Аксаны Фёдаруны ўпершыню адкрылася Нарач, дзе тры волаты беларускага слова М. Танк, М. Лынькоў і А. Куляшоў пабудавалі свае дачы.

На нарачанскім беразе Аксана Фёдарунай узрошчаны сад, дзе сягоння паха ад яблыкаў. Галіны куляшоўскага роду таксама трымаюцца дужа: дзеці, унукі, праўнукі...

Павіншаваць Аксану Фёдаруна з яе 90-годдзем прыйшлі ў жнівеньскі дзень яе дачка і сыны, прадстаўнікі роду Міхася Лынькова і Максіма Танка, а таксама шматлікія сябры куляшоўскага дома.

Здароўя і шчасця Вам, дарагая Аксана Фёдаруна, і ўпэўненых крокаў у XXI стагоддзі!

Спелы сад

*Нарач. Домік пад яблыняў сховай.
Сонца жніўнае пекнаты.
Аксана Фёдаруна Куляшова
Святкуе свой юбілей залаты.
Дзевяноста вёсен і зім
Няспешна смышліся ў ім.*

*А ранак жыцця браўся росна,
Ды дзень сёк сякераю з-за пляча.
У вочы загляну — і сёння ў іх слёзна:
Згадала Платона Галавача,
Кастрычнік даўні, калі
На згубу пад сосны яго павялі.*

*Што апаліла ў агні крыло.
І лягуць плодна барозны лёсу,
І высахнуць самыя ўдушныя слёзы,
Паверыцца: іх сонца ўзышло.*

*Ды будзе такім кароткім лета.
Поўнае болю сэрца паэта
Не вытрывае жару ўсяго.
Бесядзь зажурыцца...
Уздрыгне планета...
Каня заплача над Словам Яго.*

*Цягнуцца пруткая нітка ўспаміну,
Сучыць жыцця цану.
Здацца, ступаю па полі мінным —
Іду праз вайну,
Чую мальбу, каб жывым прыйшоў
Яе Аркадзь Куляшоў.*

*Ён прыйдзе з грывот канапады
Пад легендарным "Сцягам брыгады",
За ім — Паэзія рушыць услед,
Сэрцам адкрые жыцця даягладзі,
Думкай абдыме свет і сусвет.*

*Будзе яна з галавой сівою
Між яблынь ступаць няўцешна ўдавою
—
Грады ўсканай і плот падладзь.
І будзе, на хвілю забыўшы пра гора,
У працы няўтомнай, упраўная, скорая,
Мужа гукаць: — Падсабі, Аркадзь!*

*Нарач... Домік пад яблыняў сховай.
Жнівень сонца падняў на рукі.
Аксане Фёдаруна Куляшовай
Здароўя жадаюць дзеці, і ўнукі,
І праўнукі пісклява за імі ўслед.
І верыш: трывушчы ён, вечны свет.*

На здымку: ад імя калектыву часопіса "Полымя" А. Ф. КУЛЯШОВУ з 90-годдзем павіншаваў галоўны рэдактар Мікалай МЯТЛІЦКІ. Фота А. ДРАБЫШЭўСКАГА

Мікола
МЯТЛІЦКІ

Два лісты Янкі Брыля

Сягоння, з трыццацітрохгадовай далечыні, мне тое першае Брылёва пісьмо асабліва дарагое: менавіта яно сыграла важную ролю ў маім жыцці.

Пасля заканчэння Брэсцкага педагагічнага інстытута я выкладаў рускую мову і літаратуру на Лунінецчыне. Родныя мае жылі ў Жабінкаўскім раёне, і я час ад часу прыязджаў да іх. Стала ўжо звычайка: едучы на радзіму, я браў з сабою кнігу ці купляў свежы нумар часопіса, каб хутчэй пралацелі пяць гадзін дарогі.

На гэты раз у "Нёмане" былі змешчаны ў перакладзе на рускую мову апавяданні Івана Чыгрынава, Міколы Ваданосава і Міхася Вышынскага. Прадмову да іх напісаў Янка Брыль.

Івана Антонавіча я бачыў некалькі разоў. Будучы добрым сябрам Уладзіміра Калесніка, ён прыязджаў у Брэст, выступаў перад студэнтамі. Абмяркоўвалі раман "Птушкі і гнёзды", і Уладзімір Андрэвіч запісаў мяне ў лік выступоўцаў. Так што я, на маладой нявопытнасці, у той час спадзяваўся, што Іван Антонавіч памятае пра мяне, а нядаўна напісаная аповесць "Судьба адзінокай птуцы" якраз падыдзе для часопіса. Дасылаючы яе ў "Нёман", я прасіў супрацоўнікаў рэдакцыі, каб перш-наперш з аповесцю азнаёміўся... Брыль.

Прайшоў месяц, яшчэ месяц — адказу не было. Пераканаўшыся ўрэшце, што маю аповесць не надрукуюць, я паслаў зноў ліст у рэдакцыю часопіса "Нёман" з просьбаю вярнуць мне рукапіс, а заадно паклаў у канверт некалькі, як мне здавалася, лепшых вершаў і дзіцячых апавяданняў.

Неўзабаве я атрымаў ліст ад Янкі Брыля. Папрасіўшы прабачэнне за доўгае маўчанне (хоць павінен быў прасіць прабачэнне я, што сваёй пісанінаю

адарваў ад справы), ён даў ацэнку кожнай маёй рэчы. Знаходзячы творчыя задаткі, асабліва ў апісанні прыроды, Іван Антонавіч, аднак, лічыў, што аповесць не варта друкаваць, бо ў цэнтры пастаўлены не той герой — дзеці з вайска, пра якога я, аўтар, стараюся раскаваць са шкадаваннем і сімпатыяй. Вершы Брыль прызнаў занадта сентыментальнымі, а вось пра дзіцячыя апавяданні адазваўся станоўча. Болей таго, прапаноўваў дапрацаваць "Ленкін характэр" і накіраваць у "Зорьку".

Я дапрацаваў апавяданне, але, адаслаў у газету, так і не сабраўся. Толькі ўвосень нечакана атрымаў з Саюза пісьменнікаў БССР запрашэнне на семінар маладых літаратараў. Я зразумеў, што паспрыяў гэтаму Іван Антонавіч. І сапраўды, у Каралішчавічах ён адшукаў мяне і мы гаварылі хвілін дваццаць. Ці спадабаліся яму не надта гаваркі і нават сарамлівы хлопец? Для мяне ж пасля Каралішчавічаў пачаўся новы перыяд: я стаў пісаць па-беларуску, пачаў друкавацца.

Было некалькі сустрэч з Іванам Антонавічам. Вось адна з іх. У рэдакцыі часопіса "Вясёлка" чыталі і аналізавалі апавяданні і казкі, прывезеныя мною, калі зайшоў Брыль. Паздароўкаўшыся з усімі, ён пачаў раскаваць, што нядаўна вярнуўся з поўдня, дзе адпачываў, як узнімаўся на гару.

— Нават маладыя засаліся, а я не, — усміхнуўся Іван Антонавіч.

(Яму ў той час было ўжо за пяцьдзсят).

Потым ён сказаў, што ідзе ў суд, чым вельмі здзівіў Васіля Вітку. Аказалася, што Брыль запрошаны ў якасці сведкі, бо жанчына, якая была ў іх партызанскім атрадзе, збіраецца на пенсію і жадае, каб ваенныя гады ўвайшлі ёй у стаж.

— Я зайду і скажу: "Да, я знаю эту

жэнціну. Она действительно была в нашем партизанском отряде..." І ўсё!

Памятаецца, як на XII з'ездзе пісьменнікаў не адзін чалавек прапаноўваў Янку Брылю ўвайсці ў склад рады Саюза беларускіх пісьменнікаў, але той, спасылаючыся на ўзрост, зняў сваю кандыдатуру на карысць маладых. Калі ж на наступным з'ездзе яго зноў захацелі ўбачыць сярод членаў Рады, Іван Антонавіч адказаў каротка і пераканаўча: — Шчыры дзякуй за ўвагу да маёй асобы! Толькі тры гады назад я па ўзросце зняў сваю кандыдатуру. Хіба за гэты час я памаладзэў?..

1998 год не быў юбілейны для Брыля. Мне, аднак, захацелася павіншаваць яго з днём нараджэння і даслаць нядаўна выдадзеную кніжку вершаў "Тры свечкі".

Хутка прыйшоў адказ. У ім былі такія радкі: "Толькі што закончыў чытанне "Трох свечак". Добрая кніга, шчырая, культурная, — з прыемнасцю паўтараю гэта пасля добрай прадмовы Алесь Каско.

Віншую вас з гэтым выданнем, няхай сабе сціплым па тыражы, але, як гаварыў наш агульны з Калеснікам сябар — Фёдар Янкоўскі, і акуратным паліграфічна і па-сапраўдному паэтычным". Атрымаў такі ліст ад народнага пісьменніка, напэўна, у радасць кожнаму творцу.

Зараз, віншуючы Івана Антонавіча з васьмідзясяціпяцігадовым юбілеем, я шчыра зычу яму жыццёвага і творчага даўгалецця. Бо, пакуль жыве і працуе такі волат, як Янка Быль, пакуль людзі чытаюць і перачытваюць яго кнігі, ніхто не наважыцца назваць нашу літаратуру беднаю.

Расціслаў БЕНЗЯРУК

г. Жабінка Брэсцкай вобласці

Гаспадар «Сасновага бору»

Аляксей Хомчык

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

— Ці прыязджаюць да вас лячыцца і адпачываць з-за мяжы?

— Ужо сталі ехаць з Расіі, Літвы... У гэтым годзе з Германіі некалькі чалавек адпачывала. З Ізраіля прыедуць у жніўні. Людзі любяць наш санаторый. І вось гэтаму куточку я калісьці прысвяціў такія радкі з нагоды юбілею санаторыя:

*У райскіх куточках зямлі беларускай,
Дзе возераў сінь і водар лясоў
Працуюць старанна
і з поўнай нагрукай
Калгасныя здраўніцы дваццаць гадоў.*

*Нас ведаюць усюды і сдуць з ахвотай
Да нас у "Світанак",*

*у "Случ", ці "Радон",
Бо ведае кожны, што будзе турботай
Зімой, як і летам, акружаны ён.*

*Усіх абслугоўуць сумленна і шчыра
Медыцынскія ўрачы, кандыдаты навук.
Адкуль не былі вы з пад Брэста,
ці Свіра —*

Усім аддаюць цешліва сваіх рук.

Пад вечар гармонік

*усе здзейсніць мары,
Мелодыяй гучнай збярэ ў карагод,
У вальсе ці польцы закружыцца пары,
І тут для ўзросту няма перашкод.*

У цудоўных мясцінах

*зямлі беларускай,
Дзе птушкі шчабечуць і гоман лясоў
Працуюць як трэба і з поўнай нагрукай
Калгасныя здраўніцы дваццаць гадоў.*

"Вось гэта сюрпрыз! — падумала я. — Не часта сустранеш урача, які піша вершы (цяжка быць романтикам, калі кожны дзень бачыш на працы суровую рэальнасць)." Захацелася пагаварыць пра паэзію падрабязней.

— Як даўно пачалі вы пісаць вершы?

— Яшчэ з дзяцінства, калі быў вучнем сямігадовай школы. Я тады то пісаў, то кідаў. А цяпер ужо, як пастарэў, пацягнула на лірыку. І вось пішу і сумую па тых маладых гадах...

Ах, маладосць, маладосць! Як хутка ляцяць гады. Жыццё мяняецца. Шмат чаго цікавага адбываецца ў 20 гадоў, і ў 40, і ў

65. Але з найбольшай асалодай людзі любяць успамянаць менавіта дзяцінства, нават калі яно было і не зусім ружовым. Вось і Аляксей Сідаравіч непрыкметна паглыбіўся ў падзеі далёкага мінулага.

ДЗЯЦІНСТВА

— Нарадзіўся я на Слонімшчыне, каля Жыровіч. Дзяцінства было цяжкае. Яшчэ 6 гадоў мне не споўнілася, як пачалася Вялікая Айчынная вайна. І вось тры гады лесу, партызанскіх зямлянак. Голад... Холад... У 44-м годзе нас вызвалілі, і я пайшоў у першы клас. У сялянскай хаце была школа. Але потым там нешта памянлася. Я прыйшоў у школу, сеў, а тыдні праз два толькі здагадаўся, што апынуўся ў другім класе. Мне ўжо тады было 9 гадоў. Нарэшце скончыў 7 класаў Акунінаўскай школы. А дзядзька мой быў доктар, яго ў 42-м годзе немцы расстралялі. Было яму тады гадоў 47—48... Жыўём, можна сказаць, кінулі ў глыбокі калодзеж яго шасцёра дзяцей, жонку, цесця, цешчу. (У гэтым месцы Аляксей Сідаравіч вымушаны быў прыпыніць размову, бо не мог стрымаць хвалявання. Было бачна, што нават зараз, праз столькі год, яго сэрца сціскаецца ад болю.)

І вось... бацька кажа: "Ты добра вучышся, павінен стаць доктарам". Я паступіў у Баранавіцкае медвучылішча, якое скончыў у 55-м годзе. Хацеў адразу паступаць у медінстытут, у мяне і прывілеі былі, бо я добра вучыўся. Але я вырашыў, што хопіць бацьку гнуць на мяне спіну, і пайшоў працаваць. Працаваў на ўчастку, у бальніцы, потым у дзіцячым доме, на "Хуткай дапамозе". І толькі праз 9 год паступіў у медінстытут, які скончыў з залатым ромбам. Быў ленинскім стыпендыятам. Ужо было ў мяне тады двое дзяцей, жонка-настаўніца. Мне прапаноўвалі займацца навукай, але я адмовіўся, бо і так дзяцей сваіх не бачыў: вучыўся днём, а ночку працаваў на "хуткай дапамозе". Жылі бедна. Накіравалі мяне пасля інстытута ў тую бальніцу, дзе я працаваў фельчарам. І адразу прызначылі намеснікам галоўнага ўрача па лячэбнай рабоце. А праз колькі месяцаў я стаў галоўным урачом усёй бальніцы.

— Раскажыце пра сваю працу.

— Я ў Заслаўлі адпрацаваў 21 год. Не было ні аднаго дома, дзе б я не пабываў, працуючы на той "хуткай". Было ўсё. Я бачыў, як прывозіліся цяжка хворыя, як сталі ўрачы ля іх ложкаў, дапамагалі. І вось адно дзяжурства ў мяне было такое, калі паміраў маленькі наш пацыент... Яму потым стала лепш, ён направиўся. А я тады напісаў верш "Детский врач":

*Легит в пелёнках крохотный комок
И жизнь еще как-будто в нем теплится.
Скажите, чем скорей разбить замок,
Которым смерть готова порезвиться.*

*Глаза как-будто в пропасти какой,
Сниющий носик, губки, щеки, тело...
Лишь там в груди стучится сиротой
Больное сердце трепетно, несмело.*

*А рядом с ним еще один глаза —
То матери с лицом, как скатерть белым,
С которых уже не катится слеза,
А взор далекий, тусклый, онемелый.*

*И с этих уст бледнее полотна
Слова сорвутся: "Доктор, помогите...
О как же, вдруг останусь я одна?"
И снова тишина как-будто
бы в гробнице.*

*Мороз на окнах, за стеною тишь,
Земля покрыта снежной порошей.
Ты будешь жить бедный мой малыш,
Ведь жизнь твоя в таких
руках хороших.*

*В таких руках, которые не раз
За жизнь боролись мужественно, рьяно
Когда казалось жизни луч погас,
А сердце трепет грезился обманом.*

*Но детский врач стоял, не отступал
И вестник жизни — первая улыбка —
Была ему наградой, твердо знал,
И платой за труды его в избытке.*

Пасля гэтага верша мы крыху памаўчалі. Аляксей Сідаравіч ізноў перажываў гэты эпізод свайго жыцця. Я ж была ўзрушана пранікнёнаю ягонай радкаю. А дарога тым часам прывяла нас да самога санаторыя. Аляксей Сідаравіч ветліва запрасіў нас да сябе ў кабінет, вельмі прасты, без усялякіх, як то кажучы, сучасных "наваротаў". На сцяне я ўбачыла дыванчык з партрэтаў У. І. Леніна. Заўважыўшы пытанне ў маіх вачах, гаспадар растлумачыў:

— Вось усе крытыкуюць, асабліва цяперашнія дэмакраты, што Ленін такі, такі, такі... У нашай сям'і было сям'ера душ, пяцёра з іх яшчэ жывыя і зараз. Трое з нас атрымалі вышэйшую адукацыю, адзін — сярэдняю, прычым, бясплатна. Ішло станаўленне. Я, прынамсі, стаў доктарам. І вось не ведаю, як мае ўнукі будучы вучыцца цяпер. А тады, я магу сказаць, сацыяльна кожны быў забяспечаны. Цяпер мы проста выжываем з санаторыем, а тады як было: ты толькі будуй, развівай, на табе грошы. І грошай на ўсё хапала: на ежу, на лекі, на зарплату... Я не магу нічога тут сказаць — кожная гісторыя крывава. У першую, другую сусветныя войны загінула шмат людзей, былі рэпрэсіі. Вазьміце тых дэмакратаў у Расіі, якую яны боімо развязалі ў Чачні. Самі ж дапусцілі да гэтага. Я асабіста супраць забойстваў. Вазьміце Біблію пачытайце. Чалавецтва заўсёды марыць, каб усё было справядліва, каб усё жылі шчасліва, але так не бывае. А я вам так скажу: калі будзеш любіць сваю работу, сваю прафесію, свой калектыў, то будзеш старацца, каб калектыў гэты жыў і працаваў.

ЯК УСЁ ПАЧЫНАЛАСЯ

Знаходзіліся людзі, якія зайздросцілі поспеху маладога энергічнага ўрача. Яны ншчадна знішчалі тое, што ён будаваў, ламалі пасаджаныя хвойкі, пісалі на ўказальніках розныя брудныя словы пра яго. Але ён здолеў перамагчы...

— Як вам удалося пабудаваць гэты цудоўны санаторый?

Зло, яно скараецца. Дабрыня, як кажуць, заўсёды перамагае. Я сам са Слонімшчыны, і мне заўсёды хацелася зрабіць што-небудзь для сваіх дарагіх людзей. Калі я прыйшоў сюды, то мог на ўсё махнуць рукой, нічога не рабіць. Але каб людзі паехалі сюды, палюбілі гэты санаторый, мне трэба было палюбіць яго самому. І так усё пачыналася, ішло станаўленне калектыву. У нас працуе 165 чалавек, з іх 75% — жанчыны, і мне добра з імі працаваць. Яны разумеюць мяне, а я — іх. І я на юбілеі, на святы прысвячаю ім свае вершы.

Я слухаю Аляксея Сідаравіча і бачу, якія выразныя ў яго вочы. Вось яны сур'ёзныя і строгія, а ў іншы момант — добрыя і лагодныя; часам яны поўныя слязьмі, калі баліць душа, а бывае так, што ў іх з'яўляюцца насмешлівыя гарэзы-іскаркі.

ЗНАРОК НЕ ПРЫДУМАЕШ

Пачаў Аляксей Сідаравіч з рытарычнага пытання:

— Як нараджаюцца вершы? Тэмы падказвае жыццё, хтосьці на рабоце што скажа, дзесьці ўчеш на якой вечарыцы. Зацэпіцца за гэта, і тады лягчэй пішацца. Тут у нас працуе сястра-гаспадыня. Я ў яе браў малако. І вось яна кажа: "Усё, малака няма. Карова будзе цяліца". Месяц не прайшоў, як яна зноў прыходзіць: "Буду насіць малако". Я пытаюся пра цяля, а яна адказвае: "Няма. Звадзіў мужык на ферму, там гэтае штучнае асеміненне. П'яны, напэўна быў гэты мужык, не ведаю... і тады ў мяне нарадзіўся верш "Штучнае асеміненне".

Пасмяяліся разам, а потым я ўспомніла: — Раскажыце, нарэшце, пра вашу незвычайную калекцыю.

— Я люблю прыроду. І хочацца верыць, што ўсё яе так любяць, як я. Напрыклад, пайду ў лес, каб навагоднюю елку высекаць. Я, можа, іх сто абдыду, але знайду такую, якую трэба высекаць, бо яна перашкаджае расці іншым. Калі санаторый будавалі, мне кажуць: "Трэба тут спілаваць дрэвы, бо кран не праходзіць", А я ім: "Ты спачатку пасады, як я за 20 год вырастці, а потым сячы". Філасофская праблема жыцця: чалавек нараджаецца для таго, каб памёрці. І захацелася нейкую памяць пакінуць, што я ўсё тут рабіў, будаваў. У мяне стрэльба ёсць, я зімой і ўвосень хаджу па палях і лясах і гляджу. І вось пачалося з таго, што ў адным месцы ўбачыў камень: ляжыць валун, замінае на полі. Я яго прывёз і на ўездзе ў санаторый паклаў. Гэты камень болей 10 кубоў, а калі на тоны перавесці, будзе каля 25 тон. Мы яго адшліфавалі, надпіс зрабілі, што санаторый "Сасновы бор" заснаваны ў 1980 годзе. Табліцу хто-небудзь можа збіць, кінуць, а гэтую глыбу ўжо ніхто не кране. Праз некаторы час я сказаў у адным інтэрв'ю, што мы пабудавалі гідрапарк. Атрымліваю пісьмо. Піша жонка архітэктара: "Разанула слых, што "мы пабудавалі", а гэта ж мой муж праектаваў ваш гідрапарк". Яна ўгадала мае думкі, бо я і сам думаю, як можна ўшанаваць працу таго чалавека. Адночы паехаў у кар'ер "Пралескі", і мне дырэктар кар'ера паказаў валун. Добрыя людзі з мармуровага завода дапамаглі яго апрацаваць, атрымалася як кніга. І там вось прозвішча гэтага праекціроўшчыка напісалі... А на трэцім валуне — я ўжо загадаў — хлопцы напішуць усю гісторыю санаторыя, калі ён будаваўся, колькі гадоў, прозвішча міністра, па чьёй ініцыятыве гэта рабілася, усе кіраўнікі трэстаў і трэсты, якія будавалі, усе прабы, простыя працаўнікі. Гэты камень ужо нікуды не дзенуць, і ўсе будучы чытаць гісторыю санаторыя "Сасновы бор"...

Кажуць, што чалавек быццам "зараджае" сваёй энергетыкай рэчы, якія ён зрабіў, месца, дзе працуе. Людзі, што наведваюць санаторый, адчуваюць спакой і заміранасць, адначасова бадзёрасць, жыццяздольнасць, якія выпраменьвае Аляксей Сідаравіч. І не толькі волаты-камяні будучы берагчы памяць аб ім. Зберагуць у сваіх сэрцах добрыя ўспаміны дзеці, што плёхаюцца ў фантане, хворыя, што ўсталі тут на ногі, сябры, якія ўпершыню сустрэлі адзін аднаго на адпачынку ў санаторыі. А сам галоўны ўрач марыць пра адно: каб хапіла часу здзейсніць усе планы, дабудаваць, далячыць. І няхай Бог дадць яму здароўя яшчэ на многа-многа гадоў.

Падрыхтавала

Ганна ПУШЫНА
Фота К. ДРОБАВА

Служыў і працягвае служыць Беларусі

Прэзентацыя "Анталогіі беларускай поэзіі" ў двух тамах, што выйшла ў Маскве ў перакладах Генадзя Рымскага, прайшла ў канферэнц-зале Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа НАН Беларусі. На стэлажах былі выстаўлены пяць важных пазычак Г.Рымскага і публікацыі аб вечарыне ў Саюзе пісьменнікаў Расіі.

Перад прысутнымі выступілі паэты, чые творы прадстаўлены ў анталогіі: Генадзь Бураўкін, Анатоль Вярцінскі, Эдуард Акулін, Сяргей Панізнік, Яўген Пясецкі, Алесь Пісарык. Адзначаліся выдатнае паліграфічнае афармленне, шырокі часавы дыяпазон ад К.Тураўскага, Ф.Скарыны да сучаснікаў, наяўнасць біяграфічных і творчых даведак пра кожнага аўтара.

Падкрэслівалася інтэлігентнасць, сціпласць, працавітасць, шматгранная адоранасць перакладчыка, яго мужнасць, бо, нягледзячы на невылечную хваробу, працягваў працаваць над задуманай анталогіяй, якая дзякуючы сямі з'явілася на свет. Г.Рымскі, будучы сапраўдным рускім інтэлігентам, з глыбокай павагай ставіўся да беларускай культуры і да паэзіі ў прыватнасці, у адрозненне ад многіх сваіх сучаснікаў, якія адмаўляюць іншым народам у развіцці іх культуры.

Ад вучняў і калег па працы ў НАН Беларусі выступілі А.Несянчук і А.Нікіфарыў. Нельга не адзначыць такі факт: колькасць падрыхтаваных членам-карэспандэнтам НАН Беларусі, прафесарам Г.Рымскім кандыдатаў навук у галіне кібернетыкі і інфарматыкі павялічылася за апошні год (з дня яго творчай вечарыны ў вялікай зале Дома літаратараў ў верасні мінулага года) на два і такім чынам дасягнула 19 чалавек, двое з якіх сталі дактарамі навук. Ёсць падставы меркаваць, што будучы яшчэ паспяхова абароны ў яго вучняў.

Г.Рымскі працягвае заставацца кіраўніком і настаўнікам высокакваліфікаваных навуковых кадраў. Справядліва і мудра напісаў

Г. Бураўкін:

*Настаўнікі не паміраюць.
А аддаляюцца ад нас
І зверху строга назіраюць,
Як мы выдзем свой рыў і час.*

Мне ж падумалася: добра, каб з'явіліся вучні і паслядоўнікі Рымскага-паэта, якія б і перакладалі і выдавалі творы беларускіх аўтараў гэтак жа годна і бескармыслова, як іх настаўнік.

М.САВІК

На свяце ў Багушэўску

У мінулыя выхадныя жыхары Багушэўска, што на Віцебшчыне, святкавалі адразу два юбілей: 100-годдзе свайго гарпасёлка і станцыі. Невыпадкава, відаць, гэты падзеі супалі з Днём чыгуначніка: Багушэўск абавязаны сваім з'яўленнем і развіццём пракладзенай тут чыгунцы.

Асноўныя святочныя мерапрыемствы адбыліся ў суботу. На цэнтральнай вуліцы і ў гарадскім парку былі разгорнуты шапікі, палаткі і іншыя гандлёвыя кропкі, у якіх прадаваліся цудоўныя вырабы народных майстроў, мясцовых прадпрыемстваў. Цэлы дзень на эстраднай пляцоўцы ў парку выступалі самадзейныя артысты, мясцовыя паэты. На ўрачыстасці прыехалі жыхары суседніх гарадоў, навакольных вёсак.

Зусім невыпадкава ад імя аргкамітэта па падрыхтоўцы свята Г. В. Цярэня, які сам родам з Багушэўска, запрасіў у родны горад паэтаў з Мінска — Анатоля Вярцінскага і Паўла Саковіча.

Абодва — родам з суседніх Лепельскага раёна і Оршы, а яшчэ іх лёсы, як і Г. Цярэні, тым ці іншым чынам звязаны з чыгункай. Пра гэта і іншае яны расказалі падчас сустрэчы з жыхарамі Багушэўска ў парку. З цікавасцю пазнаёміліся ўдзельнікі сустрэчы з разнастайнай творчасцю А. Вярцінскага і П. Саковіча. Кветкі, поціскі рук і словы ўдзячнасці слухачоў сталі лепшай ўзнагародай для паэтаў.

Н. К.

"Швец, жнец і на дудзе ігрэц" — універсал ("чалавек, які валодае разнастайнымі спецыяльнасцямі ў межах сваёй прафесіі", паводле "Слоўніка іншамоўных слоў" А.М. Булькі) па-беларуску. Навум Гальпяровіч, які дагэтуль захоўваў вернасць паэзіі, на працягу апошняй "пяцігодкі" відэаочна сімпатызуе прозе, не пакідаючы па-за ўвагаю літаратурную крытыку і публіцыстыку. Нават яго "кніжныя набыткі" (дзе кандэнсуюцца надрукаваныя ў перыёдыцы і "прыхаваныя" да часу тэксты) пераконваюць у сур'ёзнасці пісьменніцкіх намераў знайсці найбольш адэкватную форму для ўласнага натхнення.

У 1997 годзе "Мастацкая літаратура" выдала зборнік вершаў Н. Гальпяровіча "Струна".

У 2001 годзе ў "Бібліятэцы часопіса "Маладосць" выходзяць "Шляхі і вяртанні: Кніга эсэ".

У 2002 годзе выдавецтва "Юнацтва" выпусціла ("для дзяцей сярэдняга і старэйшага школьнага ўзросту") пазычны зборнік "Святло ў акне".

Тры згаданыя кнігі можна разглядаць як звычайны працяг "творчай біяграфіі" літаратара, пашырэнне аўтарскага "творчага поля" — у дадзеным выпадку, хутчэй эвалюцыйнае, чым рэвалюцыйнае. Аднак пры больш пільнай увазе пачынаеш разумець, што "аўтаномныя" зборнікі не паглынаюцца няпэўна-бязмежна мастацкаю прастораю, але аб'ядноўваюцца ў выразна акрэсленую тэрыторыю (ідэяна-эстэтычную). Умоўна азначу яе "тэрыторыяй змагання": пісьменнік нібыта імкнецца перамагчы ў слове і праз слова тое, што па-за межамі гэтай ратавальна-небяспечнай "выспы" паўстае непераадыльным, непераможным.

"Проза" паэзіі. Уладзімір Гніламедаў у кнізе "нарысе" "Ад даўніны да сучаснасці" (Мн., 2002) вылучае "не менш шасці" мастацка-стылявых плыняў у сучаснай беларускай паэзіі: "лірыка-апавадальную, рамантычную, публіцыстычную, філасофска-аналітычную, мастацка-сінкрэтычную і універсальна-інтэлектуальную". Калі хто-небудзь наважыцца класіфікаваць і "атрыбутаваць" разнавіднасці самоты ў новай і найноўшай айчынай паэзіі, ён несумненна будзе ўражаны размаітасцю яе адценняў у вершах Н. Гальпяровіча. А калі б сёння прыналежнасць паэта да таго ці іншага "адгалінавання" вызначалася найперш паводле характару ("якасці") самоты, то аўтар "Струны" і "Святла ў акне" (а яшчэ — "Сцяжыны", "Брамы", "Вострава душы") мог бы вольна пачувацца ва ўсіх "плынях" адначасова.

Будкі чыгуначнай сілуэт

Недзе пад кронамі дрэў адзіночкі...

Цёплая сіль краівадаў высокіх,

Быццам адтуліна ў чорны сусвет.

**** Будкі чыгуначнай сілуэт... "*

(зб. "Струна")

Лірыка-апавадальныя "пыл, настальгія, халодныя рукі. // Цёплыя фарбы і ціхімі гукі" суседнічаюць з рамантычнымі парываннямі: "Без учора не будзе і заўтра. // А без ночы не будзе зары... // Адчуваю высокую зайздасць // Я да птушак, аблокаў і рыб" ("***Без учора не будзе і заўтра...", зб. "Святло ў акне"). Публіцыстычная (грамадзянская) самота ў апошніх па часе паэтычных кнігах асмужаная сціплым, ды ўсё ж аптымізмам — плёнам існавання паміж Айчынай і Радзімай, "паміж дзяўчынай светлай і жабрачкай" ("***Жабрачку бачыў: у метро хадзіла...", зб. "Святло ў акне"). "Філасофска-аналітычны" смутак Н. Гальпяровіча вынікае з неспатоўнай зацікаўленасці анталагічнымі праблемамі:

Птушка ў небе, пад зямлёй чарвяк —

Быццам кропкі вызначанага кола.

Свет яшчэ нібы дзіцячак голы,

Што апрамку не знайшоў ніяк.

**** Птушка ў небе... "*

(зб. "Струна")

На сінім небе рыбы, і зьвяры.

І ціхіх шчаслівых анёлы.

А свет вакол, нібы дзіцятка, кволы,

Што толькі пачынае гаварыць.

"Шагал" (зб. "Святло ў акне")

Самота "мастацка-сінкрэтычная" найбольш напружанасці, экспрэсіі дасягае ў баладах Н. Гальпяровіча (гл., напрыклад, "Баладу пра чужога", "Баладу пра званочак" у кнізе "Святло ў акне"). А вось інтэлектуальная самота ўвасобленая ў надзвычай "актуальных" словаформах: "...Бо ў шалупінні слоў // Здэвальваваўся голас, з'інфліраваўся крык" ("***Не змяняць толькі рэчка і адзінокі сад...", зб. "Святло ў акне").

Пры ўсёй раскошы самотнасці, вершы Н. Гальпяровіча не пакідаюць уражання змрочнасці альбо безнадазнейнасці. Само існаванне лірычнага героя складаецца са сцяжыны, дарог і шляхоў — імі аблытаная, імі працятая тэрыторыя яго быцця і змагання, таму пэўная мінорнасць пазычнага светаадчування ўспрымаецца неабходна натуральна. У беларускай мастацкай славеснасці архетыповы вобраз Шляху зазвычай агорнуты тугою; аўтар сцвярджае ўласную творчую індывідуальнасць у межах

**** У самотнай распачнай хвіліне... "*

... І пасткі мудрагелістыя нас

Усюды на шляху сваім страчалі.

**** Я каюся, бо ёсць за што і мне... "*

Свеціць зорка ўначы.

Толькі кроплі дажджу за акном.

І трывогу з душы не здымае

цяжар той панялы.

**** Ты чаго пакідаеш істоту,*

каханне маё... "

(зб. "Струна")

... І сцэжка ціхая ў траве,

З якой было, што след згубіўся... "

**** Лясоў і возера дакор... "*

(зб. "Святло ў акне")

Між тым, "Святло ў акне" — у параўнанні са "Струною", — успрымаецца кнігаю больш цэльнаю, "празрыстаю" ў мастацкіх адносінах. Хаця вобраз, які даў назву зборніку 2002 года, выпяляў шчэ ў тых вершах, дзе звінела "самота тонкаю струною", дзе "бездані глыбокае вакно".

У "Струне" пазначаецца важнасць вобразаў (шляху, цягніка, крыгалому і інш.),

Тэорыя змагання

ШТРЫХІ ДА ТВОРЧАГА ПАРТРЭТА

традыцыі — адсюль і адпаведная танальнасць ягонай паэзіі.

Зрэшты, "фармальна", вонкавая традыцыйнасць вершаў Н. Гальпяровіча ўгрунтаваная ва ўнутраным (ідэяна-эстэтычным) традыцыйналізме пісьменніка: "Увогуле, чытаючы сённяшняю расійскую перыёдыку <...>, міжволі ловіш сябе на думцы: літпрацэс у бліжэйшых суседзях у глыбокім крызісе. Тыя імёны, якія раней складалі гонар сучаснай расійскай славеснасці — занябаныя, маскультура, андэграўнд паглынулі літаральна ўсё. <...> Сумна і нецікава. А ў нас, у "балоце", яшчэ толькі мараш пра гэта. Дзякуй Богу, яшчэ пішучы літаратуру і Брыль, і Быкаў, і Пташнікаў, і Разанаў... У нашай "адсталасці" — нашая надзея" (з "Адлюстраванняў" — кніга "Шляхі і вяртанні").

Такім чынам, перспектыву і айчыннага прыгожага пісьменства, і нацыянальнай культуры наогул Н. Гальпяровіч звязвае са своеасабліваю эвалюцыяй традыцыі. Самыя ўдалыя ягоныя вершы, як мне здаецца, належача да пейзажнай лірыкі, дзе апавадальнасць — падмурак філасафічнасці, а "традыцыйная" прастата... стылістычнага малюнка верша, якую У. Гніламедаў лічыць "адною з характэрных рыс у мастацкім мысленні многіх беларускіх паэтаў", сапраўды становіцца прыкметаю мастацкай сталасці:

Графічны ліст заснежанага палёў!..

Дзе з белізнай мяжуюць дрэваў цені,

Дзе ціхіх рэчак хітрыя сляценні,

Дзе б'юць крыніцы

праз таўшчэзны лёд.

<...>

Пяшчотна ляжаш мне на сэрца ты,

Зямлі маёй бяспхітрасны малюнак —

Мой лёс, мой боль,

мой радасны ратунак

Ад горкага палону немаы.

**** Графічны ліст заснежанага*

палёў!... (зб. "Святло ў акне")

Значым, аднак, што згаданая "прастата" часам ускладняецца рытміка-інтанацыйнымі збоямі: "І заб'еца ў велічным суладдзі // Той матыў, што выгукне душа, // І засвеціць сцішана ў паглядзе // Песня, што нарадзілася спярша" [тут і далей вылучэнні ў цытатах мае. — І.Ш.] ("***У самотнай распачнай хвіліне...", зб. "Святло ў акне"). Суладдзе вершаваных радкоў калі-нікалі парушаецца немаматываванаю таўталагіяй: так, у вершы "***Кларнет бліскучы лёг у футарал..." (зб. "Струна") побач з апошнімі радкамі другой строфы — "І дзень мой пачынаецца з ліста, // Калі чакае зноў паўстанак нейкі", — пачатак трэцяй строфы: "Ён таямнічы, бы чужы сусвет, // Ён цягнікі з надзеяю чакае". Некаторыя пазычныя вобразы Н. Гальпяровіча бянтэжаць немагчымасцю іх "дэшыфрацыі": цяжка зразумець — ці то перад табою адмысловы мастацкі "код", ці то аўтар ахвярае сэнсам зладжанасці вершавання:

Так чароўнае замкнецца кола,

Што мацней за ўсё, што ёсць на ўсцяж.

якія ў наступнай кнізе набываюць важкасць, становяцца лейтматыўнымі, стрыжнявымі. Гэтаксама матывы адзіноты, усюдыіснасці здрады ("Столькі здрады і маны, // Столькі пыхі і зласлоўя!.. // Нават шчырыя сумоўі, // Як уцёкі ад віны" — зб. "Струна") з цягам часу згущваюцца ў вобраз-настрой уцёкаў "ад ілжывых, напышлівых слоў", ад "няшчырасці прамоўных слоў", ад "энергіі шалёнай" слоў "здэвальваваных" — у свет "вечных соснаў", у "туманную далеч снягоў", у "празрыстасць першых халадоў". У вершах Н. Гальпяровіча "чывілізацыя" асэнсоўваецца як антыпод "прыроды": іх супрацьстаянне не "дэкларуецца" аўтарам, нават не прамаўляюцца самі паняцці, аднак увесь сусвет для лірычнага героя становіцца полем бітвы паміж ілюзорнасцю чалавечага жыцця — і існым быццём прыроды.

"Пантэзізм" Н. Гальпяровіча ў кантэксце беларускай мастацкай свядомасці паўстае з'яваю традыцыйнаю. Так, "рэфрэн" аднаго з вершаў "Струны" ("Покуль ёсць мы, то з намі да скону // Зоркі, птушкі, лісцё і трава") відавочна перагукаецца з ушанаваннем "жыта, соснаў і валуноў" у Ніла Гілевіча (згадайма аднайменны зборнік). Лірыка "Святла ў акне" значнае трыумфальнае філасофскае пейзажыстыкі ў творчасці Н. Гальпяровіча. Атаясамленне прыроднага з боскім, нараджэнне (ці адкрыццё) у іх злітнасці іншага сусвету — бачыцца шанцам, надзеяю на паратунак і чалавеку сённяшняму (постіндустрыяльны, постмадэрны, постпост-шчэ-які-небудзь — ён і не ЧАЛАВЕК ужо, а "рэшткі" — пасля-чалавек). Я-герой Н. Гальпяровіча на ўласнай тэрыторыі змушана наноў сцвярджаць сваё права быць часткаю тонкага, існага свету, і быць самім гэтым светам:

Я — вечар. Халодны вечар,

Дзе цэркаўкі белы лік

Самотна глядзіць у вечнасць

Праз кроны яблынь і ліп.

<...>

Кароткі, як захад сонца,

Тужлівы, як птушкі крык.

Я веру, што я бясконцы,

Пакутны, нібыта крыж.

**** Я — вечар... "*

(зб. "Святло ў акне")

Бязмежнасць усіх магчымых сусветаў, тым не менш, роўнавалікая для пісьменніка "вечнасці над Дзвіной": "Зноў пад ранак так салодка сніцца // Сціплы горад мой — жыцця сталіца"; "Мой горад — мой анёл, старэйшы брат!.. // Калі б гады я ўсе вярнуў назад, // Я зноў бы выбраў строму над Дзвіной // І ціхі, і драўляны горад мой". Лірычны герой "Струны" (працягваная радкі — адтуль) паяднаны з "дзвінскаю стромаю" нейкаю метафізічнаю і адначасова інтымнаю павязваю, калі ўжо немагчыма зразумець, дзе заканчваешся ты і пачынаецца тое, што вакол цябе. Я-герой "Святла ў акне" спалучае лірычна-інтымныя інтанацыі згадак пра "Ціхіх полацкі вечар", пра дымок з блізкай Палаты, "пахілены крыж" на дзвінскай выспе і рудога сабаку Лорда (верш "***Зноў цягнік памкнуўся на Парыж...") —

засветніцкім пафасам "гістарычнай галерэі" (вершы "Прадыслава", "***У памяці нескаронай..."). Аднак сапраўдным уганараваннем Полацка сталіся, на мой погляд, гальпяровічавы "Шляхі і вяртанні".

Паэзія прозы. "Полацк — не Адэса, ды і я не Бабель", — сціпла "прабачаецца" гадаванец "сціплага горада" ў аповедзе "Кароль". І, напэўна, дарэмна.

"Мой маленькі ціхі горад, знаёмы мне да кожнай выбоіны ў бруку, да кожнага крывавага завулчачка, горад, у якім і ўдзень можна было заблукаць, нібы ў лабірынце, — ці памятаеш ты яе, гэтую дзіўнаватую дзяўчынку з ціхім глухаватым смехам і такой загадкавай сур'езнасцю ў вузкіх вачах?" ("Фізіма").

Гэта нагадвае размову ці ліставанне двух сяброў, што ў сталасці ўспамінаюць пра сваю першую закаханасць — агульную; іх шчырасць, іх блізкасць — не ў словах, а ў нявыказанасці адчуванняў.

"...мой выток, мой Полацк, пра які я магу сказаць толькі тое, што хацу гаварыць і гаварыць пра яго, бо іншага ў жыцці ў мяне было столькі мала, што Полацк і сёння са мной у маёй мінскай кватэры, у маім рабочым кабінце, у вачах маіх сына і дачкі, ва ўспамінах пра бацьку і маці, далёкіх сяброў дзяцінства... Там — усе мае сюжэты і ўсе мае радкі" ("Паміж цэнтрам і ўскраінай").

Нягледзячы на тое, што "Шляхі і вяртанні" пазначаны аўтарам як "кніга эсэ", іх жанравая прыналежнасць далёка не відавочная.

Зборнік складаецца з дзвюх частак. Меншая — "Адлюстраванні" — уключае кароткія нататкі, адозвы з нагоды самых розных літаратурных "падзей" — публікацый (удалых і няудалых), выступленняў, уласных назіранняў-пажаданняў і г.д. У выніку "Адлюстраванні" становяцца досыць цікавым "цытатнікам": ці не ў кожным фрагменце Н. Гальпяровіч прыводзіць урывак з тэксту (пераважаюць літаратурна-крытычныя артыкулы з расійскіх "тоўстых" часопісаў) ці твору (найчасцей — вершаванага), які тут жа каментаруе, згаджаецца ці аспрэчвае, але нязменна фармулюе ўласнае "рэзюмэ".

Большая частка кнігі аб'ядноўвае дваццаць аповедаў агульна назваю "Шляхі і вяртанні". З іх толькі ў двух — "Выйшаў сейбіт на нівы свае" (пра сустрэчы ў Полацку і па-за ім з У. Караткевічам і ягонымі творами) і ў "Казаках пад Варнай" (пра наведванне паселішча старавераў — данскіх казакаў — падчас адпачынку ў Балгарыі) — можна знайсці прыкметы эсэ, хаця другі аповед усё ж бліжэй да мастацкай нарысістыкі. Астатнія васемнаццаць тэкстаў — бліскучыя ўзоры малой прозы, нечакана сталая і стылістычных адносінах — калі ўлічыць "адзінкаваць" надрукаваных апавяданняў Н. Гальпяровіча.

Асобныя эпизоды спаквалі ўтвараюць агульную "гісторыю": нягледзячы на рэтраспектыўную скіраванасць аповеду (я-герой апісвае сябе колішняга, большасць падзей належыць ягонаму "учора"), ты я фарбы, перажыванні, вадар дзіцячых, юнацкіх адчуванняў здаюцца больш рэальнымі, рэчывымі, чым бляклія колеры дня сённяшняга.

На першы погляд, "Шляхі і вяртанні" разгортваюцца строга ў адпаведнасці з "канонамі" так званай лірычнай плыні айчыннага прыгожага пісьменства. Ды насамрэч метааповед, што складаецца з тэкстаў-аповедаў, аказваецца шматузроўневым (гэтакасама як кітайскі іерогліф толькі саманадзейнаму еўрапейцу здаецца чымсьці нахшталь літары); да таго ж у ім схаваная не адна "пастка", "шкілет" у аўтарвай "шафе".

Так, Н. Гальпяровіч з першых старонак нібыта пераконвае чытача ў немудрагелістасці сваіх "белетрыстычных" закідаў — маўляў, "што бачыў, пра тое і спяваю". Аўтабіяграфізм як аснова мастацкай шчырасці — дастаткова параўнаць партрэт я-героя з аповеда "Футбол" (на стар. 5) з фотаздымкамі аўтара (на стар. 2): "Глядзец па тэлевізары на сябе мне было сапраўды няк... <...> Але, глядзячы на сябе, такога невысокага, з не надта мужным тварам, з парадзлай прычоскай, заўсёды думаю, што ў сваім уяўленні кожны бачыць сябе лепшым і прыгажэйшым, чым на самай справе. <...> [у далейкі ўжо дзіцячыя гады —] Засынаючы ў сваім маленькім пакойчыку, колькі разоў бачыў сябе, дужым і спрытным, мужным і высакародным!" Сапраўды, можна "прыдумаць" сабе мары, але ажыцьцявіць для старонняга чалавека эмоцыі і адчуванні, якіх не пражыў сам, — не здолее, відаць, ніхто:

"Узгадваючы той першы свой трыумф

[футбольны. — І.Ш.], я і зараз адчуваю каля сэрца нейкае трымценне. <...> Брудны, потны і шчаслівы, я гэтак жа, як і ўсе нашыя ранейшыя "зоркі", пакульгваючы, ішоў з поля, а сэрца спявала адно слова — "перамога". І чамусьці хацелася плакаць, і было крыху шкада нечага, і быццам нешта беззваротна заставалася ззаду, быццам у іншым жыцці".

І шчылівасць, незваротнасць смутку, сораму, болю нельга "пазычыць":

"...затым прыйшла згадка, як прывязджаў я да любімай цёткі ў дом інвалідаў, як яна худымі слабымі рукамі, амаль нічога не бачачы, гладзіла мае рукі і раптам, паднёсшы да вуснаў, пацалавала маю далонь. Страціўшы мужа ў першы дзень вайны на другі дзень пасля ўласнага вяслання, яна больш не мела ў хаце мужыка. <...> Яна, старая, прывыкла ўжо да нячакі і дактароў, але ўвесь час чакала мяне і маю малодшую сястру, плакала, пыталася пра нашых дзетак і зноў плакала... Мне гэта настолькі разрывава сэрца, што — Божа, даруй мне гэты грэх! — стараўся бываць у яе радзей, каб не раниць ні сябе, ні яе" ("Гэты далёкі свет...").

Пераканаўчасць "біяграфіі пачуцця" ўмацоўваецца канкрэтнымі падзеямі жыццёвага і літаратурнага шляху (хоць звярай па даведніку "Беларускія пісьменнікі"!): Чым не гіперрэалізм?

А ўжо бліжэй да фіналу, у аповедзе "Іншаземец", вывяталяецца, што я-герой — "гэта ж Лёнік з караедні" (полацкая ўскраіна, ягоная, называлася "караедняй, бо там быў лясны тэхнікум, і ўсіх, хто жыў побач, называлі "караедамі"). Спакайней і зручней было б лічыць гэта "літаратурным прыёмам", нібыта аўтар вышэйшы крыху дыстанцыравацца ад апавядальніка, уводзячы элемент гульні, прыдуманасці ў нявыдуманую "гісторыю". Аднак у прыватнай хроніцы аднаго юнацтва незалежна ад пажаданняў чытача і, магчыма, волі аўтара, фарміруюцца вобразы-тыпы, арыгінальныя сюжэты напаўняюцца сімвалічна-абагуленым сэнсам ("Радня", "Чорны чалавек", "Маскоўскія каникулы", "Пацярпі, сыноч" і інш.). І адначасова мацуецца ўражанне "аўтэнтнасці", пражытасці літаратурных сітуацый.

"Шляхі і вяртанні" Н. Гальпяровіча (які і апавяданні "Маруся", "Бабуля", "Шэры", што друкаваліся ў "Крыніцы", № 11-12 за 2001 год) — проза не столькі аўтабіяграфічная, колькі аўтаграфічная пазіцыі мастацкасці ("ілюзію") тут намнога мацнейшыя, чым гэта ўяўляецца пры першым набліжэнні.

Пры ўсёй адрознасці, нават неспастаўляльнасці "манер пісьма" Марсэля Пруста і Эрнэста Хэмінгвэя, іх творы (для мяне) падобныя менавіта сваім аўтаграфізмам, дэманстратыўным — і няўлоўным, "нядоказным" адначасова: у раманым цыкле "У пошуках страчанага часу" першага і "Фіесце", "Бывай, зброя!" другога з "дробных" эпизодаў яго-быцця нараджаецца гісторыя чалавека-сусвету; адрозніваюцца дэталі, сутнасць — інварыянтная.

З цягам часу аўтаграфічнасць усё выразней акрэсліваецца ў якасці дамінанты індывідуальнага стылю Н. Гальпяровіча. Тыя ж "Струна", "Святло ў акне", "Шляхі і вяртанні" аб'ядноўваюцца ў "тэрыторыю роднасці", дзе няма збавення без змагання:

"Стаць беларусам было нялёгка. Я лавіў непараўменне ў вачах некаторых блізкіх людзей і нават сяброў, а з боку тых, хто, як я, быў такі ж кучаравы і чарнявы, нават крыўду. <...> Як было мне растлумачыць, што... бальці і беларусыя кае слова, і лёс пакунікаў і мудрацоў, якія далі свету столькі геніяў і філосафаў... Але зямля мая тут, і іншая мне не трэба" ("Меціна").

*Дзе бацькі, і дзяды, і прадзеда,
Дзе жаробка скубе траву,
Не падкінуты і не скрадзены,
Я ў Айчыне сваёй живу.*

*Не падкінуты і не скрадзены,
Не старонні і не чужы
Там, дзе небам было мне дадзена
Гэты шлях мой зямны пражыць.*

"***Хвалюваннем душа напоўніцца..."
(зб. "Святло ў акне")

Навум Гальпяровіч — паэт, прэзаік, — на сваёй "тэрыторыі змагання" не абсалютны пераможца, не "звышгерой", не "супермэн", і з таго, відаць, не пакутуе. Чалавек проста будзе свой сусвет — і не для аднаго сябе:

*Марудна прыходзіць святанне:
На вуліцы лістапад.
Калісьці мяне не стане,
Я знікну, як даўні сад.*

*А я, хоць не веру ў чуды,
Надзеі ў сабе спялю,
Што буду яшчэ, што буду
Ва ўсіх, каго я люблю.*

Ірына ШАЎЛЯКОВА

Чытайце кнігі, якія ўселяюць сілы жыць, любіць, надзею ўселяюць.

3 пропаведзі іерэя Андрэя ЛЕМЯШОНКА

Сярод выданняў, што з сярэдзіны мінулага — пачатку гэтага года выпускалі выдавецтва "Беларускі кнігазбор", ёсць і зборнікі вершаў Алеся Спіцына ("Цены верасоў"), Віктара Слінко ("Штольні вясны") і Таццяна Будовіч ("Дуэль паглядаў"). Але кнігі яднае не толькі гэта: усе тры аўтары належыць да аднаго літаратурнага пакалення, нават больш таго — да аднаго літаратурнага кола. Кожнаму вядома літаратурнае жыццё тл-аўцаў ці бумбамлітаўцаў, а жыццё кола, што гуртавалася вакол Наталлі Кучмель, чытач адкрывае толькі цяпер.

Нават пры беглым праглядзе зборнікаў цяжка не заўважыць у іх шмат агульнага. Гэта і ўзаемныя прывязчаны аўтары: "брату прысвячаецца", "Т.Б.", "В.", і агульнасць тэматыкі (так, Таццяну і Віктара яднае прысутнасць у іх творчасці тэмы скаванасці, холаду, Алеся з Таццянай — рыцарская тэматыка)...

Што тычыцца літаратурнага майстэрства, вопыту, то тут пераважае несумненна за Віктарам: як-нікак ён мае больш паэтычны стаж — гэта яго другая кніга. Але, напрыклад, Таццяна бярэ іншым: арыгінальнасцю рытмікі, свежасцю бачання (Віктар пераважае карыстаецца традыцыйнымі формамі, яго "канек" — энергетыка верша), і ў першую чаргу — жыццярэаднасцю. Трэба адзначыць, што і паэзія Алеся па праве можна лічыць жыццярэаднай, нават у некаторай ступені жыццесцярджалнай. У параўнанні з Таццянай яна куды менш дынамічная, хутчэй няспешная, грунтоўная. Калі Таццяна ў сваёй паэзіі выступае як стваральнік, актыўны ўдзельнік, то Алеся хутчэй як назіральнік. Паставіць бы яму якую-небудзь леснічоўку наводшыбе і жыць так самотнікам: думаць, ствараць свае вершы. Хаця мае развагі такога кшталту — не больш, чым мары: усе яны дзеці горада і, напэўна, горад не пакінуў бы Алеся нават у леснічоўцы. Але калі яго яшчэ магу ўявіць у такой сітуацыі, то Таццяну — ніколі: яна, яе паэзія ад свету горада неадрыўная. Таня любіць залазіць на дахі шматпавярховых дамоў, яе прыцягвае свет начных вуліц (горад таксама можа быць крыніцай узнёслых мар), але яна, як і Алеся, паэт цалкам "зямны", бо жыве ў

свецце рэальным, тым, што нас акаляе, чаго не скажаш пра Віктара.

Але, супрацьгастаўляючы "зямных" паэтаў Таццяну і Алеся паэту Віктару, ніколі не называю яго "нябёсным". Віктар хутчэй паэт-медыум: яго вочына — свет ценяў і зданяў. Гэтыя цені і здані перамяжоўваюцца ў яго творчасці з існасцямі нашага зямнога свету, узаемаўплываюць адзін на аднаго. Прытым служачы "молаху музы" Віктар, не надта задумваецца аб тым, якія яны, гэтыя сілы: цёмныя, светлыя? Ён прымае ўсё, несумненна церпячы праз гэтыя здані пакуты. Іншая справа Алеся. У яго свет бесцясны строга падзелены: ёсць Бог, прытым Бог у разуменні хрысціянскім, ёсць ангелы і дэмань — зразумела, з пэўным да кожнага з іх стаўленнем.

Пабаюся сказаць, што той Бог, які паўстае з Віктаравых твораў — ёсць бог нехрысціянскі, але нешта ў ім ад літаратурнага сімвала — ёсць. Увогуле Віктар, у адрозненне ад Таццяны і Алеся, вельмі шырока скарыстоўвае здабыткі сусветнага мастацтва, ад антычнасці да сучаснасці. У яго ёсць усё: і ўжо згаданыя звароты да ўстойлівых літаратурных вобразаў, і алюзіі, і рытмічныя ды стылістычныя запазычаныя... Спрабуе ён "перакніць" нейкі масток і да свету музыкі. І што яшчэ яго адрознівае ад Таццяны і Алеся, гэта спроба асэнсавання пройдзенага шляху: як творчага, так і асабістага, калі можна так сказаць, бо нібыта яшчэ адно сведчанне таго, што яго творчасць стаіць на "паэтычнай лясцы" не на адну прыступку вышэй паэзіі Таццяна Будовіч і Алеся Спіцына. Так, у літаратуры — свеце, дзе прынята гуляць па пэўных правілах, — яна сапраўды мае дану. Але як чалавек мяне не надта вабяць расповеды аўтараў пра тонкасці і адценні сваіх пакут і праблем — усе мы нясем сваю ношу. Тым больш не прыцягвае перспектыва падарожжа ўслед за аўтарамі па цёмных калідорах-штольнях (ці не ў пекла?) пад якім бы лозунгам гэта ні хавалася. Не, я не чакаю ад літаратуры збаўлення ад усіх праблем і бед чалавецтва: і калі на яе (літаратуру) нельга перакласці сваю ношу, хай яна хоць усяляе веру, што данясу сам. Таму жыццярэаднасцю, тым больш жыццесцярджалнаю літаратуру стаўлю вышэй за самыя "высокія" літаратурныя мудраванні.

Усевалад ГАРАЧКА

Паглыбіцца ў вечную існасць

Тое, што я пішу, — не рэцэнзія, ды я і не крытык і быць ім не імкнуся. А як таварыш аўтара па літаратурнай справе, маю ўсе падставы, каб напісаць пра ягоную цікавую і зместам, і паэтычнымі сродкамі кнігу, вынашаную гадамі, душою, розумам і роздумам.

Зборнік вершаў і паэм Алеся Шпыркоў *"Карабель мой блакітна-зялёны"*, які нядаўна ўбачыў свет, — вынік шматгадовай працы таленавітага паэта, якому даўно пара стаць членам Саюза беларускіх пісьменнікаў. Ды чалавек мяркуюе, а Бог размяркоўвае: другая кніжка (першая — "Давер'е" выйшла яшчэ ў 1983 годзе) праляжала ў выдавецтве "Мастацкая літаратура" амаль дваццаць год. І ляжала б надалей, каб аўтар яе, напісаўшы за гэты час яшчэ тры такія, не адмовіўся ад выдавецкіх "паслуг" і за свае грошы выдаў яе, уключыўшы ўсё лепшае з напісанага ім.

За ўсё трэба плаціць. У дадзеным выпадку і за душу — таксама. Кажучы гэта, я маю на ўвазе тую напружанейшую душэўную работу, якую адольвае кожны сапраўды паэт, а не графаман, каб людзі, у дадзеным выпадку — чытачы, сталі больш душэўна багатымі, ачысціліся ад бруду, адшукалі ў сабе ўсё чалавечае.

Быць Чалавекам — амаль кожным сваім вершам заклікае чытача аўтар. І не дэмагічна-лозунгава, а ўсімі даступнымі яму паэтычнымі сродкамі. Умоўна лірыку зборніка можна падзяліць, як бы на тры часткі па накіраванасці і змесце вершаў: філасофскую, любоўную, пейзажную. Першых у кнізе пераважае большасць. Мяне асабіста ўразілі з іх вершы "Усё было...", "Чаю?", "Настаў той дзень..."

Яны прымушаюць мяне, чытача, па-іншаму глянуць на свет і на сябе, задумацца над праблемай, якая мяне разам з паэтам хвалюе:

*А для мяне праблема ўсё ж адна:
Адкуль усё і для чаго ўзялося?..
Душу маю ачысціўшы да дня,
На дзень наступны сонца занялося.*

У зборніку ямала вершаў пра маладое каханне. І калі чытаеш іх, то адчуваючы пшчоту і любоў, а недзе і смутак з замілаваннем разам з аўтарам, сам ставіш сябе на яго месца, задумваешся, а ці толькі ў маладосці можа быць каханне, ці яно жыве з чалавекам, покуль жыве ён сам?

У кнізе "Карабель мой блакітна-зялёны" шмат вершаў і пра някідкую прыгажосць Прыдзвіння. З замілаванасцю і лёгкім, светлым

сумам чытаюцца вершы пра прыроду. І ў іх аўтар паўстае філосафам: яшчэ раз падкрэсліваю дамінуючую ролю філасофска-абагуляючай думкі ў Алеся Шпыркоў, у чым яшчэ адна немалаважная вартасць яго вершаў. Каб пацвердзіць сказанае, працітуе невялічкі верш поўнацю:

*Крылы ў ітушка бы ўзяў напавер:
Вартаць сумна стому старому.
Жураўлём бы даўно стаў асвер,
Ды ўзялаець ён не можа ад дому,
Ні на крок хоць адзі адысці:
Сінім небам крыніца здаецца.
Дзюбу ў студыю даўно апусціў
І да гэтуль ніяк не нап'ецца.*

Зборнік майго земляка ўдаўся і зместам, і настроем, і большасць вершаў у ім падмацаваны цікавымі метафарамі, эпітэтамі, да прыкладу, такімі: "быццам вечны агонь, лістапад над планетай", "ад вясны задыхнуўся вецер", "ляціць Зямля на могілкі Сусвету" і яшчэ, і яшчэ.

Кожны, хто набудзе і прачытае гэтую кніжку, знойдзе ў ёй вершы, адпавядаючыя сваёму настрою душэўнаму і духоўнаму. І асабліва ў гэтым сэнсе пашанцуе навапалачанам і палачанам: дзяцінства, юнацтва, чалавечае сталенне і паэтычнае станаўленне аўтара самай цеснай павяззю звязана з гэтымі думкамі гарадамі. А з першым, Наваполацкам, кажучы мовай будаўнікоў, ён ішоў ад нулявога цыкла і да апошняга паверха дома нага ў нагу.

Удаліся яму і паэмы. І адна з іх, "Крокамі легенды", з падзагалюкам "Паэтычная хроніка" поўнацю прысвечана гораду хімікаў.

Як прызнаўся сам Алеся Шпыркоў, ён увесь час перапісвае адзін свой паэтычны чарнавік. Самакрытычнасць — рыса станаўчая і асабліва патрэбная ў літаратурнай творчасці. І яшчэ раз пераконваешся, зыходзячы з гэтага, што не запознены версіфікатарскі дар вынес ён на суд чытача. Паэтычны дар нарадзіўся з ім разам і суправаджае яго, як нешта неабдымнае і неад'емнае. Гэта яго і першае, і апошняе "Я".

А калі карацей, то ў шматгалосым хоры беларускай паэзіі на поўны голас загучаў яшчэ адзін з яго ўдзельнікаў.

Загучаў самабытна, сакавіта і прыцягальна.

Алег САЛТУК

Пяшчотным і ціхім, па-сапраўднаму летнім выдаўся ў Мінску гэты дзень... З самай раніцы ў Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі адчувалася незвычайная атмасфера святочнасці, паэтычнай узнёсласці, таямнічасці. Ля старадаўняй гарматы перад уваходам — каляровы плакат: вядомы краявід Залатою Прагі, над ім словы: "Ёсць на карце месца...". Найбольш адукаваныя адразу ж пазнавалі радок з паэтычнага цыкла Марыны Цвятаевай "Вершы да Чэхіі". Так пачынала працу ўнікальная выстава "Грамадска-культурная чыннасць беларускай і расійскай эміграцыі ў Чэхаславакіі. 1921-1938". Бачыў як некаторыя з наведвальнікаў не ішлі да касы, а затрымліваліся ў фая і пачыналі гутарыць з тымі, хто атрымаў асабістыя запрашэнні. А такіх было шмат: супрацоўнікі архіваў і музеяў, навукоўцы, дыпламаты, пачэсныя госці, карэспандэнты. І кветкі, кветкі...

Прымалі віншаванні арганізатары выставы: Дзяржаўны архіў Расійскай Федэрацыі, Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь, Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва, Нацыянальны музей гісторыі і культуры Беларусі. У падрыхтоўцы экспазіцыі таксама ўдзельнічалі: Белдзяржархіў кінафотафонадакументаў, Нацыянальная бібліятэка Беларусі, Цэнтральная навуковая бібліятэка імя Я. Коласа Нацыянальнай Акадэміі навук Беларусі, прыватныя калекцыянеры: Сяргей Панізік, Мікалай Трус, Яўген Чырыкаў-унук.

"Імянінікаў", такім чынам, было нямала, але кожны з прысутных адчуваў горадасць, бо не было дагэтуль на Беларусі гістарычных выстаў такога ўзроўню. Праект — вынік творчага і прафесійнага ўзаемадзеяння Федэральнай архіўнай службы Расіі і Нацыянальнага цэнтра па архівах і справаводстве Рэспублікі Беларусь. Адкрыў выставу старшыня цэнтра Уладзімір Іванавіч Адамушка. Ён адзначыў, што экспазіцыя падрыхтавана на базе архіўных комплексаў, якія да апошняга часу былі недаступнымі для гісторыкаў і шырокай навуковай грамадскасці. Напрыканцы кіраўнік архіўнай службы Беларусі адзначыў вялікі ўклад у развіццё нацыянальнай культуры нашай краіны беларускай эміграцыі ў Чэхаславакіі: "...Тут фарміравалася, пачынала свой творчы шлях, атрымлівала першае прызнанне цэлая плеяда вядомых культурных, навуковых і грамадскіх дзеячаў. У сярэдзіне 20-х гадоў ХХ стагоддзя Чэхаславакія стала галоўным цэнтрам грамадскага і палітычнага жыцця беларусаў за межамі сваёй зямлі".

У адказ з прамовай выступіў Часовы павераны ў справах Чэшскай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь спадар Фойцік, які падкрэсліў, што ў 1920—1930-я гады толькі што маладая самастойная Чэхаславацкая рэспубліка неаднаразова выказвала салідарнасць і падтрымку народу Беларусі ў змаганні за нацыянальныя і сацыяльныя правы. Краіна дала прытулак беларусам-эмігрантам, дапамагала ім знайсці працу, атрымаць вышэйшую адукацыю, захоўваць сваю нацыянальную і культурную адметнасць, развіваць літаратуру, мастацтва і выдавецкую дзейнасць на роднай мове.

Маштабы выставы ўражвалі. У каталозе пералічаны 447 экспанатаў, амаль палова з якіх узяты з беларускіх сховішчаў і збораў, астатнія захоўваюцца ў Дзяржаўным архіве Расійскай Федэрацыі. Дзякуючы гэтым матэрыялам, мы можам у аглыных рысах зрабіць рэканструкцыю таго, чым жылі беларускія і расійскія дыяспары ў міжваеннай Чэхаславакіі, прасачыць за шляхамі іх ўзаемадзеяння.

Экспазіцыя была зроблена з густам. У дадзеным выпадку нельга казаць пра "мёртвыя" рэчы і аркушы паперы. Аўтографы знакамітых дзеячаў, фотаздымкі, мастацкія творы, друкаваныя выданні, рукапісы — перад гледачом сапраўды разгортвалася панарама жыцця, цікавая іншая рэчаіснасць выступала праз шкло стэндаў. У першы дзень працы выставы "эфект прысутнасці" быў надзвычайна моцным, бо тады ў зале дэманстраваліся дакументальны фільм, зманціраваны з аматарскіх кінаматэрыялаў, якія былі зняты ў Чэхаславакіі ў 1929-1935 гадах інжынерам У. Паповым.

І яшчэ адна важная асаблівасць: выдадзены вельмі грунтоўны каталог выставы, аб'ём якога — больш чым сто поўнафарматных старонак. Адказны складальнік — дырэктар Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь В. Селяменеў. У кнігу ўвайшлі звароты кіраўнікоў архіўных службаў Расіі і Беларусі з нагоды выставы, артыкулы па пытаннях жыцця беларускай і расійскай дыяспар у Чэхаславакіі, пералік экспанатаў з дакладнымі звесткамі пра месца захоўвання кожнага, што ўяўляе сапраўдную каштоўнасць. Гэта — ўнікальная тэматычная распрацоўка архівістаў па пытаннях дзейнасці беларускай і расійскай эміграцыі ў Чэхаславакіі 1920—1930-х гадоў. У каталозе шмат якасных ілюстрацый. Наклад выдання ўсяго 100 асобнікаў, таму відэавочна, што ў хуткім часе яно стане бібліяграфічным рарытэтам.

Ілья КУРКОЎ

З Максімавай кніжкаю

Пад плюскат нямоўкны дажджу
прагнуўся апоўначы
і пад лямпай трымклівай сяджу
вераб'ём у падстрэшы —

дваціццацігадовага Багдановіча
чытаю, на памяць вучу,
за Максіма старэйшы
роўна на гэтулькі ж —
на дваццаць пяць!..

Не давучыць яго, не дачытаць.

Балада берага

Бераг той у смуге...
Хоць аднойчы б дапльць,
каб здрадліўцаў не мець,
каб здрадліўцаў не быць.
Быць самім на сабе,
быць сабою самім,
нежаданым для ўсіх,
непатрэбным зусім.

Там, у краі чужым,
там на краі зямлі,
толькі птушкі жывуць,
матылі ды чмялі.

Там, на сцежках глухіх,
толькі зверы сляды,
там будуць мурашкі свае гарады.

І рашаюся я — і бягу праз траву,
і кідаюся ў хвалі — плыву і плыву
дзень і ноч, ноч і дзень;
знікаю — але
адыходзіць той бераг далей і далей.

Выбіваюся з сіл і на волю ракі
аддаюся... "Слімак,
ты не першы такі!"

Я на беразе гэтым; ляжу на пяску
і цалую я ногі свайму рыбаку.

Фота К. ДРОБАВА

• Што трэба вяртанцу? Палоска
былой вечаровай зары
ды ціхая ў прыцемках вёска,
ды шлохі ў родным двары.

Нікуды цяпер не спазніцца,
дык стой і ўбірай гэты свет,
які, хай ты быў чужаніца,
не страціў ранейшых прыкмет.

Нябёсы ўсё тыя ж, і зоркі,
і вецер, і жыта; і нат
у свет гэты выпусціў зёлкі
яму не ўласцівы асфальт.

Рака абмялела, ды бераг
збярог чараты і груды,
дзе ты не ўсвядомлена бегаў
і збег — неўсвядоміў, куды.

Не ўсіх дагукаешся блізкіх,
спаткаеш далёкіх не ўсіх,
аднак жа ўзгадаеш да рыскі,
прысніш іх, нібы ўваскрасіш.

Свет родны — і літасць, і лучнасць:
бач, з позняй часіны, вярсты
вярнуў, даў адчуць неўміручасць,
якой колісь выракся ты.

• Удаў гадоў нікім не папярхнецца;
падвольны непазбежнаму суду,
з нас кожны думае: "І я ўвайду
аднойчы ў спрат,
што вечнасцю завецца".

І горка-горка сэрца ўстрапянецца,
і змусіць верыць: "Зменшу тым бяду,
што на алтар свабоды пакладу
непадуладнае нябыту сэрца..."

Чакаць і недарэчліва, і смешна,
што будзе сытай
некалі бязмежнасць,
што ў прорву спыніцца
людзей сыход.

Ды ёсць жа воля! Мне не надзівіцца,
як цэлы край, як добры мой народ
да ўдава сам наровіць не спазніцца...

• Было ўжо... Месяц без прытулку,
і зорка сіняя між хмар,
і ў сцішаным старым завулку
святлом пазвоньвае ліхтар.
Святлом і лісцем; пазалотай
яно спадае ў змрок, нябыт...
І сведчыць даўня самота,
чым непаўторны краявід.
Яму да болю не хапае,
каб гэтым лісцем, як тады,
ты, недаступная, ступала
і пакідала назаўжды
мяне, і месяц без прытулку,
і зорку сінюю між хмар,
і ў сцішаным старым завулку
няяркай звонкасці ліхтар.

З усяночнае

Купкай, чародкай, гуртом
ідуць прасветленыя, балазе
высока-высока —

працягам малітвы —
нарадзіўся гэтаю ноччу снег.
Бязважкі, амаль што самое святло,
ён кладзецца на шапкі, на хусткі,
на вейкі — яднаецца

з промямі позіркаў
і ўвачавідкі робіць старых маладымі,
а хлопцаў, дзяўчат — пасталелымі.
Яны ціха ідуць; нават юная самая —
з гарэзлівымі кудзеркамі валасоў
і стрыманымі смяшынкамі —
моўчкі туліць да маленькіх грудзей,
да цнатлівага вабнага твару
пульхны і лёгкі снегу камяк,
нібы славіванага сына...
Ідуць пада мною, пад адталым акном
купкай, чародкай, гуртом
і нясуць падсінены раніцай снег —
блізкае мне, але недасяжнае неба.

Насалода аў палявання

Стары паляўнічы ні разу
не ступіў у гушчар запаведніка,
акрэсленага прасекамі,
назіральнымі вышкамі
і дзе-нідзе дротам.
Па той бок палявалі хаўруснікі —
з ліцэнзіямі і без іх,
а ён заставаўся на варце па гэты.
Слых яго лашчылі і вярэдзілі
лямант сабак,
і людское галёканне,
і трэск галля ад звярынага бегу.
О, ён меў слых,
ён быў зноў малады!..
Часам звер, наляканы адтуль,
слена шукаў паратунку
за адведзенай зонай —
да непарушнай мяжой запаведніка.
І тады ён страляў —
спакойна і трапна,
бы калісьці, як быў малады...
За ўцёкі.

• Ступаецца асцярожна:
плюскоча пад снегам вада.
Снег снегам; расстане. А вось жа,
апошняга снегу шкада.

Дажджом паліваны, грамнічны
і плаўлены сонцам не раз
змусае быць меланхалічным,
настрой непрадвесні прыпас.

Мне блізкае ўсё, што сыходзіць.
Я сам адчуваю мяжу.
Блажэю. Бліжэю прыродзе.
А людзям?.. Як знаць. Не скажу.

Цяжка сказаць, колькі гадоў мне было — паўгода, год, паўтара... У адзін светлы момант я адчуў сваю прысутнасць на белым свеце: убачыў вочы, з якіх праменілася дабрыня — вочы бабулі Веры. Радасці не было краю: бабуля, мілая, родная, бясконца дарагая!.. Яна, удава-гаротніца, ніяк не магла нацешыцца ўнукам-першынякам. Я адчуваў усёй сваёй кволай істотай, як моцна бабуля мяне любіць, хоць і не мог сказаць пра гэта, адно "агукаў" ды "бабаў".

Вярнулася з працы, увайшла ў хату маці. "Мама!" — узрадавалася бабуля. "Ма-а-а-ма!" — паўтарыў я следам. Матуля была маладая, прыгожая прыгажэйшая за бабулю. Адрозніваўся яна з любоўю раскрыліла рукі

Нагнуцца не магу, галава ідзе кругам, падаю, — то стану на калені і поўзаю ўвесь дзень. Горай за ўсё, што ўстаць сама не магу, а дзедка кожны раз не дакладваецца. Я й прыдумала: паўзу да вугла хаты і, трымаючыся за яго, устаю навалі. Летні дзень — што год, вечарам да каленяў не дакнуща.

Бачу жанчын, што просяць міласціну ў пешаходным пераходзе. Жанчын не заўсёды старых. У кожнай з іх свая праўда і крыўда, але ж... У такі момант мне заўсёды ўспамінаецца мудрая і трывушчая бабуля Вера. Я бачу, як яна, цяжка і перарывіста дыхаючы, перабірае спрацаванымі рукамі замшэлыя бярвенны старой хаціны, устаючы з каленяў, і, грэшны, не заўважаю патрабавальна працягнутаі да мяне далоні.

вяскоўцаў сабралася ў прасторным крайнім двары за састаўленымі ў доўгі рад сталамі. У галавах, бліжэй да веснічак, — калгаснае кіраўніцтва.

Выпіць і закусіць уластатку. Трохі даў калгас, трохі ў складчыну, сабраліся. Насмажылі, напаклі, па грыбы ў лес выправілі маладзейшых, агародніна свая. Жнівень. А хто шчадрэйшы, дык і каўбаскі не пашкадаваў.

Вечарэе. Праходзіць міма адчыненых веснічак Рая, вясковая, як бы гэта сказаць... Сярэдніх гадоў жанчына, што не вызначаецца ні цыталіасцю, ні цырозасцю. Яна і цяпер на добрым падпітку. Рая праходзіць і другі, і трэці раз. Нехта з мужчын падае голас: мо запрасіць? На яго цыкнулі адразу з усіх бакоў: потым не адчэпішыся, прыйдзеца

Мікола СЯНКЕВІЧ

АБРАЗКІ

мне насустрач. "Як хораша! Які цудоўны гэты свет! У мяне ажно дзве матулі. Буду заўсёды іх любіць", — радаваўся я.

Першыя прабліскі святломасці... Неверагодна, але я магу паручыцца за кожнае напісанае вышэй слова. "Слова — паняцце, думка, — засумняваецца навуковец. — Адкуль маглі брацца тыя думкі-словы ў немаўляці?" Пэўна ж, ён мае рацыю: словы прыйшлі потым, каб хоць прыблізна абазначыць пачуцці, што праз край поўнілі маё дзіцячае сэрца.

...Дзесяць гадоў, як няма бабулі. Свет бывае часам жорсткім і непрыветным. Але я не ўяўляю, як у ім жыць, як ходзяць па зямлі людзі, што не атрымалі ў далёкім маленстве, на самым пачатку ўсвядомленага свайго быцця гаючую і ўсеперамагаючую прышчэпку чалавечай любові, пяшчоты і дабрыні.

ТРЫВУШЧАСЦЬ

Здзіўляе глыбіня і ёмістасць гэтага слова, якое, на мой погляд, вельмі дакладна перадае адну з галоўных рысаў характару беларускага селяніна-палешука. Куды дакладней, чым звыклія "цярыпівасць", "цягавітасць", а тым больш насцярожана-заецае "абачлівасць".

Мая бабуля Вера была чалавекам менавіта трывушчым: адна падняла на ногі — муж не вярнуўся з вайны — чатырох дзяцей, вывучыла ўсіх і толькі тады, як зладзіла вяселле найменшаму, каб нікому не перашкаджаць, пайшла жыць "да дзедка": пра замужжа ў такім узросце казаць не прынята.

У апошнія гады жыцця бабуля хварэла. Рукі яшчэ слухаліся, але драгавела паясніца, падгіналіся ногі, калоло ў грудзях. Кінуць "дзедка", такога ж "здаравяка", як сама, і ісці да старэйшай дачкі адмаўлялася. А жыць — трэба працаваць.

— Гаспадыня без кульбы кроку ступіць не можа, — здзівіліся людзі, — а на гародзе, на ўсіх дваццаці сотках — ні травінкі.

— Зусім нягодная стала, унучак, — скардзілася мне бабуля Вера. —

ЛАД У СЯМ'І

Бабулін сын, а мой дзядзька Коля ў маладосці не быў прыкладным сем'янінам. Прыгажун-вайсковец ён не адну дзяўчыну прымусяў плакаць у падушку. Дзядзькава жонка, Марыя Усцінаўна, прыгожая і цяпер, а чвэрць веку назад наогул была, як у нас казалі, артысткай. Я, падлетак, любуючыся ёю, зусім па-даросламу расказаў: "І якога яшчэ ліха гэтаму дзядзьку трэба?!"

Марыйка, гэтак ласкава называлі нявестку ў нашым доме, часта плакала. Выйдзе на сцэну — у яе быў рэдкай прыгажосці голас, — пачне сваю любімую "Коля, Коля, Николаша, где мы встретимся с тобой?", а слёзы — градам з вачэй. Муж то раніцаю дамоў прывалачэцца, то зусім не з'явіцца са службы нанач. Справа ішла да разводу. І каб не бабуля Вера... У яе на гэты конт мелася свая, вывераная жыццём «тэрапія». Прайдзе сын да маці, на службу пажаліцца — рэмень бакі аб'еў начныя нарады замучылі, — а маці неўпрыкмет на другое гаворку паварочвае: "Як падабаецца мне твая Марыя! Ні ў працы, ні на бяседзе няма ёй роўні. А якая сама: што нага пад ёй, што рука ў яе... Аднаго не разумею: за што яна кахае такога валацугу, як ты? Як яна да гэтага часу церпіць такога дурня?"

Сын пабурчыць, як бы і пакрыўдзіцца, але, глядзіш, зноў наступае парадак у сям'і.

— Вы, мама, напэўна, нейкія чары знаеце, — здзівілася нявестка. — Коля, як пабудзе ў вас, зусім іншым чалавекам робіцца. Як у першы месяц пасля вяселля — гатовы мяне на руках насіць.

— Нічога такога я не знаю, дзетка. Не давай яму распусты — і ўвесь сакрэт, — гаворыць бабуля сур'ёзна, а вочы так і смяюцца прытоенымі ў іх хітрынкамі.

НА ВЯСКОВЫМ СВЯЦЕ

Свята вёскі — цяпер стала модна ладзіць іх. Неафіцыйная, як кажуць, частка. Добрая палова

з-пад стала выцягваць, няма ў бабы галавы.

Прайшоў міма хлопец у выцвілай кашулі навыпуск. На твары нейкая ненатуральная ўсмешка. Адрозніваўся і не разбярэш, ці пацягнуў добра, ці такім нарадзіўся. Спытаўся у суседа, намнога маладзейшага за мяне брыгадзіра. Ён не адразу, а, як шукаючы словы, выказаўся, што чалавек "трошкі не таго". "Мякка кажучы", — дадаў, зноў памаўчаўшы.

Пасля таго, як хлопец прайшоў міма весніц і другі раз, немаладая жанчына з нашага стала паклала на папяровую сурвэтку некалькі скрылікаў мяса, памідорыну, катлету і накіравалася да весніц. Следам за ёю заспяшалася з талеркай і другая жанчына. Але рукі ў хлопца былі ўжо занятыя, і ён, круцячы галавою, адмаўляўся ад пачастунку...

І цяпер перад вачамі воблік гэтага двойчы пакрыўджанага лёсам сіраты, які, трымаючы ў прыгаршчах пачастунак, плечуком, як малое дзіця, намагаецца сцерці са шчакі слязу...

Чуў: па адносінах да малых і нямоглых вызначаецца вартасць чалавека, вартасць грамадства. Дадам ад сябе: а таксама па адносінах да пакрыўджаных Богам і тых, што на яго забыліся.

СВЯТЫЯ І ГРЭШНЫЯ

Двое сыноў, ужо самі немаладыя, прыехалі да бацькоў у пост, тыдні за два да Вялікадня. Прыехалі цягніком, бо не нажылі ў горадзе ні машын, ні вялікага багацця. Каб дзеці і іх сем'і ў Святы дзень не засталіся без свежыны, бацька закалоў вепрука, маці наладавала ў сумкі каўбас ды іншага добра, і на стол, само сабою, паставіла: паспрабаваць. Знайшлася бутэлька магазіннай.

— Няхай Бог не крыўдзіцца, — пачала гаспадыня трохі вінавата, — не наўмысна раблю. Для мяне як вы прыедзеце, — залюбавалася на сыноў, — тады і свята. А на Вялікі дзень, хто ведае, можа, мне адной гэты кусок і ў рот не палезе, як падумаю, што ў вас купіць не будзе за што...

Спрабаваў расказаць гэта маладой жанчыне, якая ўсе пасты, вялікія і

малыя, абыходзіцца адным алейем. Не даслухала, замахаўла рукамі...

Дзве маці: старая, сямідзесяцігадовая, для якой кожны Вялікі дзень можа быць апошнім у жыцці, і маладая рыначная гандлярка, чые дзеці чакаюць не дачакаюцца свята, каб атрымаць абяцаны шчодры падарунак за сваё доўгацярпенне. Хто з іх больш грэшны? Не ведаю...

ШВАРАБЕЙ

Прайшоў у школу, у першы клас, хлопчык-палешучок з аддаленых хутароў. Стараецца настаўніца, старэйшыя дзеці — школа малакамплектная: вучаць нябогу гаварыць "як трэба". А сваё, роднае, не адпускае.

— Хто гэта? — пытае настаўніца і паказвае малюнак шэрага, задзірыстага — зусім як жывы — жэўжыка-верабейкі. Швораб, адразу пазнае малы, але ж як гэта "направільнаму"? Думаў-думаў і, калі ўжо старэйшыя сталі стрымана пасміхацца, вымавіў упэўнена і выразна, як вучылі: "Эта шварабей".

І хацеў бы — не прыдумаеш. Засела ў памяці слоўка з тае самае пары. Нават вобраз пэўны за ім бачыцца. Загаворыш іншым часам з земляком, "новым" — пры пасадзе, за мяжой пажыў, прозвішча падправіў, "гаварыць" навучыўся... Не крошкі збірае — чацвёрты аўтамабіль памяняў. А на памяць прыходзіць, і нічога з гэтым не зробіш, прысаромлены Андрэйка палешучок, і перад табою ўжо не Іванаў Сяргей, з якім разам мералі лужы ды каталіся па вясне на крыгах, а задаволены жыццём, з пакаверканым прозвішчам Шварабей Іванавіч. Аж усміхнешся іншым разам.

ЁН, ЯНА, ЯНЫ...

Мужчына гадоў трыццаці ў чарзе за цяплічнымі агуркамі. Бледны, худы, нецвярозы. Худы і бледны, хутчэй за ўсё, ад недаядання. Нецвярозы, бадай, па той жа прычыне. На ім даўно не чышчаныя туфлі з пазбіванымі абцасамі, цесны — што асабліва дзіўна пры незвычайнай худобе — пінжак, пакамячаны штаны. Твар асунуты, шэры, і толькі вочы выдаюць тое, што чалавек усё яшчэ напінаецца не паддацца згрызотам жыцця. За рукі мужчына трымае хлопчыкаў гадоў чатырох-пяці. Абодва — бацька ў мініяцюры, — узлажмачаныя, у цесных штоніках і сандалетах на босую нагу.

— Ребята! Ребята! Извините, малость выпил. Это все ваша мать виновата, — прыкладае мужчына руку да грудзей. — Ребята, как вы считаете, может, нам поискать другую маму? Дзеці не рэагуюць...

На другі дзень сустракаю іх зноў. Мужчына — цвярозы, але пакамячаны яшчэ больш, з сіняком пад вокам. Уперадзе, крокаў за пяць, выступае на высокіх абцасах апранутая па модзе, нават з выклікам, сярэдніх гадоў жанчына. Рукі ў кішэнях моднай курткі, на плячы — бліскучая сумка-кашалёк, недарэчны бант у рэдкіх пасечаных валасах.

— Татьяна, как считаешь? Что, если на яблоки ребятам разориться? У меня завтра аванс, — вінаваціцца бацька.

— Идиот! — гучыць у адказ.

Мужчына на хвіліну спыняецца, чакае, пакуль жонка адыдзеца, і цягне малых бліжэй да піўнога ларка.

Юбілеі... забытых

Так, у пэўным сэнсе яны — забытыя. Ды ўсё і ў саміх тэатрах, і па-за сцэнай ёсць людзі, якія гэтыя забытыя спектаклі памятаюць. Могуць прыгадаць гісторыю іх стварэння, пастановачныя перыпетыі, кур'ёзы, поспех, няўдачы. Могуць нават уздыхнуць з прычыны таго, што ад колішняй працы не засталася і знаку. Хіба толькі ў тэатральным летапісе, у музеі, у колішніх газетных публікацыях ды кніжках. А шкада... Чаго шкада? Тых нешматлікіх, але павольна адметных музычна-тэатральных спектакляў, што былі натхнёныя творчасцю класікаў нашай літаратуры — Янкі Купалы і Якуба Коласа.

Опера "У пушчах Палесся" А. Багатырова (лібрэта Я. Рамановіча паводле Коласавай "Дрыгвы"), пастаўленая ў Мінску ў 1939 г., была экранізавана да 100-годдзя песняра Беларускага тэлебачання, роўна два дзесяці гадоў таму. Балет Я. Глебава "Выбранніца" (лібрэта А. Вярцінскага і А. Дадзішкіліяні паводле Купалавых паэм) ставіўся ў Мінску ды Новасібірску (1969, 1970 гг.). Музыка яго 30 гадоў таму была адзначана Дзяржаўнай прэміяй Беларусі, а 20 гадоў таму, напярэдадні стагоддзя Янкі Купалы, яе матывы пераўвасобіліся ў балет "Курган". Купалава "Паўлінка" набыла новае жыццё (прычым, з аўтарскім драматычным фіналам!) у апераце Ю. Семянякі на лібрэта А. Бачылы. Прэм'ера адбылася без малага 30 гадоў таму. Той жа Ю. Семяняка звярнуўся да вобразаў Коласавай "Новай зямлі" і ў садружнасці з лібрэтыстам А. Петрашкевічам стварыў аднайменную оперу (год напісання — 1978, год прэм'еры — 1980).

Сёлета культурная грамада адзначае юбілеі беларускіх песняроў. Заадно можна адзначыць і юбілеі музычных спектакляў, натхнёных іх творчасцю... На жаль, новае — не нарадзілася. Ні ў Вялікім тэатры оперы і балета, ні ў Дзяржаўным музычным. Ні "ў дату", ні па-за ёй. Не было нават спробы сучаснага "рымэйку" на аснове колішніх музычна-тэатральных пастановак паводле Купалы і Коласа. Ці хаця б гала-канцэрта з найбольш яркіх вачальна-сімфанічных нумароў, арый, харавых, танцавальных эпізодаў... Лепш адсвяткуем юбілеі забытых?

Я. КАРЛІМА

Вечны горад, з'ява прыроды

У мастацкай галерэі на праспекце Скарыны, што побач з Галоўнай поштай, адкрылася выстава твораў Тамары Кіршынай. Мастачка даўно і плённа працуе ў галіне керамікі. Яе манументальныя памераў творы упрыгожваюць грамадскія будынкі. Творы камернага характару захоўваюцца ў музейных зборах; прыватных калекцыях. Тамара лічыць сябе вучанцай Аляксандра Міхайлавіча Кішчанкі — славутага майстра, чья творчасць складала цэлую эпоху ў беларускім выяўленчым мастацтве. Тамара Кіршына, дарэчы, брала чынны ўдзел ў рэалізацыі шэрагу праектаў Аляксандра Кішчанкі.

Экспазіцыя выставы складзеная з цыкла, прысвечанага Мінску, і кампазіцый абстрактна-філасофскага зместу. У пэўным сэнсе гэта выстава настальгічная. Яна ўзнаўляе ў памяці 80-я гады, каларыт і подых тых гадоў. Але мастачка майстэрскі спалучае з традыцыйнай сучаснасцю. Мінск на яе кампазіцыях вечны горад, і ў пэўным сэнсе — з'ява прыроды. Горад вечны і сучасны. Сучаснасць у сваю чаргу для Тамары Кіршынай — адна з іпастасяў вечнасці.

П. В.

Гэтае лета аказалася багатым на выставы сучаснага беларускага мастацтва ў самых розных яго праявах. У Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва прадстаўлена нашумелая ў Мінску выстава жывапісу, графікі і скульптуры "Сучасныя мастакі Беларусі", якая рыхтавалася амаль паўгода таму да дзён беларускай культуры ў Парыжы. Супала па часе адкрыцця і правядзення з ёю і выстава ў Рэспубліканскай мастацкай галерэі пры Саюзе мастакоў, дзе можна было азнаёміцца з сучасным беларускім жывапісам, экспазіцыя якога падрыхтавана секцыяй жывапісу БСМ. Магчыма, такое супадзенне па часе і выпадковасць, але пры ўсёй недарэчнасці супастаўлення гэтых выставаў напрашваецца самыя розныя думкі і параўнанні. І напаслядак прэзентавалася трэцяя выстава — у Нацыянальным мастацкім музеі, дзе прадстаўлена калекцыя беларускага жывапісу 80-90х гадоў.

Роздум пасля парыжскай выставы

Шмат разоў журналісты спрабавалі ацаніць альбо хаця б абзначыць тое мастакоўскае асяроддзе, якое з гонарам называе сваё мастацтва сучасным. Як толькі не называлі гэту творчую супольнасць. І "міжсабойчыкам"; і "тусоўкай", дзе ўсе кіруюцца адным прынцыпам — не нажыві сабе ворагаў; і "яешняй", дзе спякаецца ў нішто божа дар і валадараць чалавечыя нагаворы. Усе гэтыя адзнакі сапраўды маюць падставы для існавання, але пры гэтым заводзяць нас у мудрагелісты лабірынт словабуддзя, вынікам якога становіцца ўпэўненасць у нашай глыбокай правінцыйнасці. Так, месцічковасці ў нашым мастакоўскім асяроддзі хапае. Як кпінаў у спіну, кукішаў у кішэні, кампліментару ў вочы і непавагі за імі. Усе ведаюць адзін аднаго многа гадоў, выстаўляюцца з рознай перыядычнасцю ў трох асноўных музеях, адной асноўнай галерэі і трох-чатырох меншых залах, куды на адкрыцці прыходзяць пабачыцца і абмеркаваць праблемы, з-за чаго справядліва здаецца, што сталіца — проста вялікая вёска. Так, многія мастакі жывуць у адным доме, які ў народзе так і завецца домам мастакоў, бо ён спецыяльна быў пабудаваны "з шырокага пляча" Пятра Машэрава. Праўда, мастакі займаюць толькі адну яго палову, менавіта там на першым і апошнім паверсе, а таксама ў шматпавярховай прыбудове побач — прыстасаваныя майстэрні. І па вечарах у двары адбываюцца не проста сустрэчы сяброў, тут абмяркоўваюцца праекты, наважваюцца неафіцыйныя сходы, віруе мастакоўская грамадская думка. Праўда і тое, што большасць мастакоў нават дачы атрымала ў адным прыгожым месцы каля Астрашыцкага гарадка (разам з іншымі прадстаўнікамі інтэлігенцыі). Садовае таварыства назвалі "Сябры". А самі сябры, згодна нармальнай чалавечай псіхалогіі, сталі выштукоўваць адзін перад адным гмахі...

Але, зрэшты, чалавечыя слабасці — гэта не тэма для размовы, калі гутарка ідзе пра людзей творчых. І не загана гэта, што маладзейшыя мастакі нарэшце сталі прадаваць свае творы дорага і набываць шыкоўныя кватэры і машыны, а старэйшыя пачалі без сарамлівасці ганарыцца сваімі дзецьмі і ўнукамі, якія таксама сталі мастакамі. Выхаваныя на творчай атмасферы з дзяцінства, многія з маладых мастакоў па сутнасці перагналі сваіх бацькоў. Дарэчы, мастацкая моладзь больш "тоўстаскурая", чым старэйшыя, не такая крыўдлівая. Магчыма, таму, што працуе на замежжа і часта надзвычай вынікова, атрымліваючы прэстыжныя міжнародныя ўзнагароды, гранты, і проста зарабляючы грошы. Яе не цікавіць крытыка ўвогуле, з мноствам агульных слоў і разважанняў, якія ні да чаго не абавязваюць. Сённяшніх мастакоў цікавіць крытыка ўдумлівая, нязлосная без неабходнасці, але вельмі канструктыўная. Тым больш публічнае слова "супраць шэрці", калі яно абгрунтаванае і разважлівае, не пакрыўдзіць, а прымусіць у душы задумацца...

Якое ж мастацтва мы лічым сёння сучасным? Адказ на гэта пытанне тым больш актуальны і цікавы, калі бачыш

значную розніцу канцэптальных падыходаў на выставах, дзе ў назве прысутнічае слова "сучасны". Вакол нас віруе вялікі мастацкі свет, дзе можна набрацца вопыту. На жаль, ніводны беларускі мастацкі музей не ў стане самастойна запраسیць заходнюю "зорку" паказаць творы ў сваіх залах. Але ж мы даўно жывём у стагоддзе Інтэрнета і хуткай сувязі, ніхто не забараняе выехаць за мяжу, каб, напрыклад, на вочы пабачыць касельскую "Дакументу" альбо маскоўскі Арт-манеж. Свае бібліятэчныя зборы (таксама і па мастацтве) прадастаўляе для адкрытага карыстання Інстытут Гётэ, Польшкі інстытут, Амерыканскае пасольства, Брытанскі інстытут. Многае прывозяць самі мастакі, дораць заезджыя знакамітасці бібліятэкам. Інстытут Гётэ наладжвае для студэнтаў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў лекцыі з праглядам відэа-матэрыялаў пра цікавыя сусветныя мастацкія падзеі альбо з'явы... Гэта аніак не параўнаць з 1950-60 гадамі, на якія трапіла маладосць сённяшніх беларускіх "класікаў". Многія з іх згадваюць, з якой цяжкасцю вышуквалі кніжкі і прачыталі іх літаральна за адну ноч. На жаль, адказ на пытанне "хто ёсць хто" ў сусветным мастацкім працэсе часта скажона даносяць нязмушаным чытачам менавіта журналісты. Таму што прэса ўсё ж вялікая сіла, якая можа лёгка зняважыць і лёгка падняць на п'едэстал. І далёка не заўжды заслужана.

Вось тут і ўзнікае галоўнае пытанне сучаснага мастацтва — пытанне крытэрыяў адзнакі. Таму што з класікай усё лягчэй — там за нас ужо працавалі стагоддзі. Квадрат Малевіча мы нават не намагамся ацэньваць праз мастацкія вартасці, а ўспрымаем як знак часу, прыняты без пярэчанняў. А вось такі ж квадрат нашага сучасніка ўздыме такую хвалю незадаваленасці і крытыкі, што варта будзе затыкаць вушы. Жорсткія спрэчкі суправаджаюць пасяджэнне экспертнай камісіі Міністэрства культуры, якая аглядае, ацэньвае творы для закупу на дзяржаўныя гранты. Але ж зацверджаных і распрацаваных крытэрыяў сённяшняга мастацтва проста не можа існаваць, хаця б таму, што сучаснае мастацтва — гэта

жывы працэс, які не церпіць абмежаванняў рамкамі дырэктываў і нарматываў. Гаворка не можа і не павінна ісці пра рэгуляцыю гэтага працэсу. Здаецца, старэйшыя "ад пуза" наеліся рэгулярскай функцыяй выстаўкамаў, якія мелі неабмежаваную ўладу не дапускаць непажаданыя творы да гледача. Спробай такой рэгуляцыі было і стварэнне творчых саюзаў.

Сёння часы іншыя. Выстаўляцца нікому не забараняецца. Як і вынаходзіць новыя тэхнікі, тэхналогіі, тэмы і способы падачы.

Таму і крытэрыі ацэнкі могуць быць розныя. Найперш, па прафесійнасці, а мастацтва мае свае пісанія і няпісанія законы (колера, штрыха, лініі і г.д.). Па навізне і нечаканасці падачы, па рэалістычнасці ці нефігураўнасці... І ацэньваць творчасць мастака мы павінны зыходзячы з высокага ўзроўню беларускай мастацкай школы. У Еўропу мы прыходзім не з працягнутай рукою.

Думаю, што з гэтага сыходзіў і Пьер Кардэн, калі цалкам даверыўся беларускаму калектыву арганізатараў выставы "Сучасныя мастакі Беларусі" (а гэта супрацоўнікі Музея сучаснага выяўленчага мастацтва, а таксама мастацтвазнаўца, прарэктар Беларускай акадэміі мастацтваў М. Баразна). Пры папярэднім узгадненні збору знакаміты мадэльер не ўнёс аніякіх паправак. Гэта стала магчымым пры карпатлівай працы над канцэпцыяй выставы нашых спецыялістаў. Кардэн не толькі не выпраўляў неіснуючых памылак беларускіх мастацтвазнаўцаў, але быў вельмі ўражаны пры асабістым знаёмстве з выставай беларускага мастацтва. Палову работ ён з задавальненнем бачыў бы ў асабістай калекцыі (аднак выстава была некамерцыйная). Высокая ацэнка — вельмі важная для беларускага мастацтва, яна засведчыла супадзенне нашых поглядаў з меркаваннем калекцыянера Кардэна, прыцягнула да выставы ўвагу французскай прэсы і мастакоў, шматлікіх наведвальнікаў.

Для кожнай выставы найбольш важны этап — стварэнне канцэпцыі. Канцэпцыя віртуозна з'ядноўвае самыя нечаканыя рэчы, надае цэльнасці, адшліфоўвае глядацкае ўспрыманне. Беларусь мае шматгадовы вопыт правядзення рэспубліканскіх выставаў. Але з гэтага вопыту мы маем шэраг горкіх няўдач. Выставы, як штотарз справядліва адзначалі крытыкі, грашылі на адсутнасць канцэпцыі, сапраўды не мелі дакладнага адбору і мастацтвазнаўчай ацэнкі. Здаецца, самі мастакі баяліся з'яўлення кола куратараў і галерэйшчыкаў, якія будуць вольна распараджацца іх творами. Кожны думаў больш пра сябе, а не пра агульную экспазіцыю. Сёння сітуацыя мяняецца, хоць і не вельмі хутка. Не толькі прыватныя

Рэжысёр па-за операй?

Дзякую выпадку, што звёў мяне з гэтай незвычайнай жанчынай. Творчы асоб такога маштабу ў нас на Беларусі, на жаль, зусім не шмат, тым больш, у звышскладанай і ўсеабдымнай сферы опернай рэжысуры, якую, да таго ж, лічаць манаполіяй мужчын. Сама Маргарыта Мікалаеўна Ізворска-Елізар'ева не вызначае сваю прафесію як мужчынскую. Такое меркаванне, паводле яе слоў, — памылковае.

Найвысокі мастацкі ўзровень спектакляў, створаных М. Ізворска-Елізар'евай на сцэне Нацыянальнага тэатра оперы Беларусі, дазваляе ставіць яе імя побач з імёнамі лепшых оперных рэжысёраў свету. Кожная яе пастаноўка стала вяхой у гісторыі беларускага музычнага тэатра: “Дон Карлас” Д. Вердзі, “Севільскі цырульнік” Д. Расіні, “Чарадзейная флейта” В. Моцарта, “Тоска” Д. Пучыні, “Кацярына Ізмайлава” Д. Шапастаковіча... Амаль усе яны і дагэтуль у рэпертуары і адрозніваюцца ад шэрагу апошніх “напаўканцэртных” прэм’ер як святло ад бляклага ценю. У спектаклях М. Ізворска-Елізар'евай пульсуюць жыццё, яны напоўнены пачуццямі, таму такі моцны іх уплыў на эмоцыі гледача.

Але ўжо 7 гадоў пастаноўкі М. Ізворска-Елізар'евай жывуць у тэатры асобна ад іх стваральніцы. У 1994-м, пасля 18-гадовай напружанай і плённай працы ў нашым оперным Маргарыта Мікалаеўна воляю абставінаў пакінула тэатр. Чаму тэатр адрыву? Спецыяліста такога кшталту?! Пры гэтым рэжысёрскія, канцэртныя спектаклі спакваля саступілі ў рэпертуары месца змайстраваным на хуткую руку канцэртным паказам, з’яўленне якіх на акадэмічнай опернай сцэне больш чым дзіўнае — нават у складаных эканамічных варунках.

Пры канцы яшчэ мінулага сезона, асэнсаваны становішча тэатра, яго кіраўніцтва сур’ёзна занялася пошукамі кандыдатуры на пасаду галоўнага рэжысёра. Здавалася б, самы час успомніць пра М. Ізворска-Елізар’еву: хто як ні яна здольная сваім аўтарытэтам і высокім прафесіяналізмам вывесці тэатр з відавочнага тупіка, вярнуць яму колішнюю славу? Але дзе там! З упартасцю, вартай лепшага скарыстання, тэатр шукае на чын галоўнага рэжысёра чарговы “свежы” талент — чужынца, значыць. Каб той, як у казцы, прыйшоў, убачыў, перамог...

А да Маргарыты Мікалаеўны ўвогуле аднесліся, можа сказаць, цынічна: яе пастаноўку оперы “Кацярына Ізмайлава”, якая некалькі сезонаў не ішла на сцэне, аднавілі і падрыхтавалі да новага паказу самі, без удзелу рэжысёра (а яна ж увесь час жыве ў Мінску), нават не запрасілі яе на прэм’еру адноўленага спектакля!

Я запыталася ў М. Ізворска-Елізар’евай пра яе стаўленне да такой сітуацыі і пачула тлумачэнне:

— Гэта — паказчык стану таго маральна-этычнага асяроддзя, у якім тэатр цяпер існуе. І парадаксальна, што пры сённяшнім недахопе прафесійных оперных рэжысёраў тэатр мяне проста не заўважае ці не ўспамінае: нібыта я не існую ў рэальнасці. І ўвогуле ніколі не існавала.

— А чаму вы пайшлі з тэатра?

— Гэта было пасля прэм’еры “Кацярыны Ізмайлавай” — маёй апошняй пастаноўкі. Менавіта з гэтым спектаклем, я лічу, да мяне прыйшло канчатковае ўсведамленне, што я адбылася як рэжысёр оперы. Але праца над “Кацярынай Ізмайлавай” ішла цяжка, дырэкцыя ёй зусім не спрыяла. Спектакль выйшаў, яго сустрэлі вельмі прыхільна, быў сапраўдны поспех. Але, як і кожны рэжысёр, я бачыла хібы, якія неабходна было выправіць. Мне хацелася дапрацаваць спектакль, давесці яго да жадаанай ступені мастацкасці, і пасля прэм’еры я папрасіла некалькі сцэнічных рэпетыцый. Але мне адмовілі. Да таго ж, кіраўніцтва паведаміла, што на бліжэйшыя 5 гадоў я не магу разлічваць на новую пастаноўку ў нашым тэатры. Ну, калі б я была невядамай нікому дзяўчынкай, якая толькі-толькі прыйшла працаваць, тады, магчыма, было б зусім натуральна —

чакаць па 5 і болей гадоў чаргу на сваю наступную пастаноўку. Хаця магу сказаць, што мой самы першы спектакль у нашым тэатры, “Дон Карлас”, быў адзначаны 1-й прэміяй на Усеаюзным аглядзе лепшых оперных спектакляў. Не скажу, што гэта быў нейкі асабліва выдатны спектакль, але мне за яго не сорамна і сёння. Яго любіла і публіка, і спевакі.

А чаму я пакінула тэатр? У нейкі момант прыйшло ўсведамленне, што маё разуменне опернага тэатра, таго, якім павінна быць стаўленне да творчасці і мастацтва, не супадала з уяўленнем кіраўніцтва. А многія людзі, якія падтрымлівалі мяне, падзялялі мае погляды, з-за гэтага ж мелі пэўны дыскамфорт у сваім творчым жыцці. Я магла сабе дазволіць пайсці з тэатра і не ладзіць кампраміс з уласным сумленнем, застацца пры сваім разуменні таго, што такое тэатр. Што такое оперны спектакль. Я не магла і не магу пагадзіцца з тым, што тэатр гаворыць пра нейкія поспехі, нейкі бачны творчы дабрабыт. Тэатр камерцыйлізаваўся, пачаў ездзіць за мяжу. Але камерцыйная дзейнасць добрая ў пэўных межах. Усе ведаюць, што яна дае і што забірае. Тэатр вывозіць за мяжу дыхтоўную “сыравіну” — харавы калектыў, аркестр, спевакоў, — але не паўнаважныя спектаклі. Лічу, што гэта не той шлях, па якім трэба ісці, і няма чым тут гарыцца. Такія сітуацыі пачала ўсталёўвацца яшчэ ў сярэдзіне 90-х, і мне гэта было вельмі балюча. Я не магла больш заставацца ў тэатры.

Блізкія людзі мяне не разумелі, муж гаварыў: як? Ты столькі часу прысвяціла гэтай справе, палову жыцця! Паставіла, можа, самы лепшы свой спектакль — і зыходзіш? Але мне здавалася, што, калі я застануся ў тэатры, дык памру. Паветра там для мяне не было. Разумела, што я там непажаданая. Паўставала пытанне: альбо я застануся, уступіўшы ў самаразбуральную барацьбу паміж асобнымі ўнутрытэатральнымі групамі, альбо пайду, каб захаваць сябе чалавекам, здатным не здрадзіць сваім уяўленнем пра маральнасць. Я пайшла. І лічу, што правільна зрабіла. Але мне шкада здольных, таленавітых спевакоў-акцёраў, калі яны не могуць змяніць гнятлівую для мастацтва сітуацыю ў тэатры. Напэўна, я — чалавек іншага тэатра. І таму не прымаю таго, што адбываецца тут.

— Не ведаючы дакладных прычын вашага зыходу з тэатра, я запыталася ў яго мастацкага кіраўніка Сяргея Картэса, ці не ўваходзіць у планы тэатра аднаўленне супрацоўніцтва з вамі. Ён паведаміў, што вы адмовіліся ад гэтага супрацоўніцтва. Ды ўсё ж, ці прынялі б вы прапанову вярнуцца?

— Я магла б яе прыняць толькі ў тым выпадку, калі б ведала, што будзе магчыма змяніць цяперашнюю сітуацыю і вярнуць нашаму опернаму рэпутацыю аднаго з лепшых тэатраў былога Саюза. Тэатр не павінен прыніжацца перад замежнымі імпрэсарыю. Я імкнулася б вярнуць акцёрам самапавагу, усведамленне таго, што тэатр — гэта падмошкі жыцця чалавечага духу, акцёр жа — той медыум, які здольны павесці людзей да нечага лепшага, даць ім надзею, веру. Урэшце ж, не ўзімаюцца па левыцы, якая вядзе ўніз!

— Я нядаўна зноў паглядзела “Чарадзейную флейту” і чарговы раз захапілася высокай мастацкай якасцю гэтага вашага спектакля. З якой любоўю “прапісана” кожная дэтал, кожная мізансцэна! І ведаеце, калі гучалі апладысменты, мне хацелася плакаць ад шчасця, ад судакранання

з усеабдымнай гармоніяй, якой вы дасягнулі ў сваёй пастаноўцы. І тое ж адчуванне ўзрушанасці і захаплення я зведала, калі глядзела прэм’еру балета “Спячача прыгажуня” — у пастаноўцы вашага мужа Валянціна Елізар’ева. Мне здаецца, гармонія вашых сямейных адносінаў жыватворным чынам увасабляецца ў вашых мастацкіх падыходах да прафесіі. Але ў Валянціна Мікалаевіча ёсць свой тэатр, а значыць — умовы для таго, каб ствараць воляна, не абмяжоўваць сябе. Вы ж, якая ў сваім жанры стаіце, я лічу, упоравень з ім, пазбавіліся магчымасці ставіць спектаклі. Гэта мае ўласнае меркаванне, але — здаецца, што сваім адыходам вы нашкодзілі і сабе, і тэатру...

— Думаю, што менавіта сабе я шкоду не зрабіла. Я за гэтыя сем гадоў занялася праблемамі музычнай эстэтыкі, абараніла дысертацыю ў галіне філасофіі, пішу доктарскую... Вялікі адрэзак жыцця я прысвяціла свайму любімаму жанру — оперы — як практык, цяпер асэнсоўваю яго тэарэтычна. Вярнулася на працу ў Беларускаю акадэмію музыкі, дзе выкладаю студэнтам асновы опернай падрыхтоўкі. Так што сябе я не шкаду. Я шкаду тэатр. Можа, гэта і нясціпла, але, мне здаецца, калі б я працавала ў тэатры, ён мог бы эканоміць вялікія грошы, якія змарнаваў на ганарарах запрошаным рэжысёрам, замест таго, каб размеркаваць гэтыя значныя сумы паміж сваімі спевакамі і музыкантамі. Бо рэжысёр, які працуе ў штаце тэатра, не атрымлівае ганарары, у адрозненне ад запрошаных калег. “Алетыты” ў модных пастаноўшчыкаў цяпер вялікія, але яны не нясуць адказнасці за якасць сваіх спектакляў, за іх далейшы пракатны лёс. Роля рэжысёра-гастралёра ў тым, каб скарыстаць рэсурсы трупы, а роля рэжысёра на сталай працы ў тэатры, — выхаваць калектыў як адзінае цэлае і забяспечыць яго творчы рост. Ролі, ці задачы, абсалютна розныя.

— Маргарыта Мікалаеўна, у вас з Валянцінам Елізар’евым вельмі добрая сям’я. Напэўна, гэта і дапамагае вам пераадолюваць цяжкасці?

— Мне вельмі пашчасціла, бо ў мяне — ідэальны муж. Ён — чалавек надзвычай верны. Такія людзі сустракаюцца рэдка, асабліва ў тэатральным асяроддзі. Калі б не сям’я, я не ведаю, як бы перажыла зыход з тэатра. Сям’я мне кампенсавала спаўна ўсё тое, што я страціла ў сваім прафесійным жыцці. У нас вельмі шчаслівы шлюб — многія нават здзіўляюцца. І гэта пры тым, што і я, і Валянцін Мікалаевіч — людзі з вельмі цяжкімі, моцнымі характарамі. Але, нягледзячы на гэта, наша жыццё цячэ вельмі спрыяльна. У нас цудоўныя дарослыя дзеці — сын і дачка, вельмі добрыя і справядлівыя людзі. Так што мая сям’я — гэта мая крэпасць, мая радасць, мая цеплыня і мой гонар. У сям’і я знаходжу ўвасабленне тых прынцыпаў маральнасці, якія стаўлю вышэй за ўсё.

● Сем гадоў запар заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі Маргарыта Ізворска-Елізар’ева “маўчала”: не выказвалася ў прэсе і не давала інтэрв’ю. Прайду, увесь гэты час яна паспяхова займалася і займаецца навукай. Але яе маўчанне як рэжысёра-пастаноўшчыка — факт, мякка кажучы, прыкры. Майстар опернай рэжысуры, глыбокі мастак, цэласная натура... Ці не зацягнулася яе “замойчанне” ў тэатры?

Вольга БРЫЛОН

На здымку: М. Ізворска-Елізар’ева падчас працы над спектаклем. Фота А. ДЗМІТРЫЕВА

галерэі, але і дзяржаўныя музеі ўводзяць у карыстанне тэрмін “куратар выставы”, які адказвае за канцэпцыю і адбор твораў на выставу. Варта, магчыма, мастацкім навучальным установам, дзе ёсць спецыяльнасць мастацтвазнаўства, ўводзіць як асобны курс галерэйную і куратарскую справу.

Дарэчы, у канцэпцыю выставы ў Парыжы клаліся далёка не ўсе творы беларускіх мастакоў, і не толькі рэалістычнага, але і канцэптуальнага накірунку. У БСМ 1200 мастакоў, а ў Парыж “паехалі” творы шасцідзсяці. А паколькі не кожнаму гэта растлумачыш, то і крыўдаў было зашмат. Творы адбіраліся дбайна, каб не пашкодзіць агульнай экспазіцыйнай цэльнасці. Беларускае мастацтва прадстаўлялася як панарама шырокага мастацкага працэсу, дакладней, мноства працэсаў, якія прыкметна адрозніваюцца між сабой. Атрымалася экспазіцыя колерава разнастайнай, фігуратывунай і не, з нечаканай скульптурнай пластыкай і моцнай графікай. Дарэчы, з удзелам не толькі моладзі...

Таму, шкада, што проігрышна на фоне “парыжскай” выставы выглядала выстава ў Рэспубліканскай мастацкай галерэі пры БСМ. Засталося ўражанне, што як і раней для замежнікаў выстаўляецца лепшае, а для сябе — што застанеца. Арганізатары выставы жываліся пайшлі па самым простым шляху — сабралі на вялікай плошчы прынесеныя членамі секцыі жываліся работы без дакладнага адбору. Гэта не дало зразу сучасных пошукаў у жывалісе, бо ў выставе ўдзельнічалі далёка не ўсе беларускія жывалісы, і амаль ніхто з прадстаўленых на выставе ў Музеі сучаснага мастацтва. І калі нават сыходзіць з таго, што секцыя жываліся зрабіла справаздачную выставу сваіх зяброў, застаецца пытанне, чаму ж экспазіцыя выглядала так шэра і нецікава. І, думаецца, у такім выглядзе наўрат ці спадабалася б Кардэну і французскім гледачам.

Заўжды варта мець магчымасць паглядзець на сябе з боку. Такой магчымасцю стала для Беларусі выстава ў цэнтры Кардэна. Вывераная і адабраная экспазіцыя засведчыла, што мы маем і высокае мастацтва, і ўмеем яго прадстаўляць. І самае галоўнае, як важна ў калектыўнай выставе мець мастацтвазнаўчую аснову, дакладную канцэпцыю, бачыць працу куратара, падрулівым кіраўніцтвам якога любы накірунак нашага мастацтва можа заблішчаць як дыямант.

Наталля ШАРАНГОВІЧ

На здымках: На выставе “Сучасныя мастакі Беларусі”; В. АЛЬШЭЎСКІ. “Птушыная размова”; А. МАРАЧКІН. “Дотык”.

Фота К. ДРОБАВА

АЛЬФА-БЭТА

Нарадзіўся Віталь Собаль у Мінску ў 1974 годзе. Скончыў 66-ю сярэднюю сталічную школу, а затым беларускае аддзяленне філалагічнага факультэта БДУ.

Любоў да роднага слова, да прыгожага пісьменства Віталь атрымаў у спадчыну ад маці, настаўніцы Ядвігі Іванаўны, а таксама пераняў у сваіх універсітэцкіх настаўнікаў (былога дэкана філалагічнага факультэта Алега Лойкі ды іншых).

Пасля універсітэта вучыўся ў магістратуры. Некаторы час працаваў у рэдакцыі часопіса "Роднае слова". Заробак быў мізэрны. Паспрабаваў заняцца дробным бізнесам, аднак гэта не прыносіла маральнага задавальнення, не стасавалася з

пазатычным настроем і перакананнямі творчай асобы.

Пошукі жыццёвага і творчага шляху працягваюцца.

Вершы піша са школьных гадоў, але друкавацца не спяшаўся. Сціпласць не дазваляла адкрыцца? А дарэмна! Вершы ягоныя безумоўна вартыя чытацкай увагі. Няхай жа першае выступленне ў друку станецца добрым стымулам у пазатычным жыцці.

Васіль ЖУКОВІЧ,
Вячаслаў МАШКО

Віталь СОБАЛЬ

І покуль ва ўспамін
Не пойдучь нашы мамы,
Нам трэба з імі быць,
Ласкавы голас чуць,
Бо самы дзірны сын
Для іх — найлепшы самы;
Так важна іх любіць,
Пакуль яны жывуць.

Самыя дрымучыя лясы,
Самыя празрыстыя азёры,
Казачныя птушак галасы,
Самыя буйныя ўночы зоры,

Самыя зялёныя сады,
Самыя блакітныя нябёсы,
Ціхія старыя гарады,
Новыя шклянныя хмарачосы,

Спаленая войнамі зямля,
Самыя забруджаныя рэкі,
Самы невыгодны курс рубля,
Стомленыя лёсам чалавекі.

Самі для сябе капаем дол,
Большасць на чужой
гаворыць мове,
Злосць і абьякавасць вакол...
Да чаго ж мы коцімся, панове?

Аркады

Куды вядуць мяне ногі?
На зямлю, што завецца
Айчынаю.

Нашы мамы

Мы памятаем іх,
Захоўваем удзячнасць,
Прыгадваем тады,
Калі жыццё нас б'е.
Ды ў клопатах сваіх
Мы цнім нашу значнасць,
Няма другой бяды
Для нас, апроч свае.

Яны ж глядзяць на нас
З бязмежнаю пяшчотай
Спачатку на зямлі,
А потым і з нябёс.
Мы крыўдзім іх падчас,
І плачуць яны ўпотаі,
Каб доўга мы жылі,
Не ведаючы слёз.

Шукалі прыгодаў
Спакою назло,
І шэнціла нам, валацугам.

Цяпер, як на тое,
Ці днём, ці ўначы,
Ці раніцай, словам — заўсёды,
Жадаем спакою,
Жыццё ж, хоць крычы,
Адны прапануе прыгоды.

Строфы

1
Паглядзеўшы на неба —
На зямлі не заблудзіш.
Падзялі бохан хлеба —
Сам галодны не будзеш.

2
Не шукай сваю мару,
Бо, як знойдзеш, — знікае.
Задумнасць да твару
Тым, хто праўду шукае.

3
У праклятую замечь
Памірае дарога.
Зазірні ў сваю памяць —
Пашкадуеш былога.

Люзіі

Незайздросны твой лёс, чалавек:
Будзеш прагнуць
знайсці нерэальнае
Ты ад першага кроку ўвесь век
Да часіны фінальнае.

А насамрэч і думкі, і сны,
І пачуцці ў нас — спрэс ілюзорныя.
І зялёныя фарбы вясны
У рэальнасці чорныя.

Толькі ў марах жар-птушка любоў
Гэтак вольна ляціць над абшарамі.
Летуценнікі грэшныя, зноў
Мы ратуемся марамі.

Што трымаюць мае рукі?
Незгасальную пад вятрамі
Паходню.

Што чуваць маім вушам?
Залаты пошум жытнёвых
Палеткаў.

На што глядзяць мае вочы?
На незлічоныя дажджы
Зарападаў.

Аб чым баліць маё сэрца?
Аб скалечаных лёсах
Землякоў.

Пра што пяе мая душа?
Пра жаданую вякамі
Свабоду.

Міжсезонне

Кожны год між зімой і вясной
Ёсць прамежак якісьці няпэўны:
І марозу ўжо быццам няма,
Ды без сонца цяпла нестае.
Паглядзі: між табою і мой
Адбываецца тое ж, напэўна.
Можа, хутка з палону зіма
Ўжо адпусціць пачуцці твае...

Спакой і прыгоды

Хапала нам одаў
І гімнаў было,
Галовы ад поспехаў кругам.

Мастак жыве ў Мазыры

У Рэспубліканскай мастацкай галерэі пры Беларускам саюзе мастакоў адкрыў сваю персанальную выставу мастак Мікалай Дубрава, які стаў жыве ў Мазыры. Шмат ладзіць выставаў, але ўсе яны — на Палесці. У Мінску мастак прадставіў сваю персанальную і адначасова юбілейную выставу ўпершыню. На жаль, знайсці магчымасць адкрыць выставу ў галерэі БСМ майстру з правінцыі нялёгка. Гэта не дазваляе і шчыльнай шэрагі сталічных творцаў, і немалы кошт плошчаў у галерэі, якія бясплатна прадстаўляюцца сябрам БСМ толькі пад юбілейныя экспазіцыі.

Мікалай Дубраву такая сітуацыя не засмуцае. Ён часта і з задавальненнем ладзіць выставы ў Мазыры і Гомелі, а сваю

юбілейную экспазіцыю мяркуе пасля Мінска правезці па Палескім рэгіёне — у Пінск, Брагін, Хойнікі, Калінкавічы. У Мазыры ён адчувае сябе ўтульна, мае вялікую майстэрню (76 квадратных метраў) з высачэзнымі столімі, якую атрымаў ад гарадскіх уладаў. З яе вокнаў на шостым паверсе адкрываецца надзвычай прыгожы краявід. Мастак працуе на мазырскім аддзяленні Гомельскага мастацка-вытворчага камбіната. Да таго ж кіруе мастацкай студыяй ў Мазыры пры Педагагічным універсітэце, які мае таксама аддзяленне выяўленчага мастацтва і графікі. Займаецца з задавальненнем не толькі з будучымі мастакамі, але і з усімі студэнтамі, якія зацікаўлены навучыцца трымаць у руках пэндзаль. Дарэчы, стаўленне гарадскіх уладаў Мазыра да мастакоў прыхільнае. У Мазыры ў цэнтры горада працуе выставачная зала, ёсць мастацкая школа. У пасёлку Крынічнае каля Мазыра яшчэ за савецкім часам быў адкрыты ў будынку школы мастацкі музей — філіял Нацыянальнага мастацкага музея. Гэтым музеем, у якім прадстаўлены творы многіх вядомых беларускіх мастакоў, ганарацца ўсе мазырчане.

Мікалай Дубрава закончыў кафедру графікі Беларускай акадэміі мастацтваў, атрымаўшы сапраўдную школу майстэрства ў народнага мастака Беларусі Васіля Шаранговіча. Пасля вярнуўся на родную Мазыршчыну, адмовіўшыся ад многіх заманлівых запрашэнняў. Толькі тады Мікалай Дубрава ўсур'ёз заняўся жывапісам. І зараз у яго майстэрні стаіць друкаваны станок, і Мікалай з задавальненнем займаецца аформам і вучыць гэтай складанай тэхніцы студыйцаў. Піша акварэлі, малюе плакаты. Персанальную ж выставу ў Мінску М.Дубрава склаў з жывапісных твораў. Многія

з іх — краявіды, шмат партрэтаў. "Якая на Мазыршчыне прыгожая прырода, якая велічная Прыпяць, тым больш ужо ўляглося адчуванне трывогі пасля чарнобыльскай аварыі," — прызнаецца мастак. У партрэтах ён улюбёна выпісвае выразныя твары вясковых людзей. Нават карціны на чарнобыльскую тэматыку не маюць драматызаванасці і тэатральнасці, а менавіта гэта перашкаджае многім мастакам выказацца пра трагедыю шчыра. На выставе Дубравы адпачываеш душою, і ў гэтым сакрэт папулярнасці мастака сярод палескага люду.

Наталля ШАРАНГОВІЧ

Святочны дзень

БАЦЬКАЎ ЖАРТ

У сорок сёмым годзе Сож быў яшчэ судходнай ракой, і з Гомеля ў Слаўгарад хадзіў пасажырскі параход. А адразу пасля крыгахода буксіры цягнулі вялікія баржы вышэй па цячэнні ў Гронава, дзе грузіліся лесам, які па Дняпры буксіравалі на Украіну.

Для многіх жыхароў Слаўгарада рака была вельмі істотным сродкам існавання. Голад — не цётка, таму найбольш спрытныя, нягледзячы на забарону, лавілі рыбу брэднямі, сеткамі, крыгамі і ўпотаі гандлявалі ёй. Але большасць рабілі гэта з дапамогай звычайнай вуды, для сябе. Дзве-тры гадзіны зранку — і заўсёды нешта ў вядзёрку будзе. І тады на дзень-два знікала нішчыміца ў хаце. Тыя плоткі ці вокуні хлеб не замянялі, але ўсё ж — не пустое шчаўе сэрца.

Аднойчы, калі я прынёс некалькі невялічкіх плотак, бацька мне параіў:

выцягнула з падпечча трубку чорнай тканіны, якую ва ўжытку звалі “чортава кожа”.

— Вось глядзі, што я знайшла!

— Дзе, калі? — здзівіўся я.

— Пайшла да студні, а яно на дарозе ляжыць. Я агледзелася, нікога — за яе і дамоў... — І глядзіць мне ў вочы, чакаючы, як адрэагу. — Ты толькі бацьку не кажы, бо ён адразу прымусяць у міліцыю аднесці. А там жа яны сабе і забяруць! А ўжо калі аддаваць, дык таму хто загубіў, ці каго скралі. Таму давай пачакаем, сыноч...

На тым мы і пагадзіліся, што бацьку пакуль нічога не скажам, а пачакаем. Бо калі гэта загубіў злодзея, які залез у краму, дык сёння ж ці заўтра пра гэта будзе вядома. І тады вернем знаходку.

Чакалі амаль месяц, але ўсё ціха. Тады ўжо расказалі бацьку. Ён маўчаў нейкі час, а потым сказаў:

— Напэўна гэта скрадзена не ў нас, таму

паесці, і таму пачалі думаць, як падлашчыцца да дзеда, каб ён даў памідораў?

І надумалі мы тады “камандзіраваць” да дзеда Васіля Царова. Як-ніяк, а служыў пасля вайны ў камендатуре ў Празе, сустракаўся з прэзідэнтам Чэхаславацкай Рэспублікі Бенешам, сведка таму фотакартка, якую мы ўсе бачылі. Значыць ён лепей за ўсіх нас зможа з дзедам развесці патрэбную дыпламатыю.

Падрыхтавалі яго як след: начапілі на ягоны афіцэрскі кіцель усе нашыя ўзнагароды. А ў кожнага з нас было па два ордэны і па тры-чатыры медалі. Атрымаўшы добры іканастанас — вачэй не адвядзеш!

Паклаў Васіль у кішэню пачак “Беламора”, узяў трафейную тэчку з жоўтай скуры з бліскучымі зашчэпкамі. І пайшоў наш “дыпламат” пад перазвон медалёў на адказнае баявое заданне. А мы па чарзе за ім у бінокль назіралі.

Фелікс ШКІРМАНКОЎ

Жыццёвыя гісторыі

— Ты вось што, схадзі пад першы Пронскі мост. Там ужо калі спаймаеш, дык будзе што ў хату несці — не гэтую дробязь...

Паслухаўся я бацьку і на наступны дзень на світанку пайшоў да першага Пронскага маста. Пад ім была невялікая азярына, якая ў веснавую паводку злучалася з Проняй, а калі вада спадала, рабілася ізалюваным возерам, дзе вадзілася рыба, але з-за вялікай глыбіні там не было чаго рабіць з крыгай ці брэдням. З вудамі там таксама ніхто не сядзеў.

Агледзеўся я і выбраў “вакно” сярод сцяны чарота. Змерыў глыбіню і здзівіўся: амаль чатыры метры! Начапіў на кручок тоўстага чарвяка і закінуў.

З паўгадзіны паплавок стаяў нерухома, а потым раптоўна знік пад вадой. Усё адбылося так нечакана, што я нічога не зразумеў. І толькі адчуўшы, што лёску цягне ў глыбіню, ухаліўся за вудзілку і ў той жа момант зразумеў, што чарвяка пакаштвала добрая рыбіна. Хвілін праз пяць падцягнуў да берага вокуня. Сэрца ад радасці пусцілася ў скокі, бо быў ён велічыней з растапаны лапаць.

З дапамогай адчэпа зняў вокуня з кручка, таропка начапіў чарвяка і зноў закінуў вуду. Клюнула амаль адразу. І ўсё паўтарылася.

Той, каму хоць аднойчы пашанцавала на звычайную вуду злавіць вялікую рыбіну, зразумее мой стан, калі я за паўгадзіны выцягнуў шэсць — адзін да аднаго — вокуняў, кожны з якіх (як потым узважылі) быў па 800 грамаў!

Калі я прынёс улоў дамоў, бацька здзіўлена глядзеў на гарбатых прыгажунюў і з недаверам спытаў:

— Там лавіў, дзе я табе параіў?

А назаўтра прынёс з таго ж месца вокуня, які важыў кіло трыста.

Вось тады бацька і прызнаўся, што пажартаваў, параіўшы мне гэтае месца пад Пронскім мастом, а калі ўбачыў мой улоў, не вытрымаў і пайшоў сам.

Добры атрымаўся жарт, бо амаль тыдзень елі смачную юшку і смажаную рыбу.

ХТО РАНА ЎСТАЕ...

Адразу пасля дэмабілізацыі з войска жыў я з бацькамі ў Чэрыкаве. Маці ўставала першай, гатавала сняданак і толькі тады будзіла мяне, бо паспаць я быў вялікі аматар.

Аднойчы прагнуўся ад голасу маці: “Хто рана ўстае, таму Бог падае...”. Я расплюшчыў вочы. Маці загадкава ўсміхалася.

— Уставай, сыночак, што я табе пакажу! Я падняўся і пайшоў услед за маці. Яна

несці зараз у міліцыю не варта, бо забяруць сабе і на тым справа скончыцца...

УКРАЇНСКІ БОРШЧ

Пазнаёміліся мы ў ліпені 1947 года каля дошкі аб’яў прыёмнай камісіі Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі, адшукваючы сябе ў спісе залічаных на першы курс.

Мы — гэта Васіль Цароў, Іван Петухоў, Васіль Голубеў і я. Два капітаны і два малодшых лейтэнанты ў нядаўнім сваім франтавым жыцці.

Цароў з Петуховым рускія, Голубеў — украінец, а я — беларус. Гэта нам не зашкодзіла знайсці паразуменне, што перш за ўсё трэба вырашыць пытанне з месцам у інтэрнаце, які на той час быў адзін на ўсю акадэмію.

У дэканце даведзіліся, што засяленнем займаецца камендант інтэрната — таксама дэмабілізаваны афіцэр. Хутка знайшлі паразуменне. Ён прывёў нас на другі паверх інтэрната і паказаў пакой без дзвярэй, падлогі, з выбітымі шыбамі.

— Вось вам жылло. Матэрыял — дошкі, цвікі, шкло, фарбу дам, зробіце — жывіце!

Праз тыдзень мы нават пафарбавалі падлогу, вакно і дзверы. Паставілі ложка, стол. Мне, як сапёру, даручылі зрабіць табурэтку і палічку. Калі і гэта было гатова, запрасілі каменданта на ўлазіны.

З вакна нашага пакоя было бачна поле вучэбнай гаспадаркі акадэміі, на якім ладны кавалак быў засаджаны памідорамі. Іх, пільна ахоўваў інвалід першай сусветнай вайны з дубальтоўкай. У бінокль было добра бачна, што спелых памідораў шмат.

Васіль Голубеў неяк і кажа:

— Капуста ў нас ёсць, ды яшчэ цыбуля і шматок сала, вядро ў дзяўчат пазычыў, вырашым праблему з памідорамі і прыгатуем я вам сапраўдны ўкраінскі боршч — за вушы не адцягнеш!

Прапанова спадабалася, бо адразу ж харчаванне ў студэнцкай сталойцы толькі выклікала няспыннае жаданне

Як толькі Васіль падышоў да дзеда, той падскочыў і рукі па швах, як перад генералам! Васіль дастаў “Беламор”, працягнуў пачак дзеду. Уселіся яны побач і аб нечым гоманяць. Шкада, што нам нічога не чутна.

Доўга яны так сядзелі. Мы ўжо засумняваліся ў поспеху задуманага. А дзед урэшце ўзяў тэчку і пайшоў разам з Васілём да сотак. Там яны ўдвох зрывалі памідоры і клалі ў тэчку.

Дзед праводзіў Васіля аж да дарогі. І па тым, як Васіль перакладаў з рукі ў руку раздзьмутую тэчку, было бачна, што сапраўдны ўкраінскі боршч нам гарантаваны.

Так яно ў той дзень і было. І ў наступныя, пакуль не скончыліся на палетку памідоры.

Што праўда, то праўда — боршч Васіль гатаваў такі, што вядро з’ядалі за два разы...

ХАБАР

Было гэта ў жніўні сорок сёмага года. Пайшоў я на золаку на Сож пасязец з вудай. Спусціўся з крутога берага і накіраваўся да свайго прывычнага месца, каля цудам утрымаўшага ў паводку, нахіленага да вады ладнага ўжо дубка.

Падышоў і спыніўся ў роздуме. З вечара якраз на гэтае месца падцягнулі баржу, і яна амаль напалову перакрыла самае ўлоўнае месца.

Цішыня, над вадой стаіць белым покрывам туман. Сяджу, назіраю за паплаўком. Лавіў на хлеб, і трэба было пільна сачыць за паплаўком, каб перахітрыць плотку і зрабіць падсечку перш, чым плотка сцягне хлеб.

Раптам чую, як з баржы па прыстаўленых сходах нехта ідзе. Павярнуў галаву і бачу мужчыну, які трымае дзвюма рукамі за спіной мех з нечым і, азіраючыся па баках, таропка спускаецца на бераг. Пайшоў у мой бок, мяне не бачыць. Параўняўся, я і кажу:

— Што цяжкае нясець?

Мужчына здрыгануўся, выпусціў з рук мех, упаў на калені і як бы знямеў. Я падумаў, што яму дрэнна.

— А ну ўставай!

А ён раптам абхапіў мой бот рукамі і ажно трасецца.

— Не губі, добры чалавек, дзеці малыя сіратамі застануцца! Не злодзея я, жыццё прымусіла. У хаце даўно ўжо ні каліўца солі, а можа, ж Бог дапаможа парсючка падгадаваць, дык як без солі?

— Дык ты што, украў на баржы соль?

Не адпускаючы маю нагу, мужчына заплакаў. Я разгубіўся.

— Не злодзея я, усё жыццё чэсна ў калгасе працую, жыццё прымусіла! Адпусці ты мяне, век за цябе ўсе будзем бога маліць! Адпусці!

І тут я здагадаўся, што прычынай такіх паводзінаў мужчыны была мая ваісковая форма. У тыя гады ў кэзгэбшніках было ў модзе хадзіць у форме, але без пагон. Трэба было неяк выходзіць са становішча ў якое я трапіў.

— Устань! — строга сказаў я. — І хуценька ідзі адсюль, пакуль яшчэ нехта не ўбачыў цябе. І дзякуй Бога, што я сёння не на службе, а інакш... — І я замаўчаў, бо не ведаў, што казаць далей. Але і гэтага для яго хапіла. Ён нечакана схавіў маю руку і пацалаваў.

— Гэта яшчэ што такое! — ужо зусім начальніцкім тонам сказаў я.

Мужчына раптам, трасучыміся рукамі пачаў нешта шукаць у сваіх кішэнях. Выцягнуў сто рублёў і працягнуў мне.

— Вазьмі, добры чалавек, не грэбуй! Гэта ўсё, што ў мяне ёсць...

— Ты што, за краты захацеў? А ну, бяры свой мех, і каб я цябе праз хвіліну не бачыў!

Ён моўчкі ўзваліў мех на плечы і знік у кустах ляшчыны.

Я павярнуўся, каб пайсці да вуды, і бакавым зрокам заўважыў на пяску сторулёвую паперчыну, з якой глядзеў чалавек, упэўнены ў шчаслівым жыцці тых, каго ён пакінуў...

Фота А. КЛЕШЧУКА

Перыяд 20—30-х гадоў мінулага стагоддзя — трагічна-парадаксальны час у гісторыі беларускай літаратуры. Ва ўмовах паскоранага развіцця наша літаратура пашырыла ідэйна-тэматычны дыяпазон творчага адлюстравання рэчаіснасці, узяла на ўзбраенне новыя мастацкія метады і прыёмы і пачала засваенне “злабдзённых” жанравых форм: фельетон, памфлет, гумарыстычна-сатырычнае апавяданне, сказ. Апошні з пералічаных жанраў — сказ, маючы старажытны генезіс і арганічна відазмяняючыся ў ходзе развіцця літаратуры, у першай трэці XX ст. канчаткова замацоўвае ўласна-жанравую спецыфіку. У беларускім літаратуразнаўстве гэты жанр дэталёва яшчэ не вывучаны і патрабуе аналізу для вызначэння асаблівасцей бытвання твораў сказавай пабудовы ў нацыянальным літаратурным працэсе.

Сярод мастацкай прасторы спрощана-

захаваць гістарычную памяць і ментальнасць народа. Гэтую творчую задачу і рэалізоўваў Л. Калюга ў сваіх даходлівых па форме і філасофска-прытчавых па змесце сказах, галоўны герой якіх — чалавек-унікум, дзівак, што жыве па сваіх законах і ў сваім часе. Гэты вобраз пераходзіць з аднаго твора пісьменніка ў другі (“Лук’ян — капераціўскі сабака”, “Трахім з Пагуляні”, “Трахім — штучны чалавек”, “Іллюк-даследчык”, “Тахвілін швагер” і др.), прычым трансфармацыя персанажа адбываецца толькі ў якасным плане раскрыцця яго багатай прычымна-бытавы план сказаў Л. Калюгі рэалізуецца пры вырашэнні ў творах хвалюючых пытанняў, якія знаходзяць выйсці не толькі ў адлюстраванні тагачасных рэалій, але і ў пазачасовай прасторы.

Заўважаецца цікавая асаблівасць, звязаная з мастацкім часам у сказах

з Пагуляні”, “Трахім — штучны чалавек” (назва сказа ўжо з’яўляецца ацэнкай персанажа), “нікчэмны”, “шалахвост” (Ілюк-даследчык”). Гэтыя характарыстыкі ствараюць уражанне непрацавітасці, гультайства “дзівака”, перадаюць яго пасіўна-прыгнечанае стаўленне да навакольнай рэчаіснасці. Але, гэта ўяўнае меркаванне, бо такія адносіны героя да быцця — засцерагальная функцыя захавання сябе ў “пераломны час”. Гультайства “дзівака” абумоўлена бессэнсоўнай, душэўна спусташальнай фізічнай працай. Грамадская пасіўнасць — маска, за якой схавана жаданне змяніць жыццё ці, ад немагчымасці гэтага, хаця б пакліць з яго.

У творы “Лук’ян-капераціўскі сабака” выклікае цікавасць вобраз галоўнага героя селяніна Лук’яна, які вылучаецца натурай супярэчлівай, і, што важна, праяўляе сваю неардынарнасць менавіта пры сутыкненні з супярэчлівым, неўладкаваным светам.

на глупстве стаіць”, таму, каб захаваць сябе, трэба апранаць маску, за якой хтосьці можа ўбачыць ілгуна “валачашчай натуры”, а ў сапраўднасці тут схаваны адкрыты для ўсіх, з даверлівай дзіцячай душой чалавек: “Ці то бяду, ці то вясёласць — усё Трахім на людзі нясе”. Гэта “дзяцінасць” героя падкрэсліваецца на працягу ўсяго твора, найперш у апісанні знешнасці і адзення, у пастаянным жаданні Трахіма гуляць, жартаваць, свавольць: “Толькі ж клопату ў старога каб дзе забавіцца”. Нарэшце, яго анекдатычныя ўчынкі таксама патрабуюць аналітычных заўваг адносна іх матывацыі. Праз вобраз Трахіма ідзе мастацкая рэалізацыя аўтарскай заклапочанасці праблемай самазахавання народа, яго лепшых якасцяў: душэўнасці і спагадлівасці, спрадвечнага розуму і шчырасці.

У наступным сказе пад назвай “Трахім — штучны чалавек” герой спрабуе далей развіць сваю “апазіцыйную” філасофію быцця і эмпірычным шляхам “ён... дазнаўся, як чалавеку на свеце жыць. Трэба работу ад першага дня кідаць рабіць і памаленьку патроху адвыкаць есці”. Пры перадачы думак Трахіма заўважаецца аўтарская “падсветка” камічнага падтэксту. Каб паказаць абсурднасць прапанаваных ідэй, пісьменнік карыстаецца гіпербалічна — гратэскнымі сродкамі, а ў сцэне практычнага прымянення галоўным героем асабістых тэарэтычных высноў персанаж, пра якога Калюга кажа, што ён “разумнейшы за... абодвух”, паказаны спачувальна-іранічна. У фінале сказа аўтар зноў ускладняе кампазіцыйную арганізацыю твора ўключэннем гісторыі ў гісторыі пра цыганскую кабылу, якую гаспадар адвучаў піць, не даючы есці. Прытчава-алегарычная па змесце яна дазваляе слухачам зрабіць больш важкія высновы адносна прапанаваных эксперыментаў і ўзмацняе камічны эффект твора, праводзячы іранічную паралель паміж “дурной” кабылай і селянінам.

Вызначальнай асаблівасцю сказа “Ілюк — даследчык” з’яўляецца не толькі зацікаўленасць празаіка ў адлюстраванні ўнутранага свету героя, але і распрацоўка вобраза — антаганіста яго жонкі Альжы. У творы пры працэсе стварэння востра канфліктных сітуацый ідзе раскрыццё не толькі галоўнага героя, а і трапная характарыстыка акаляючага іх сацыяльнага асяродка. Кульмінацыйнай сцэна каларытнай бойкі Ілюка і Альжы стала апагеем выкрыцця закасцянелай маралі, згодна якой глядзенне на такога роду відовішчы было лепшым заняткам, таму “злодзеі і так сабе людзі — усе ля Ілюковай хаты сабраўшыся былі”. Адпаведна і галоўныя дзеючыя асобы, дэманструючы сапраўдны спектакль, думалі аб тым, каб “бы толькі людзі паглядзелі, а больш нічога... не трэба”. У творы заўважаецца горкая іронія з прычыны недарэчнасці і бессэнсоўнасці такіх выпадкаў у чалавечым існаванні, а таксама папярэджанне пісьменніка такім неабачлівым людзям аб трагічных наступствах.

Напрыканцы нашага артыкула адзначым, што ў сказах Лукаша Калюгі адчуваецца аўтарскае папярэджанне аб небяспецы тагачасных сацыяльна-палітычных тэндэнцый: палітыкі дэнацыяналізацыі і адчужэння ад Зямлі. У супрацьвагу ім празаікам быў створаны свой антысвет, трываласць якога прадвызначана ўніверсальнасцю смеху, пры гэтым адбываецца не прамое высмейванне рэчаіснасці, а збліжэнне яе са “смехавым “изначным” светам. Пры збліжэнні страчвалася смехавая сутнасць “изначнага” свету, ён рабіўся сумным і нават жалівым”. Далейшы лёс Беларусі, увасобленай у творах Л. Калюгі ў вобразе вёскі Баркаўцы, бачыўся пісьменніку абнадзейлівым, бо “Баркаўцы вёска ўпартая: ёй пажар зычаць, а яна шчэ больш садамі ды вішняком урастае — і не знайсся”.

В. ПАДСТАЎЛЕНКА

г. Віцебск

Каб захаваць сябе...

СКАЗЫ ЛУКАША КАЛЮГІ

вугларытарскай літаратуры ў творчасці выдатных беларускіх празаікаў (М. Гарэцкага, А. Мрыя, В. Ластоўскага, Л. Калюгі і інш.) прад’южыліся лепшыя нацыянальныя традыцыі. Забыццё, што напаткала вышэй названых пісьменнікаў, было абумоўлена іх апазіцыйнасцю ў адносінах да часу, прынцыповасцю і “нягнуткасцю” твораў перад рэаліямі існавання.

Вывучэнне творчасці Л. Калюгі (Кастуся Вашыны) пачалося ў нядаўні час: так, у 1989 годзе выходзіць кніга І. Чыгрына “Крокі: Проза “Узвышша”, дзе змешчаны артыкул “Лукаш Калюга: ля вытокаў эпічнай прозы”, які стаў удамай спробай адкрыцця для шырокай грамадскай самабытнай постаці празаіка. У 1992 годзе, дзякуючы намаганням Я. Лецікі, з’яўляецца збор твораў Калюгі з прадмовай даследчыка, у якой разглядаецца жыццёвы шлях пісьменніка і аналізуецца яго творчыя здабыткі. У 1997 годзе пачыла свет кніга З. Драздова “Творчасць А. Мрыя і Л. Калюгі: Стылявыя асаблівасці”. Даследчыцай адзначаецца непаўторнасць і нацыянальная самабытнасць твораў Калюгі, у тым ліку і яго апавядальнага эпаса сказавай формы. Зварот пісьменніка да дадзенага жанру быў абумоўлены шэрагам прычын. Сярод так званых “вонкавых” абставін трэба прыгадаць неспрыяльнасць часу для адкрыта-палемічных выступленняў грамадска-нацыянальнай накіраванасці. Таму Л. Калюга і звяртаецца да мастацкай дзейнасці, у прыватнасці, да гумарыстычна-сатырычнай прозы, бо здаўна вядомы апазіцыйны характар смеху ў адносінах да “змярцвелых” формаў быцця і свядомасці. Смех “выклікае першасную хаатычнасць” (Д. Ліхачоў), тым самым нішчыць звыклыя стэрэатыпы. Да таго ж даследчыкі творчасці Калюгі адзначаюць цікавасць пісьменніка да вусна-пазтычнай творчасці беларусаў, у якой празаік бачыў не толькі духоўна-мастацкую скарбніцу, але і магчымасць раскрыцця нацыянальнай самабытнасці народа. З. Драздова адзначае: “Пісьменніка найбольш цікавіць тое, што на пэўны час у літаратуры 20-х гадоў... адышло на другі план — прыроджанае, псіхалагічнае ў чалавеку... У полі зроку Калюгі — тое, што розніць чалавека ад іншых, выяўляе яго унікальнасць”. У час, калі адбываецца ўтрыроўка ўсіх унікальна-нацыянальных катэгорый, было важна

Калюгі: усе творы прысвечаны падзеям з дарэвалюцыйнай рэчаіснасці, зварот да якой быў прадвызначаны, па-першае, неспакоем празаіка пра захаванне нацыянальна-культурнай самабытнасці беларусаў, а гэта праблема была востра актуальнай і ў перадрэвалюцыйны час, па-другое, зварот да мінулага быў неабходны для канчатковага разумення сучаснага на той момант грамадска-палітычнага становішча. З улікам часу форме прамой-сказаў празаік надае нерытарычна-дыдактычны план, а філасофска-камічнае напаўненне. Гэта дапамагае дасягнуць даходлівасці і глабальнасці ўспрымання твораў. Думаецца, што зварот Калюгі да сказавай прозы быў прадвызначаны і тым, што традыцыйная формула архітэктонікі твора, якая трымаецца на чатырох складаючых: аўтар—апавядальнік—слухач—чытач, дазваляла аўтару стаць выразнікам тыповага, масавага голасу. Адметнасцю стылю Калюгі з’яўляецца і тое, што ў яго сказах заўважаецца пэўная творчая праекцыя пабудовы мастацкага свету: праз адзінкавы вобраз чалавека-унікума празаік абмалёўвае рысы нацыянальнай ментальнасці і праз выпадковасці і нечаканыя здарэнні ідзе да шырокай прасторы народнага жыцця. Невыпадкова К. Чорны гаворыў аб тым, што Л. Калюга “богам дадзены талент”. Сказы пісьменніка адзначаюць вострай канфліктнасцю, абумоўленай сутыкненнем галоўнага героя з часам і абставінамі, у выніку чаго апавядальнае палатно набывае рысы альбо драматычнага, альбо камічнага гучання. Адносна супярэчнасці, неадпаведнасці героя і часу, неўладкаванасці персанажа ў новых абставінах аўтар адкрыта гаворыць у творах: “Цяпер не тое. Другі свет пайшоў, “Тады Трахім хваліць даўнейшы свет. Такая то-бо тады выгада была...” Шэрасць і аднастайнасць жыцця, закасцянеласць яго правіл — усё гэта паслужыла матывацыяй да стварэння яркіх, каларытных вобразаў, якія здзяйсняюць свае парадаксальна-камічныя ўчынкі.

Мастацкія пошукі нацыянальнай унікальнасці прывялі празаіка да стварэння вобраза-тыпа, аб абагуленасці, тыповасці якога гаворыць і той факт, што пісьменнікі не дае дэталізаванага партрэта свайму герою, а змяшчае ў творах толькі лаканічныя характарыстыкі-эпітэты: “непрыбытковы” (“Лук’ян — капераціўскі сабака”), “валачашчай натуры” (“Трахім

Як адзначае аўтар, Лук’ян мае характар “абрыдзона” (непрыемны — В. П.) Толькі глядзіць, каб каго на якім слове паймаць. Каб з каго рогат справіць. Пры гэтым ён карыстаецца павагай у людзей, якая мяжуе з бояззю атрымаць у свой адрас трапную характарыстыку. Вобраз Лук’яна абмалюваны празаікам пшчотна-гумарыстычнымі фарбамі, а смех носіць добразычлівы, “пацешлівы” характар. Камізм у творы з’яўляецца сродкам раскрыцця стаўлення аўтара да меркантильна-практычных інтарэсаў людзей і выступае ў якасці стрыжнявога прынцыпа апісання багатай натурой селяніна.

Гэты тып народнага характару знаходзіць адлюстраванне ў творы сказавай пабудовы “Трахім з Пагуляні”, які вызначаецца шэрагам асаблівасцей у кампазіцыі і змесце. Кампазіцыя сказа ўскладняецца наяўнасцю рэтраспектыўнай часткі, напісанай па прынцыпе “гісторыя ў гісторыі”, што маляўніча ілюструе погляды героя на бессэнсоўную працу дзеля працы. Трэба адзначыць, што ў гэтым сказе аўтар дае эскізна пазначаны партрэт галоўнага героя: “Якому чалавеку дык Трахімаў кажух быў бы толькі па калені, а то й вышай, а яму самому — шчупленькаму, нізенькаму, крыху сівенькаму чалавечку — па самыя костачкі займае”. Як бачым, рысы знешнасці — агульныя, традыцыйныя, але яны перадаюць аўтарскую пазіцыю да героя: партрэт намалюваны душэўна, з замілаваннем і павагай (на гэта ўказвае не толькі фармальнае прыкмета — памяншальна-ласкальныя суфіксы, але і агульны падбор слоў), да таго ж падкрэсліваецца свайго роду непрапарцыянальнасць, неадпаведнасць Трахіма вонкаваму свету, што заўважаецца, пачынаючы ад несурэальнасці адзення героя, парушэння ім звыклых жыццёвых правіл і да стварэння ўласнай філасофіі быцця. Пісьменнікам адзначаецца: “Не любіць Трахім надта кешкацца з работаю... яму абы барджэй з рук”. Гэта своеасаблівае “выпадзенне” асобы з замкнёнага кола грамадскай умоўнасці. Праблема твора, як заўважаецца, трагічная, але ў дыялектычным адзінстве жыццёвых рэалій палярна супрацьлеглыя каардынаты трагізму і камізму часам могуць мяняцца месцамі.

Жыццёвыя філасофія селяніна Трахіма трымаецца на тым, што “ўвесь свет у яго...

Урокі Віктара Каваленкі

У гэтыя дні спаўняецца год, як не стала Віктара Антонавіча Каваленкі, крытыка і літаратуразнаўцы, заслужанага дзеяча навукі Беларусі, члена-карэспандэнта АН Беларусі, лаўрэата Дзяржаўнай і літаратурнай прэміі, вядомага вучонага, таленавітага кіраўніка, прыгожага чалавека... Але засталіся кнігі, бо напісанае, як вядома, ні знікае бяследна...

Урокі і запаветы Віктара Каваленкі... Упэўнена — іх багата. Нам яшчэ трэба дайці да іх, расчытаць і асэнсаваць. Іх значнасць і, відавочна, веліч, не сумняваюся, убачацца беларускім літаратуразнаўствам праз гады...

Віктар Каваленка належыць да пакалення "шасцідзсятнікаў", якое вельмі многа зрабіла для развіцця тагачаснага грамадска-культурнага, навуковага, духоўнага жыцця на Беларусі. Кагорта беларускіх крытыкаў і літаратуразнаўцаў-шасцідзсятнікаў, дзе поруч з В. Каваленкам былі А. Адамовіч, І. Навуменка, М. Ярош, В. Івашын, У. Калеснік, М. Грынчык, Г. Кісялёў, С. Гусак, М. Стральцоў, П. Дзюбайла, А. Лойка, В. Палтаран, М. Мушынін, А. Яскевіч, А. Мальдзіс, Д. Бугаёў, А. Семановіч і іншыя, зрабіла неацэнна многа для вызвалення беларускага літаратуразнаўства ад вульгарнай сацыялогіі. Інтэлектуальныя высілкі менавіта гэтага пакалення ў 60-я гады і наступныя дзесяцігоддзі шукаліся і выпрацоўваліся метадалагічныя прынцыпы і аб'ектыўныя крытэрыі навуковага даследавання літаратуры мінулага і цяперашняга літаратурнага працэсу.

Слова і імя Віктара Каваленкі, крытыка і літаратуразнаўцы, заўсёды было аб'ячаннем і гарантыяй зусім пэўнай грамадзянскай пазіцыі, ...добрай кваліфікаванасці (А. Адамовіч).

У другой палове 70-х гадоў, насуперак "застойным" тэндэнцыям у грамадскім жыцці, наша літаратуразнаўства адчула ўнутраную неабходнасць навукова абгрунтаваць важнейшы метадалагічны прынцып гістарызму, які яшчэ з 30-х гадоў падмяняўся паняццямі "канкрэтны гістарызм", "усвядомлены гістарызм". Тэарэтычнае абгрунтаванне гістарызму як метадалагічнага прынцыпу атрымаў у 70-я гады ў працах С. Александровіча, І. Навуменкі, М. Мушынскага, М. Грынчыка, М. Лазарука, А. Лойкі, У. Гніламедава.

Важкі і змястоўны ўклад у даследаванне і ўдакладненне гэтай важнай навуковай праблемы належыць В. Каваленку. Сведчанне таму — хаця б старонкі яго манаграфіі "Праблемы сучаснай беларускай крытыкі" (1977). Даследчы рупліўся, каб тагачасныя крытыка і літаратуразнаўства пазбылі схематызму і павярхоўнасці пры асэнсаванні літаратурных твораў як сучаснасці, так і мінулага. Іх мастацкую праўдзівасць ён прапаноўваў правярць не толькі адпаведна фактам жыцця. Вучоны слухна сцвярджаў, што глыбокі і сапраўдны сэнс мастацкага твора пазнаецца толькі ў кантэксце яго гістарычнага функцыянавання: "Усякае асэнсаванне

пачынаецца з суаднесення існавання той ці іншай з'явы з патрабаваннямі гістарычнага працэсу ў дадзены момант". Пры тагачасных дасягненнях беларускага літаратуразнаўства ў вывучэнні літаратурнай спадчыны, абгрунтаваў свой погляд В. Каваленка, "пры самай высокай ацэнцы канкрэтных навуковых прац, прысвечаных разгляду мастацкіх з'яў мінулага, відавочна, што прынцып гістарызму ў вывучэнні гісторыі літаратуры ў нас праводзіцца яшчэ не заўсёды паслядоўна. Не так і рэдка мы ўсё гушкаем на арэях велізарнай разбежкі: або мадэрнізуем падыход да мінулага і тады амаль поўнасцю закрэсліваем дасягненні папярэдніх дзесяцігоддзяў, або падатліва ідзем за мастацкімі творами, апісваючы са значэннем усё, што пападае нам у рукі. Наўрад ці выратуе нас і асцярожная пазіцыя, якая чамусьці лічыцца часам дыялектыкай, — "трохі пахвалім, трохі паганім", — бо яна механічная, эклектычная..."

Здзіўляюся, як надзённа гучаць і сёння гэтыя радкі, напісаныя амаль трыццаць год таму!

В. Каваленка, як нам сёння падаецца і ў чым можна пераканацца, перачытаўшы яго працы, клапаціўся закладзі асновы навуковага гісторыка-функцыянальнага літаратуразнаўства. Ён прынцыпова даводзіў: "Патрэбна жывая практыка літаратурнай навукі, якая б заўсёды адчувала сувязь з гісторыяй як ніколі неадменную ўнутраную задачу, якая абавязкова ўмову вырашэння літаратурных праблем незалежна ад таго, ці яны звязаны з гісторыяй літаратуры, ці належыць сучаснасці. Мінулае і сучаснае ў гістарычным працэсе складаюць важнае адзінства."

Прынцып гістарызму не можа паглыбіцца і развіцца ніякім іншым шляхам, як толькі праз выпрацоўку правільнага падыходу ў канкрэтным аналізе літаратурных з'яў.

Тагачаснае беларускае літаратуразнаўства ў асобе В. Каваленкі і яго калег-навукоўцаў набывала высокі інтэлектуальна-эстэтычны ўзровень. Разумеючы, што праблема сутнасці сучаснасці і гісторыі надзвычай складаная метадалагічна, В. Каваленка яшчэ ў другой палове 70-х гадоў папярэджваў ад прасталінейнасці і спрашчэнняў у даследаванні літаратуры мінулага, бачыў усю складанасць праблемы, пераконваў, што навуковае літаратуразнаўства і крытыка павінны браць на ўлік няпростоту ў філасофска-ідэалагічных, палітычных адносінах пераемнасці літаратурных і грамадскіх эпох і часоў. Вось, напрыклад, як слухна ён пісаў, папярэджаючы літаратуразнаўцаў ад легкадумнасці пры вонкава падманлівай прастаце задач гісторыка-літаратурнага даследавання: "Праблема адносін да мінулага была заўсёды адной з важнейшых рыс ідэалагічнага жыцця нашай краіны. Тэарэтычнае і практычнае вырашэнне менавіта гэтай праблемы шмат у чым

вызначае спеласць грамадскай думкі і дзейнасці".

Літаратуразнаўцамі 60—70 гадоў у тэарэтычным плане ставіліся пытанні аб сучасным падыходзе да спадчыны, да прыёму асэнсавання глыбіні сэнсу твора і яго сучаснага ўспрымання. Але, як гэта трапна заўважае В. Каваленка, літаратуразнаўцы спыняліся недзе на паўдарозе. Адваргаючы састарэлыя дагматычныя погляды на літаратурную спадчыну, некаторыя даследчыкі часта залішне "асучаснівалі" яе, "заклікалі глядзець на мінулае толькі праз прызму сучаснасці". Вучоны настойліва пераконваў, што сучасны аб'ектыўны погляд на гісторыю з'яўляецца неабходным грунтам і ўмовай прынцыпу навуковага гістарычнага літаратуразнаўства: "Сучасны падыход ёсць разам з тым умова і сродак пазнання не толькі тых з'яў гісторыі, сэнс якіх надзённы, але і сапраўднай, аб'ектыўнай сутнасці гістарычнага сэнсу..."

На жаль, у 70-я гады Віктар Антонавіч, як і ўсе яго сучаснікі і як усё тагачаснае літаратуразнаўства, вымушаны быў спыняцца на паўдарозе да тэарэтыка-метадалагічных адкрыццяў. Ён пісаў, што "няварта, відаць, драматызаваць стан няяснасці ў коле агульных метадалагічных пытанняў", у тым ліку, і адносна даследавання літаратуры мінулага. "...Да гонару савецкай тэарэтычнай навукі ў нас даволі глыбока распрацаваны на аснове марксісцка-ленінскага вучэння агульнаметадалагічнага палажэння адносін да спадчыны мінулага..."

В. Каваленка раіў разглядаць мастацкі з'явы ў шырокім кантэксце з грамадска-палітычным, сацыяльна-філасофскім, ідэйна-эстэтычным жыццём, вучыў бачыць разнакаснае, багатае, колеравую гаму ўсёй эпохі, перасцерагаў ад маласэнсоўнага пошуку аналогіі сучаснага з мінулым: "Аб'ектыўны погляд на гісторыю азначае адлюстраванне шырокай перспектывы руху мінулага жыцця, а не толькі якой-небудзь асобнай яго крыніцы, што ўспрымаецца як адкрытая аналогія падзеям сучаснасці". Прычынай непатрэбнай мадэрнізацыі літаратуры мінулага, лічыў даследчык, можа быць "недастатковае веданне навуковых і літаратурных сіл, якія займаюцца вывучэннем мінулага". Такая несвядомая мадэрнізацыя, па назіраннях В. Каваленкі, часцей дапускалася літаратуразнаўцамі пры звароце да літаратуры 20—30-х гадоў. Між тым, гэты час, асабліва 20-я гады, вучоны лічыў "самакаштоўнай старонкай духоўнай гісторыі беларускага народа... Яна застаецца нястэльнай і неумірнай незалежна ад таго, ці будзе яна гаварыць з намі, з нашай эпохай на поўны голас, ці не..."

Распрацоўваючы тэарэтыка-метадалагічныя аспекты літаратуразнаўства ў "застойныя" часы, В. Каваленка абгрунтаваў філасофска-эстэтычны ў гуманістычны характар яго навуковых крытэрыяў. Ён, як уяўляецца сёння, прыспешваў тагачасную даследчыцкую

думку, ставіў перад беларускім літаратуразнаўствам і крытыкай апераджальныя задачы: "Сучасны погляд на мінулае павінен служыць надзённым патрэбам дня толькі праз яшчэ глыбейшае раскрыццё агульнахарактэрнага, агульначалавечага. Гэта і ёсць крытэрыі той меры сучаснага падыходу, які прыносіць карысць справе".

Вучоны добра разумеў, што ступень адкрыцця новых сутнасных аспектаў твора, напісанага ў мінулым, можа быць рознай. І гэта вызначаецца "ступенню навуковай вартасці самога падыходу", якая можа быць рознай. Галоўнае — спасцігнуць "сутнасны змест твора" (тэрмін В. Каваленкі), каб у пошуку сучасных прачытанняў не ігнараваўся ці не скажаўся гэты змест. У аснове даследчыцкага падыходу павінна быць чулае пранікненне і эпоху і мастацкі свет пісьменніка. У гэтым напрамку нястомна ў нашай працавала даследчыцкая думка В. Каваленкі.

Яго навукова-літаратурная спадчына пераконвае ў глыбокім і гуманістычным разуменні вучоным задач гістарычнага літаратуразнаўства. "Адкрыць і змераць агульначалавеча глыбіні духу ў літаратурнай спадчыне мінулага — азначае садзейнічаць фарміраванню сапраўднага гістарычнага прынцыпу, важнага для метадалагічнага асноў сучаснага беларускага літаратуразнаўства... Залішняе захаленне крытэрыем надзённасці не так і рэдка з'яўляецца пачаткам грубай выбіральнасці, расчленення спадчыны на "патрэбную" і "непатрэбную", што перашкаджае вывучэнню яе духоўнага і эстэтычнага адзінства. Задача ў тым, каб шукаць у мінулым літаратуры не адны адкрытыя ідэйныя і вобразныя пераклічкі, а шукаць таксама агульначалавечы змест, душэўны вопыт чалавецтва. Гэтай задачы супрацьпакізаны як мадэрнізацыя, так і ўсяяднае апісальнае ўзвешчэнне".

В. Каваленка клапаціўся аб аб'ектыўнасці і гуманістычнай каштоўнасці прац беларускіх крытыкаў і літаратуразнаўцаў, папярэджаў ад ненавуковых, легкаважкіх, кан'юктурных ацэнак.

Багатая і змястоўная навуковая творчасць В. Каваленкі ўжо даўно стала і будзе надалей заставацца жывой і дзейснай часткай гісторыка-літаратурнага і філасофска-эстэтычнага жыцця на Беларусі. А ў ёй — запаветы для наступнікаў, урокі грамадзянскасці, навуковасці, інтэлігентнасці аўтарытэтнага настаўніка-літаратуразнаўцы: "прага духоўнасці, маральнасці, непадобны "голос чалавечнасці", "жывы покліч" да сумленнай і натхнёнай працы, да прафесійнай дасканаласці..."

Перадамо ж гэта новым і лепшым пакаленням беларусаў!

Зоя МЕЛЬНИКАВА,
дацэнт кафедры беларускага
літаратуразнаўства Брэсцкага
дзяржаўнага
універсітэта імя А. Пушкіна

Зярно к зярняці...

3 Маладзечна прыйшоў гасцінец — шосты нумар сьліннага ўжо на Беларусі "Куфэрка Віленшчыны".

Куфэрка... Колісь у куфэрках нашы продкі захоўвалі самы дарагі свой скарб. От чаму маладзечанскі самаахвярнік Міхась Казлоўскі назваў свой адмысловы часопіс "Куфэркам". Адкінем жа вокладку-вечка Міхасёвага "Куфэрка" і падзівімся, што ў ім сёння, якім скарбам ён нас уцешыць.

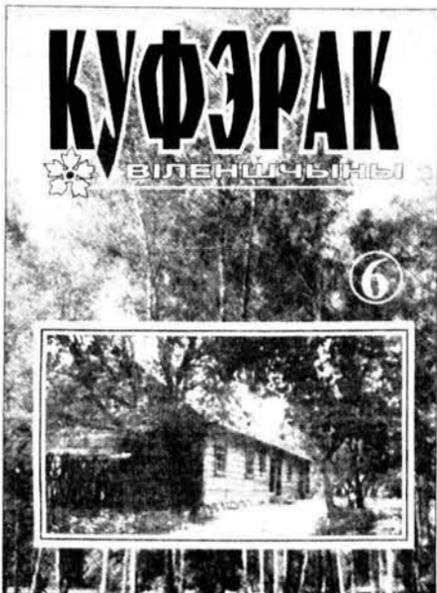
На шмуцтытуле пазначана — нумар прысвячаецца народнаму паэту Беларусі Янку Купалу. І напраўду, перша публікацыя — "Ён свету адкрываў зямлю сваю" — пра Янку Купалу. А літаральна праз колькі старонак успаміны Веры Ніжанкоўскай-Тарашкевіч пра Купалавага палчэніка, ягонага сучасніка Браніслава Тарашкевіча. Прачытаў я гэтыя яе згадкі і нібы з самой Верай Андрэеўнай пагаманіў. Пасля яе успамінаў уся гісторыя радашкаўскай сядзібы "Фэрма" набывае нарэшце сваю паслядоўнасць і выразнасць. Міхасёў "Куфэрка" якраз патрапіў да мяне ў той дзень сумнага пажару ў Радашкавічах — чатырнаццаціга ліпеня. То няцяжка ўявіць, як чыталіся гэтыя успаміны. У іх кожны радок рабіўся помнікам. Не ведаю, ці снілася аўтарцы гэтых кранальных успамінаў, што неўзабаве, праз чатыры гады, на яе хатку абрынецца пажар і зруйнае і яе апошняе жытло і яе апошняе прыстанішча. Але, хвала Богу, самае каштоўнае з агню выхалілі. Ды ёсць і успаміны. І не толькі рукапісныя, але і друкаваныя. Надрукаваныя якраз пад радашкаўскім пажар 2002 году.

Свае успаміны спадарыня Ніжанкоўскай друкавала не адзін раз. Але гэтыя, што ў "Куфэрку", самыя прадстаўнічыя, ёмістыя.

З іх, апроча Браніслава Тарашкевіча, як жывы паўстае і ёйны дзядзька Аляксандр Уласаў з сваёй Мігаўкай. Нечаканкай для мяне была згадка і пра таямнічыя агеньчыкі ля Максімаўкі. Я пра іх таксама чуў, але не ад спадарыні Тарашкевічы, а ад жыхароў суседніх з Максімаўкай Шалухаў.

Зацалілі мяне ў "Куфэрку" за жывое і згадкі пра Юліяна Сергіевіча. Я быў з ім трохі знаёмы і трохі ліставаўся. Лісты свае я перадаў Генадзю Каханюўскаму. Ён сказаў, што робяцца захады, каб выдаць кніжачку пра Юліяна Сергіевіча. То мне падумалася, што Сергіевічавы лісты будуць якраз дарэчы да гэтага выдання, і я перадаў іх Генадзю. Дзесь яны ляжаць у ягоным архіве. А лісты цікавыя. У іх развагі пра паэзію. Прынамсі, здаецца, і пра Багушэвічаву. З іншай нагоды я да людзей і не пісаў. Хацелася, каб гэтыя лісты былі абнародаваны ў "Куфэрку".

Неабякава прачыталіся і нататкі Янкі Штутовіча пра нашага маэстру Пётру Сергіевіча. Мне таксама не адзін раз шчасліва гутарыць з выдатным мастаком. І што мяне асабліва ўразіла — гэта бядотнае жыццё творцы. "Бывала, — згадаў маэстра, — працямся з Драздовічам і думаем, дзе гэта нам сёння паснедаць, павячэраць... Дзе гэта што знайсці, каб голад прыглушыць". З цікавасцю прачытаў і ліставанне Паўліны Мядзёлкі з Генадзем Каханюўскім і Міколам Ермаловічам. З гэтага ліставання даведаўся пра такія рэчы, пра якія нават і не здагадаўся. Я колісь наведваў Паўліну Мядзёлку на Шаўчэнкаўскім бульвары ў Мінску. Мне тады і ў голаў не прыходзіла,

што ёй так кепска жывецца ў сваёй братавай. А от прачытаў — і праз гадзі зашчымила сэрца. У лістах Паўлінкі Мядзёлкі мне ўсё цікава: і змест, і мова, і яе аўтарскі імпрэт. Чытаю: "Скепсцілася я за апошнія гады..." — і смакую слова "скепсцілася". І гэтак скрозь — якую публікацыю ні разгарні, то адкрыццё, то штось новае, малавядомае ці зусім невядомае з нашага беларускага жыцця — забытае, закінутае, занябанае. Для мяне, прыкладам, вельмі карысна таксама публікацыя самога рэдактара "Куфэрка"

— "Адам" — пра колішняга радцу пры сенатары Аляксандры Уласаве, эканаміста, аўтара першага беларускага падручніка па эканоміцы Адама Бельдзюкевіча. Адам Бельдзюкевіч, між іншым, нарадзіўся таксама ў Радашкавічах.

Маладзечна, Маладзечаншчына...
Радашкаўскі абшар...
Ашмяншчына з Сморгоншчынай...
Вілейшчына...

Гэта ўсё колішняе Віленшчына. Міхасёў "Куфэрка" з гэтага абшару, гэтага абсягу зробіць для нас яшчэ не адно адкрыццё. У гэтым краі ішло высвяванне і гартванне нашай нацыянальнай свядомасці. Гэта ўсё "Куфэркавы" тэмы. Будзем з прагнасцю чакаць новых нумароў часопіса, хоць і разумеем, які яны фінансава даюцца Міхасю і ягоным палчэнікам-пабрацімам. Разумею, часопісу патрэбна падтрымка. Але што рабіць, калі сёння беларускі чытач такі збыднелы... І ўсё ж "Куфэрка Віленшчыны" выходзіць і будзе выходзіць. Вытрываласці вам, маладзечанскія самаахвярнікі і апантанасці!

У. СОДАЛЬ

Калектыў часопіса "Крыніца" выказвае глыбокае спачуванне свайму былому галоўнаму рэдактару Галіне БУЛЫЦЫ ў сувязі з напаткаўшым яе горам — смерцю маці.

Выдавецтва "Мастацкая літаратура" выказвае глыбокае спачуванне былому супрацоўніку выдавецтва Пятру ПРЫХОДЗЬКУ ў сувязі з напаткаўшым яго горам — смерцю жонкі.

Музей у Старых Дарогах

Прырода прыватнай ініцыятывы настолькі ўсеахопліваючая, што ёй падуладныя самыя незвычайныя праявы. Найбольш пераканаўча яна рэалізуецца ў сферы матэрыяльнай вытворчасці і паслуг. Але бывае, што плён прыватнай ініцыятыва дае і ў духоўнай сферы. Гэта бывае не вельмі часта, затое — надзвычай вынікава. Адным з такіх прыкладаў па вартасці можна лічыць стварэнне, адкрыццё і працу музея выяўленчага мастацтва Анатоля Белага, што працуе ў Старых Дарогах. Спатар Белы — вядомы беларускай грамадскасці і як заўзяты калекцыянер, і як кіраўнік грамадска-асветніцкага клуба "Спадчына", і як патрыёт і абаронца роднай мовы. Сёння Анатоль Белы — госць нашай рэдакцыі і мы просім яго распавесці пра вытокі задумкі, ажыццяўленне якой у нашых непростых эканамічных умовах можа лічыцца ўзорнай.

— Ідэя стварэння такога музея з'явілася вельмі даўно. Спачатку я рабіў вялікую колькасць тэматычных выстаў. Сярод іх нагадаю толькі некалькі: "Любіць Радзіму — шанавайце родную мову", "Гісторыя Беларусі ў мастацкіх вобразах і партрэтах", "Францішак Скарына і яго час", "Кастусь Каліноўскі і студзенскае паўстанне 1863 года", "Медальернае мастацтва Беларусі",... З гэтымі выставамі пабываў у розных кутках Беларусі і за мяжой — у Расіі, ЗША.

У маёй калекцыі мастацкіх твораў зараз больш за 3 тысячы адзінак. Міністэрства культуры Беларусі прысвоіла гэтым зборам першую катэгорыю і права экспаніравацца на любых выставах, неаднаразова я звяртаўся ў дзяржаўныя ўстановы, напрыклад, у Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, з прапановай зрабіць там экспазіцыю гэтых твораў. Тое-сёе зрабілі, але потым шмат што прапала. Чаму? Таму што калі творы проста дорыш, то яны нічога не вартаць, іх ніхто не ахоўвае.

Гэта потым я стаў больш разумнейшым: калі перадаваў 184 мастацкія творы, прысвечаныя Ф. Скарыне, Гомельскаму дзяржаўнаму ўніверсітэту для музея-лабараторыі імя Францыска Скарыны, то я іх ацаніў, хоць і на сімвалічную суму. І цяпер яны захоўваюцца як належыць каштоўнасцям.

Доўгі час я марыў стварыць музей выяўленчага мастацтва. І толькі калі я стаў уладальнікам спадчыны — маёмасці маіх бацькоў у Старых Дарогах, я пачаў рабіць там прыбудовы для арганізацыі музея. У снежні 1999 года адбылося афіцыйнае адкрыццё першай яго чаргі. Пасля была другая чарга, потым — трэцяя, чацвёртая... Адным словам, за гэтыя тры гады я зрабіў чатыры двухпавярховыя будынкі — восем экспазіцыйных

залаў плошчай больш за 500 квадратных метраў. На ёй размешчана больш за 1200 твораў. Для прыкладу, на плошчач Нацыянальнага мастацкага музея знаходзіцца 700 твораў. Нам жа прыйшлося ісці па шляху больш шчыльнага размяшчэння экспанатаў. Напрыклад, у Алеянай зале размешчана экспазіцыя "Гісторыя Беларусі ў мастацкіх вобразах і партрэтах", дзе ёсць выявы ўсіх полацкіх князёў, вялікіх князёў, гетманаў і дзяржаўных дзеячаў ВКЛ — тых, хто адстойваў незалежнасць нашай краіны. Далей, мы прадстаўляем партрэты дзеячаў нацыянальнага Адраджэння "нашаніўскага" перыяду — каля 70 твораў. У музеі ёсць спецыяльная зала, прысвечаная дзеячам беларускага замежжа, я ўпэўнены, што беларуская культура стваралася не толькі на тэрыторыі нашай Бацькаўшчыны, але і за яе межамі. Такой выставы няма нават на ўсёй постсавецкай прасторы.

У экспазіцыі музея знаходзіцца каля 600 медалёў. Гэта ўнікальны збор. У ім ёсць творы медальернага мастацтва з срэбра, бронзы, сіліуміну, шкла. Шкляныя медалі, дарэчы, лічацца больш каштоўнымі нават за срэбныя, бо работа з гэтым матэрыялам лічыцца вельмі тонкім мастацтвам. Зноў жа для параўнання скажу, што ў Нацыянальным мастацкім музеі толькі 24 медалі, і тыя з гіпсу. Толькі адзін пералік тэм нашых медалёў можа выклікаць захапленне: у экспазіцыі ёсць творы медальернага мастацтва, прысвечаныя Л. Сапегу, К. Каліноўскаму, крыжы Еўфрасінні Полацкай, ордэн Гонар Айчыны, медалі, прысвечаныя паўстанням Т. Касцюшкі, К. Каліноўскага, медалі, якія адлюстроўваюць этнаграфічныя святы беларусаў і мастацкія выставы...

У нашым музеі ёсць тое, чаго няма ў дзяржаўных — зала графікі.

Праз графічныя творы таксама падаецца гісторыя Беларусі. Пасол Францыі, які наведваў наш музей, выказаў думку пра падобнасць нашых нацыянальных менталітэтаў: "Вы ж такія, як і мы, французы — калі што, дык хапаем за шпагу ці шаблю!"

Акрамя гэтага, музей прапануе пазнаёміцца з перыядам "Маладой Беларусі", ёсць асобныя экспазіцыі, прысвечаныя М. Багдановічу, К. Каліноўскаму, Ф. Скарыне, унікальны збор мастацкіх твораў мастакоў Заходняй Беларусі: Сеўрука, Сергіевіча, Драздовіча... Мы прапануем пазнаёміцца і з партрэтамі духоўных дзеячаў ўсіх веравызнанняў, што спрыялі адраджэнню нашай духоўнасці, беларускасці і незалежнасці.

Аднойчы я вырашыў, што на тэрыторыі музея можна размясціць і помнікі. Цяпер іх там восем — помнік крыжы Еўфрасінні Полацкай, героям Грунвальдскай бітвы, змагарам за родную мову (праўда, ён знаходзіцца ў стадыі завяршэння), бацьку і сыну Багдановічам, Анатолю Бярозку, Ларысе Геніюш і Міколу Улашчыку.

Наведвальнікам нашага музея я распавядаю пра дзеячаў нацыянальнага адраджэння і прапаную пазнаёміцца з іх творами: духоўнай літаратурай, газетамі, часопісамі. Нават ёсць творы Платона па-беларуску ў перакладзе з грэчаскай мовы Яна Патроўскага! Акрамя гэтага, мы маем падпіскі літаратурнага зборніка "Конадні", усе нумары навуковага часопіса БІНІМ "Запісы", успаміны...

Музей у Старых Дарогах — плён усяго майго жыцця. Але ён не мог бы стаць явай, калі б мне не

дапамагалі сябры. Я вельмі ўдзячны тым мастакам, якія дарылі свае творы. А гэта такія вядомыя творцы, як Л. Шчамялёў, А. Кашкурэвіч, А. Марачкін, М. Кулава, Я. Кулік, браты М. і У. Басальгі, П. Драчоў і іншыя. Шмат твораў ахвяравалі мне мастакі С. Герус, А. Петрухна, 150 палотнаў якога занялі цэлую залу і 200 знаходзяцца ў запасніках. І, зразумела, хачу выказаць словы ўдзячнасці тым мастакам, якія дапамагалі рабіць экспазіцыю — сябрам клуба "Спадчына" А. Цыркуноў і А. Шатэрніку, з якімі заўсёды знаходзіў паразуменне...

Мяне часта пытаюць пра тое, адкуль у мяне срэдкі на гэты музей. Скажу адно: ад дзяржавы, на жаль, я не атрымаў ні капейкі. Але вельмі ўдзячны старадарожскім уладам, якія не чыняць перашкод. Фінансава дапамагае мая дачка Святлана. Калі ж я быў у ЗША, то і сам зарабляў грошы, якія пайшлі выключна на справу пабудовы музея. За гэтыя чатыры гады ў мяне не было ні дня адпачынку.

Шмат чаго іншага хочацца ажыццявіць у рамках музея ў Старых Дарогах. На велізарным камяні-помніку М. Улашчыку ўсталяваць дошку з імёнамі 80 беларускіх гісторыкаў, што вярталі гістарычную памяць народу Беларусі, ад А. Кіркора да М. Ермаловіча, якому хачу прысвяціць асобны надпіс: "Гэтага гісторыка народ чакаў чатыры стагоддзі". Мару пра ўсталяванне помніка Лявону Баразне, пра помнік дзеячам духоўнага адраджэння Беларусі ўсіх хрысціянскіх канфесій, ідэю якога падтрымаў экзарх усяе Беларусі мітрапаліт Філарэт...

Запісаў

Анатоль МЯЛЬГУЙ

"Рок-каронай" адзначаны ...

Сёлета ўрачыстае адкрыццё "Рок-каранацыі-2001" адбылася ў канцэртнай зале "Мінск" пад кароўныя гукі беларускай дуды і колавай ліры: сваім выканаўчым майстэрствам ігры на гэтых інструментах здзіўляў слухачоў гурт старажытнай музыкі "Стары Ольса" Зміцера Сасноўскага. Арганізатары імпрэзы — выдавецкая фірма "Каўчэг" у мінулым годзе выпусціла ў свет аж два альбомы гурта "Стары Ольса".

А вось гонар стаць першымі намінантамі "Рок-каранацыі-2001" выпаў на долю мінулагодняга ўладальніка "Рок-кароны-2000" — гурта "NRM". "Энэрэмшчыкі", што былі апрапрануты на "рамштайнаўскай" модзе — ў будаўнічыя каскі і камбінезоны — прапанавалі сваім прыхільнікам некалькі нумароў са свайго будучага альбома. Стала відавочна, што новая праца самага папулярнага гурта Беларусі абядае быць глыбокай па задуме, хітовай па мелодыі і супер-сучаснай па аранжыроўкам і гучанню.

Фінансавыя цяжкасці і праблемы на Беларускім тэлебачанні негатыўна адбілася на колькасці айчынных відэа-кліпаў. Таму амаль

без ваганняў "Рок-карона" ў намінацыі "Лепшы відэа-кліп" была аддадзена гурту "Палац" за іх кліп на песню "На турэцкіх палях", што вельмі актыўна быў у ратацыі на БТ.

У намінацыі "Лепшыя тэксты" "карона" была прысуджана значнаму беларускаму паэту Леаніду Дранько-Майсюку за цыкл сатарычных твораў, музыку да якіх стварыў вядомы мінскі музык Зміцер Вайцюшкевіч. Творчы тандэм прафесійнага паэта і маладога кампазітара забяспечыў іх сумеснаму праекту "Цацачная крама" слушачку прыхільнасць і мастацкую арыгінальнасць.

Гэтая акалічнасць не ў апошнюю чаргу спрыяла факту прызнання Зміцера Вайцюшкевіча "Лепшым музыкантам года", а музычны праект "Цацачная крама" быў адзначаны ў намінацыі "Традыцыя і сучаснасць".

У намінацыі "Адкрыццё года" музычныя крытыкі, арганізатары імпрэзы "Рок-карон" аддалі гурту "Impett". Яго салістка Дана Валік была ганараваная пачэсным званнем "Рок-князьёўна". Чакаем ад новаспечанай лаўрэаткі яскравыя хітоў, кшталту таго, што мы ведаем пад назвай "Зусім няпроста"...

Асобнымі прызамі былі адзначаны гурт "Зьніч" і VMAgroup, за ўнёсак у ажыццяўленне праекта беларускамоўнай экстрэмальнай музыкі "Hard Life — Heavy Music" і журналіст Вітаўт Мартыненка, якому быў уручаны прыз "Радые Паленія" за развіццё беларуска-польскіх музычных сувязяў.

Лідэр гурта "Крама" Ігар Варашкевіч прымаў інавацыі і "карон" за перамогу ў намінацыі "Лепшы альбом", якім быў прызнаны іх новы дыск "Хавайся ў бульбу". А песню "Падае дождж" зала вітала стоячы, узяўшыся за рукі. Брава "Крама"!

Галоўная ж інтрыга разгарнулася, як заўсёды, вакол самай галоўнай намінацыі — "Лепшы гурт ці выканаўца". І вось Ігар Варашкевіч, якому даручылі абвясціць уладальніка "Рок-кароны-2001", ускрывае канверт і аб'яўляе: "Алесь Суша і супольны праект "Я нарадзіўся тут"! Расхваляваны Алесь прымае галоўную "карон" і дзячыць слухачам, музыкам, крытыкам, арганізатарам імпрэзы за такую высокую адзнаку яго працы.

І сапраўды, уладальнік

буціка "Каміла" Алесь Суша фінансава дапамог запісаць і выдаць такія дыскі, як "Святы Вечар" ды "Я нарадзіўся тут", што шырока прэзентаваліся ў лепшых канцэртных залах, маюць устойлівы пакупніцкі попыт. Да таго ж, Алесь Суша з'яўляецца генератарам ідэй для ажыццяўлення новага супольнага праекта — дваімага альбома "Павей, вецер" з творами беларускіх рок-музыкантаў на вершы Уладзіміра Караткевіча. На "Рок-каранацыі-2001" гэты праект Алесь Сушы і яго сяброў прадстаўляў гурт "Нейра Дзюбель", музыкі якога вельмі эмацыянальна выканалі песню з гэтага альбома — "Скрыпка дрыгвы". Думаю, Уладзіміру Сямёнавічу спадабаўся б гэты альбом на яго вершы. Прынамсі, з другога праслухоўвання!

На завяршэнне гэтых нататак адзначым адну вельмі важную акалічнасць — усе ўладальнікі "Рок-карон-2001" — беларускамоўныя артысты. І гэта настолькі сімптаматычна, што Таварыству беларускай мовы імя Ф.Скарыны не грэх бы штогадова ўручаць на "Рок-каранацыі" традыцыйны прыз "За адданасць Беларускаму Слову".

А. М.

ЛІТАРАТУРА
І МАСТАЦТВА

ЛІМ

ЗАСНАВАЛЬНІК

Саюз беларускіх
пісьменнікаў

ВЫХОДЗІЦЬ 3 1932 ГОДА

У 1982 годзе
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

Намеснік галоўнага
рэдактара

**Віктар
ШНІП**

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Вольга БАРАБАНШЧЫКАВА,

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,

Алесь ГАЎРОН —

адказны сакратар,

Яўген РАГІН,

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ,

Віктар ШНІП —

намеснік

галоўнага рэдактара

АДРАС
РЭДАКЦЫІ:

220005, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі — 284-8461

намеснік галоўнага рэдактара — 284-8525

адказны сакратар — 284-8204

АДДЗЕЛЫ:

публіцыстыкі — 284-8204

пісьмаў і грамадскай думкі — 284-8462

літаратурнага жыцця — 284-8462

крытыкі і бібліяграфіі — 284-8462

паэзіі і прозы — 284-8525

музыкі — 284-8153

тэатра, кіно — 284-8153

выяўленчага мастацтва — 284-8462

карэктарская — 284-4404

бухгалтэрыя — 284-8462

Тэл./факс — 284-7965

Пра перадачу просьба
спасылацца на "ЛІМ".

Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэзэнзуе.

Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.

Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
тыднёвіка "ЛІМ"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва

"Беларускі Дом друку"

(г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 79)

Індэкс 63856 Наклад 1568

Нумар падпісаны ў друк
15.08.2002 г. у 17.30

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715

Заказ 1882

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12